

## **Apostlenao Sha'apaapanii Kida Daua'o**

*Di'oraz kaarita daua'o*

Di'oraz kaarita Luke saadanii. Utotokadan powa'a zii pakuwaa tawuru'u usaadaniaz Theophilus ati ba'oran kaarita ida'a, Luke kia'oraz udakota-kao.

Luke saadan pakaaritan Theophilus ati'o, uaipan idi uaitapan kaimanaiman na'apa'oram wuru'u mishidainao iribainanuz naa Jesus na'aka-kao dauna'an aokazi iti. Kaina'a bauta'apa umanawunu'o parada-karu Acts 1:8 ida'a. Jesus kian, “Mazan Kaimana'o Doronaa morotinan dono unao, ma'ozaka'o nii utaapan unyukunuu, ukau'an ma'ozaka'o nii ukakuwaapan ōdau'u Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka, na'iki Samaria Baara ii aka, atii ipai amazada kawana'ati.”

Luke kowaada kapam na'apam Kaimana'o Doronaa morotinan na'iki utaan pama'ozakan mishidainao ati, na'iki ĭzowaunaanao ati Jerusalem ii, Pentecost Kamoon dono. Uruu idi ma'ozaka mishi Peter na'iki ba'oran mishidainao kakuwaapan pamin-Jewnao ati Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka. ĭkakuwaapa kapam Samaria Baara sannao ati, wuru'u maonapa'oraz ĭwiizi Jewnao wiizi dazaba an. Kadiman mishidainao iribainan Kaimana'o Doronaa kaminka'utan idi ĭdyaun.

Kaina'a iriba Luke saadan kapam papaonaru Paul daua'o: Paul kowaadapan daua'o kuwai

Jesus daua'o ipai amazada kawana'ati, ba'oran kaduz pidannao mashaapa-kizi ii aka. Wuru'u ba'oran kaduz pidannaouz, ĩnao Jewnao dakotaniaz Gentilenao nii. Mazan iriba ĩnao, ĩmishidan kuwai Jesus daua'o.

Panaadon Luke chi'ikapan na'iki ukaudinan baokopa Paul tuma. Aizii na'apainim Luke iko-daakan an Paul tuma, masha'apakiaka watukapan usaadinpan waunao kii. Waikodan niizu Acts 16:10, 20:5 na'iki 27:2 ida'a.

### **Kaarita buutinan kida**

Minziiwatin-karu kakuwaapa-karu ua'ii 1:1-26  
Kaimana'o Kuwai kowaadapa-kao Jerusalem ii  
aka 2:1—8:3

Kaimana'o Kuwai kowaadapa-kao Judea na'iki  
Samaria Baara ii aka 8:4—12:25

Kiwiitapa'o Paul kakuwaatin-kizi 13:1—14:28  
Choochi zowaunaanao miitiniipan Jerusalem ii  
15:1-35

Itamautan Paul kakuwaatin-kizi 15:36—18:22  
Idikinautan Paul kakuwaatin-kizi 18:23—21:16  
Paul zaamata-kao na'iki utaraapa-kao 21:17—  
26:32

Paul dyuuda-kao Rome iti 27:1—28:31

<sup>1</sup> Ōpaonarū Theophilus: Kiwiini'o ōkaaritan ida'a,\* ōkowaadani'i naa sha'atii pu'ati ipai Jesus kaudin-kizi kida dau'u, na'iki ōkowaada ukuwaa, utominapatin-kida-kinaaz pidannao. <sup>2</sup> Ipai ōkowaadanuz usakadin-kizi iki atii Tominkaru na'akauzon di'iti uruu aokazi iti.

---

\* **1:1** Di'oraz kaarita Luke saadanii koshan.

Mazan Jesus na'aka-kao ua'ii aokazi iti, ukak-inaowan apostlenao Kaimana'o Doronaa ida'an, ĩnao uzaamataniinaouz kakuwaapatinao nii.

<sup>3</sup> Aizii 40 kamoo pazowii-kao dauna'an, Jesus aidinan mapuda apostlenao ati, ukau'an ĩtukapa uruu, na'iki usha'apata pabi'inaaka aimaakan, utukapa-kida-kinaa nii ĩ'ati mishi'o pakakupan, na'iki ipai ukowaadan ĩ'ati na'apam Tominkaru naobanai-tinan.

<sup>4</sup> Bauda'apa kamoo apostlenao baokopatinpan dono, Jesus kakinaowan ĩdyaun, kaikapa'a: “Mana'a zii pa'i umako'ona'a Jerusalem iki, uzaudapa kizi Kaimana'o Doronaa, tawuru'u ōDaru kowaadauzoniaz pataa'azon unao ati, na'apa sha'atii tawuru'u ōkiauzonuz u'ati. <sup>5</sup> John Chikaawunuupauzon soo wunu idi karikaonan, mazan aona'o nii zii kamoo dobatan iriba, Tominkaru chikaawunuuan nii unao Kaimana'o Doronaa idi pa'an,” ukian apostlenao ati.

### *Tominkaru na'akan Jesus aokazi iti*

<sup>6</sup> Aizii apostlenao baokopatinan dono Jesus tuma Olive Naawa ii, sariapa ĩkian u'ati, “Naobanai, aizi'o ni'i naa puzaamatan powaa iti pidan king nii Israelitenao bii iki, kazowautapa'o ni'i naa waunao Israelitenao?”

<sup>7</sup> Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Soo ōDaru'o nii karikaonan aitapa na'apainim nii pasha'apatan ipai aimaakan paaipan kawana'ati. Unao aonaa turuu uaitapan. <sup>8</sup> Mazan Kaimana'o Doronaa morotinan dono unao, ma'ozaka'o nii utaapan unyukunuu. Ukau'an ma'ozaka'o nii ukakuwaapan ōdau'u Jerusalem ii aka, na'iki ipai

Judea Baara ii aka, na'iki Samaria Baara ii aka, atii ipai amazada kawana'ati.”

<sup>9</sup> Jesus ipaian dauna'an paparadinan i'ati na'apa, uru'u naa Tominkaru na'aka'akan naazu aokazi iti. Apostlenao awunuutapan udawu'ati, atii isha'iz dikinida'akan naazu.

<sup>10</sup> Iawunuutapan pu'u zii udawu'ati, masha'apakiaka dya'utam daonaioranao, baraka'o ikamichan kida, aidina'akan na'iki ikadishitan idazaba'a. <sup>11</sup> Sariapa iparadan apostlenao ati kaikapa'a: “Galilee Baara sannao. Kandii nii uawunuutapan aokazi iti? Wuru'u Jesus, Tominkaru na'akaniaz aokazi iti, na'apa'o nii uwa'atin koshan, utukapan kawan umakon aokazi iti,” ikian.

### *Judas wadaun zaamata-kao*

<sup>12</sup> Udauna'an apostlenao padantan naa Olive Naawa iki, Jerusalem iti'i naa. Munapo za'o wuru'u naawazi imakonaka kiziz. <sup>13</sup> Aizii ikaawan naa donoi iti, sariapa imakon pasookadinpauzo-kizi iti, kabaun dokoa'o uparanka baara-tinpan. Kaikapauda'u idyaunu'u: Peter, John, James, Andrew, Philip, Thomas, Bartholomew, Matthew, James (Alphaeus daniz), na'iki Simon (uruu Patriot),† na'iki Judas (James daniz). <sup>14</sup> Na'ia'a naa apostlenao baokopainpan, na'iki mapuda da'i itoriinpan Tominkaru ati. Mary, Jesus daroz, na'ia'o kapam ituma, na'iki ba'oran zunnao, na'iki Jesus inawuzunao.

---

† **1:13** Patriot: mizaataakapauzoz pawizi dau'an. Ba'oran udakotapa-kinao Zealot kii.

<sup>15</sup> Bauda'apa kamoo uruu dono, mishidainao baokopatinan, 120 wuru'u baokopatinpainaouz. Na'iki Peter kadishitan ñao kanaapu iti, na'iki ukian ñ'ati, <sup>16</sup> “Öiribannao, õkia'azon ipai unao ati, marii aizii saada-kariwaiz Tominkaru paradan mishii-kao, tawuru'u Kaimana'o Doronaa kowaada-kidauzoniaz kotua'a naa David ida'an. Judas dau'ana'o wuru'u una'apanuz, uruu na'aka'oraz pidannao, zaamata'o nii Jesus. <sup>17</sup> Judas wabii iki'o uruu, Jesus zaamatauzonii, kaudina'o nii baokopa watuma.” <sup>18</sup> (Taa-kariwai puraata Judas ati, uzaamata-kidan winipinaa Jesus patarubanao ati. Uruu puraata ida'an zakapu torii-kao. Na'iki uruu zakapu baara ia'o Judas waotauzon mawaka aka, na'iki tada'oka aka utoba, na'iki ipai uokori kodia'akan. <sup>19</sup> Ipai pidannao mashaapainao Jerusalem ii aka, abatan wuru'u aimakaan sha'apanuz u'ati na'apa. Uruu idi ñdakotan paparadan ida'an wuru'u zakapu uu, Akeldama kii, “Izaita'o Zakapu,” kia'o wuru'u.)

<sup>20</sup> “Kaikapa sha'atii tawuru'u David saadauzoniaz udau'u Psalms ida'a.

‘Marii udapu wa'akinan mawazoo-daun;

Aonaa kizi pidan mashaapan udapu ii.’†

Ba'oran koshan David saadanii Psalms ida'a, ukian,

‘Marii kizi ba'oran pidan zaamatan wuru'u ukaudin-kiziz.’§

<sup>21</sup> “Ukau'an marii wazaamatan bauda'apa pidan wabii iki, chi'ikapauzo da'i baokopa watuma wakaudinan dono Naobanai Jesus

---

† 1:20 Psalm 69:25    § 1:20 Psalm 109:8

tuma, <sup>22</sup> John chikaawunuuan di'iki'o uruu, atii una'aka-kao di'iti wa'ai aokazi iti. Ukau'an na'ia'oram pidan zaamata-kao, uru'o ni'i naa kakuwaapatin waunao tuma Jesus kadishita-kida-kao dau'u pamawaka-kizi iki.” <sup>23</sup> Uruu idi dya'utam pidannao zaamata-kao, Joseph Barsabbas (Justus kia'oraz kapam udakotapauzo-kao), na'iki Matthias. <sup>24-25</sup> Aizii itukapa'azon na'ia'oram nii zaamata-kao. Uruu idi itoriinpan Tominkaru ati kaikapa'a: “Naobanai, ipai puaitapan pidannao nyukunuu, putukapa-kida wa'ati na'ia'oram nii bauda'apa pidan zaamata-kao kaudina'o nii pu'ati Judas wadaun nii, mako'oraz naa pamashaapa-kizi iti'i naa,” ikian. <sup>26</sup> Uruu dauna'an imakinaotan makinaonii, itukapa'azon kanom di'iti uwaotan. Matthias di'iti uwaotan. Uru'u naa i'zaamata apostle nii, kaudina'o nii Jesus ati, ba'oran 11 apostlenao tuma.

## 2

### *Kaimana'o Doronaa kaawan daua'o*

<sup>1</sup> Aizii Pentecost kamoon kaawan dono'o naa, ipai mishidainao kasaba'ukinan baokopa, bauda'apa'o kabaun nazo ii. <sup>2</sup> Masha'apakiaka i'abata aimaakan wa'atin diiwa aokazi iki, ma'ozaka'o awaru wa'atin kawanu'o. Ipai pidannao, sakanatapainao kabaun nazo ii abatanuz. <sup>3</sup> Upu'a'a naa itukapa'akan iriba tikazi pu'ukapan kawan sodi kida'o aimaakan, na'iki itukapan naa ibuutinan ipai pidannao kawana'ati kida. <sup>4</sup> Uru'u dono Kaimana'o Doronaa morotinan na'iki uma'ozakadan naa ipai idyaun. Sariapa

Īparadan pabi'inaaka'o parada-karu kida ida'an, Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati.

<sup>5</sup> Uruu dono iriba'o Jewnao, Tominkaru-tapainao, kasaba'uinpan Jerusalem ii. Īnao wa'atin munapo kida'o wiizai di'iki. <sup>6</sup> Ipai Īnao, masha'apakiaka ĩabatan diiwa'o aimaakan wuru di'ia'a mishidainao kasaba'ukinapa-kizi ii. Uruu idi iriba ĩdiman na'iti, ĩtukapa'ananuzu. Uru'u naa mazan ĩabatan mishidainao paradan paparadan kaduz kida ida'an. <sup>7</sup> Tuukii ĩdi'itinpan ĩdau'u. Sariapa ĩkian pa'atiaaka kida, “Ei, ipai sha'atii wunaou'u pidannaouz Galilee Baara sannao pa'idiwaru, <sup>8-9</sup> mazan na'apa di'i naa mooko waabatan ĩparadan kaiman, waparadan kaduz ida'an kida? Ipai waunao di'i pana'a kida'o waparadan, na'iki ba'oran wiizai iki kida'o pa'idiwaru wawa'atin. Kaina'a wa'atiinao Parthia Baara iki, ba'orainao Media Baara iki, na'iki Elam Baara iki, ba'orainao Mesopotamia Baara iki, Judea Baara iki, Cappadocia Baara iki, ba'orainao kida Pontus Baara na'iki Asia Baara iki. <sup>10</sup> Kaina'a ba'orainao kida wa'atiinao Phrygia Baara iki na'iki Pamphylia Baara iki, ba'orainao kida Egypt Baara iki, pabi'i kida pidannao wa'atin Libya Baara iki, maonapa'oraz donoi Cyrene itinapu. Kaina'a kapam Rome ikiinao, <sup>11</sup> Jewnao kaawan na'iki ba'oran kaduz pidannao, zaamatinainaouznaa Jewnao kaduz di'iti. Na'iki kaina'a kapam Crete Baara na'iki Arabia Baara ikiinao. Ipai waunao wawa'atin ba'oran amazada iki kida'o, mazan upu'u zii waabatan kaimanaiman ĩkowaadan Tominkaru sha'apatanii, umanawun kida'o aimaakan,

waparadan kida ida'an."

<sup>12</sup> Tuukii, tuukii ñdi'itinpan, aonaa ñsookadan pa-pishaan pairibannao kida. "Kandii ni'o wuru'u aimaakan sha'apanuz na'apa?" ñkian.

<sup>13</sup> Mazan ba'orainao, ñbankiitan mishidainao, kaikapa'a: "Ashu, ñpo'idin karikaonan wuru'u," ñkian.

### *Peter kuwaa*

<sup>14</sup> Udauna'an Peter kadishitan naa baokopa wunao tuma'a, 11 apostlenaouz. Na'iki ukian naa ñ'ati, ma'ozaka'o ida'an, "Õiribannao Jewnao, tawarainao, na'iki Jerusalem sannao. Uabata õparadan. Õkowaada'azon u'ati wuru dau'ana'a aimaakan uabataniaz aizii. <sup>15</sup> Unao kian, 'Wunao po'idin wuru'u.' Aonaa wapo'idin, aizii zii wakanada'akan, na'iki waoko ii zii kamoo. <sup>16</sup> Õaipan uaitapan wuru dau'ana'a utukapaniaz sha'apan aizii, tawuru'u naa wuru'u mishiina'oraz, prophet Joel saadauzoniaz kotua'a naa. Kaikapa sha'atii tawuru'u ukiauzonuz.

<sup>17</sup> Tominkaru kian pidannao ati:

'Kaikapa'o nii õsha'apatan aimaakan diina'iti'i,  
amazada tokon ua'ii,  
õtaan nii õDoronaa ipai pidannao ati.

Na'iki udainao daonaioranao na'iki zunnao,  
kowaadapan nii õparadan;

na'iki tominnarunao ati,  
õtukapa-kidan nii mishi'o aimaakan  
zanda'awunii ia'o kawanu'o nii.

Aizii tunarunaonao ati,  
õtukapa-kidan nii mishi'o aimaakan  
ñzanda'awun ii.



18 Uruu dono õtaan nii õdoronaa õpoitorunao  
nyukunuu iti,  
daonaioranao na'iki zunnaouz.

Na'iki ikowaadan nii õparadan kida.

19 Uruu dono õaidan nii umanawun kida'o  
aimaakan di'itinapa-kinai ni'o,  
doko ii na'iki imi'i baara'a.

Uruu dono pidannao tukapan nii izai, tikazi,  
na'iki podidi'o tikazi shan.

20 Uruu dono maruta'o nii kamoo, na'iki kauzu  
wuza'o nii izai kawan.

Wuru'u aimaakan kida sha'apan nii  
kaikapa'a, umanawunu'o kamoo,

õgaru Naobanai Kamoon kaawan ua'ia'o nii.

21 Na'ia'oram pidan pishaa'o Naobanai kaza-  
naatan paugaru,

kazannaata-karu niiz.' Kia'o wuru'u Joel  
saadauzoniaz.\*

22 “Õiribannao Israelitena, uabata õparadan.  
Kaimanaiman Tominkaru kainaabatan unao ati  
mishi'o udyuudanii wuru'u Jesus Nazareth sanaz,  
usha'apata-kidan ida'an u'ati umanawun kida'o  
aimaakan. Unao, uaitapa mishi'o kaiwuru'u  
õparadanuz, usha'apanum kau'an utukapani'i naa  
usha'apatan na'apa kida'o aimaakan, da'ana'a  
uwiizi an. 23 Paaipan kawana'ati'o wuru'u

Tominkaru zaamata-kidanuz Jesus unao ati.  
Uaitapanii kotua'a naa, unao zaamatan niizu  
na'iki uzowii-kidan niizu, udyuudan ida'an  
oia'o pidannao taukanuzu cross di'iti. 24 Mazan  
Tominkaru kadishita-kida uruu mawaka-kizai iki.  
Ukakuda uruu powaa iti, aonaa mawaka-karu  
ka'iitan pataratapan uruu mawakainao bii ii.

---

\* 2:21 Joel 2:28-32

25 Kaikapa sha'atii tawuru'u David saadauzoniaz Christ paradan.

‘Ōaitapa karikaonan kaina'a Naobanai Tominkaru  
ōtuma,  
maonapa umashaapan ōdazaba'a.  
Uruu idi aona'o nii kanom ai ōtarian.

26 Ukau'an tuukii manawun ōkonaukian,  
na'iki karikaonanu'o nii ōkonaukii-kidan  
Naobanai.

Ōaitapa na'iki ōmishida  
pukadishita-kidan nii ōnanaa powaa iti.

27 Aona'o nii pukashaapan ōna'ian karikaonan  
mawaka-kizai ii.

Na'iki aona'o nii putaapadan kaimana'o man-  
awun pupoitoru nanaa  
dyupushan baaranai ii.

28 Pukowaadauzonii ō'ati,  
pukadishita-kidan nii ōgaru powaa iti  
ōmawakan dauna'an.

Ōkonaukian nii manawun putaapan idi ōgaru pu-  
dazaba'a,'

kia'o David saadauzon.†

29 “Ō'inawuzunao, ōkowaada'azon u'ati  
kaimanaiman, wadokozu-daun King David  
dau'an. Uruu kotua'a naa umawakan, kaina'a  
watukapan ubaaranaa kaida'a'a, atii kai.

30 Mazan prophet uruu. Uruu idi uaitapa na'iki  
umishida wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz  
pasha'apata'azon u'ati. Ukiauzonuz, uzaamatan  
nii bauda'apa David takaan-daun king nii,  
na'apa'o nii uruu kawan. 31 Tominkaru aipan  
ati, David aitapa na'apam nii aimakaan sha'apan  
diina'iti'i. Uruu idi'o ukowaadanuz Tominkaru

---

† 2:28 Psalm 16:8-11

kakudan nii Christ powaa iti pamawaka-kizi iki. Aona'o nii ukashaapan una'ian mawakainao bii ii, na'iki aona'o nii ukashaapan udyupushan baaranai ii. <sup>32</sup> Ukau'an uru'u naa wuru'u Jesus, Tominkaru kadishita-kidaniaz pamawaka-kizi iki. Mishi'o wuru'u ukakudanuz powaa iti, ipai waunao apostlenao tukapanuz. <sup>33</sup> Tuukii Tominkaru naubaan Jesus, uruu idi usakanata-kidanuz padiwa'ora antanapu Naobanai nii. Na'iki Tominkaru taa'a naa Kaimana'o Doronaa Jesus ati, ukowaadauzoniaz pataa'azon u'ati. Uruu Kaimana'o Dorona'a naa wuru'u Jesus taaniaz waunao mishidainao ati aizii, wuru'u unao tukapanii kidaz, na'iki unao abataniaz kapam. <sup>34</sup> Aonaa David sawatauzo-kao aokazi iti. Mazan upu'u zii ukian.

'Naobanai Tominkaru kian òNaobanaa ati. Pusakanata ôdiwa'ora antanapu,

<sup>35</sup> atii ôwaranuita-kidan putarubanao pu'ati.'†

<sup>36</sup> "Ukau'an, marii ipai unao na'iki ipai ba'oran Israelitenao aitapan kaimanaiman, tawuru'u Jesus, unao tauka-kidaniaz cross di'iti, uru'u naa Christ, Tominkaru zaamataniaz Naobanai nii, kazannaata'o nii papidanannao."

<sup>37</sup> Pidannao abatan dauna'an ipai wuru'u Peter paradanuz pa'ati kaikapa'a, tuukii ïnyukunuu kasha'oran. Sariapa ïpishaan Peter, na'iki ba'oran apostlenao kapam. "Wairibannao, na'apam nii dii washa'apatinan aizii?" ïkian.

<sup>38</sup> Peter kian ï'ati, "Ôiribannao, ipai unao, utanawatin u'oiian ai na'iki uchikaawunuu-kidina'a naa umishidan idi'i naa Jesus

---

† 2:35 Psalm 110:1

Christ, Tominkaru mainaabata kizi ipai u'oian. Na'iki Tominkaru taa kizi'i naa u'ati Kaimana'o Doronaa.<sup>39</sup> Uruu wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azon unao ati, na'iki utakaannao ati, na'iki Gentilenao ati. Mazan soo padapadaniinao pidannao ati'o nii wuru'u Naobanai waTominkarun taanuz Kaimana'o Doronaa.”<sup>40</sup> Peter kakinaowan ĩdyaun kaimanaiman, na'iki powa'a zii koshan uparadan ĩ'ati, kaikapa'a: “Umuuda'a naa oia'o kai, aonaa kizi upataka'uta-kao diina'iti'i oiainao pidannao pataka'uta-kao dono'o naa.”

<sup>41</sup> Uruu idi iriba, iriba pidannao mishidan ukuwaa, na'iki ĩchikaawunuinan naa kapam. Uruu dono 3,000 pidannao mishidan Jesus, na'iki ĩbaokopatinan naa wunao bii iti'i mishidapainaouznaa.<sup>42</sup> Uruu dauna'an karikaonan da'i ĩbaokopainpauzon. Minziiwa ĩtominpan apostlenao di'iki, na'iki ipai ĩbauda'apatan panyukunuu Tominkaru dau'ati. ĩnikan bread baokopa, ĩnyukunuitapa-kinaa nii Jesus mawakan, na'iki ĩtoriinpan baokopa kapam Tominkaru ati.

### *Mishidainao mashaapan kaiman*

<sup>43</sup> Uruu dono, Tominkaru aipan ati apostlenao sha'apatan umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu usha'apatauzo-kao. Tuukii pidannao di'itinpan wuru dau'a'a ĩsha'apatanii kidaz.<sup>44</sup> Na'iki mapuda ĩbaokopainpan ba'oran mishidainao kida tuma. Na'iki karikaonan da'i ĩka'idiwaakapan pa'atiaaka kida.<sup>45</sup> Na'ia'oram pidan sellian dono pasha'apauz, utaan nii wuru'u pasha'apauz winipinaaz ipai mishidainao

kawana'ati, ĩtorii-kinaa nii paaiapanii manawun aimaakan.

<sup>46</sup> Ipai kamoo mishidainao baokopatinauzon Tominkaru Dapu ii. Panaadon ĩbaokopatinan nii mishidainao dapu ii kapam, konaukii ĩaroopan baokopa, na'iki ĩnikan nii kapam bread panyukunuitapa-kinaa nii Jesus mawakan.

<sup>47</sup> Karikaonan ĩkonaukiitin-kidan Tominkaru. Uruu idi tuukii pidannao naudapan wuru'u mishidainaouz. Ipai kamoo Jesus kazannaatan pidannao ĩ'oiian ai. Uruu idi powa'a zii manawun mishidainao iribainan.

### 3

#### *Machi'ikaka'o daonaiaora*

<sup>1</sup> Bauda'apa kamoo wachuupun ua'ii, Peter na'iki John makon koshan Tominkaru Dapu iti, ĩtoriiinpa'anan Tominkaru ati, Jewnao toriinpauzon kawana'ati.

<sup>2</sup> Aizii kaina'a daonaiaora kaawa-kida-kariwai Tominkaru Dapu paniinomizinaa di'ii, dakota-kariwaiz Konaunama'o Paniinom kii. Wuru'u daonaiaoraz aona'o uchi'ikauzon pashakatan iki'o. Ipai kamoo pairibannao na'akauzonuzu Tominkaru Dapu paniinomizinaa di'iti, upishaa kizi puraata pidannao ai, ĩmorota'anan pu'u Tominkaru Dapu iti.

<sup>3</sup> Aizii wuru'u daonaiaoraz, utukapa Peter na'iki John morota'anan Tominkaru Dapu iti. Sariapa ukian ĩ'ati, “Utaa shoman ōpuraatan sodi nii.”

<sup>4</sup> Sariapa ĩawunuupa'akan u'idi'iti, na'iki Peter kian, “Puabata.”

<sup>5</sup> Sariapa daonaiaora awunuupa'akan ĩ'idi'iti, aonaa upanadankan paawun ĩ'ai, uzauda-kidan ĩtaa'azon puraata

pa'ati. <sup>6</sup> Mazan Peter kian u'ati, “Aonaa òpuraatan nii, mazan òtaan nii aimaakan kaina'a'o ò'ida'a. Òkian pu'ati, puchi'ika Jesus Christ, Nazareth san uu ida'an.” <sup>7</sup> Uzaamatanuzu paka'u kadu iki ukadishita-kidanuz. Masha'apakiaka daonaiaora kidiba na'iki utaba'u kida ma'ozaka'akan, <sup>8</sup> uru'u naa ukadishitan, na'iki uchi'ika'akan naa kapam. Sariapa umorotan Peter na'iki John tuma Tominkaru Dapu iti. Na'ii uchi'ikaadanaan na'iki uzaka'uudanaan, ukonaukii-kidan Tominkaru. <sup>9</sup> Aizii pidannao tukapan idi na'iki ìabatan idi wuru'u ukonaukii-kidanuz Tominkaru kaimanan pa'ati, <sup>10</sup> sariapa ìaitapa'akan uru'u naa tawuru'u sakanatapauzoz Tominkaru Dapu paniinomizinaa ii, pishautauzoz puraata pidannao ai. Tuukii pidannao di'itinpan patukapan idi aimaakan sha'apan u'ati.

<sup>11</sup> Aizii wuru'u daonaiaoraz, na'a uzaamatinpan Peter na'iki John kadu iki, Solomon's Porch\* di'ii. Iriba pidannao diman ì'ida'ati, ìtukapa'anan ìdyaun. Tuukii ìdi'itinpan udau'u.

*Peter kakuwaapan  
Tominkaru Dapu ii*

<sup>12</sup> Peter tukapan idi iriba pidannao, sariapa uparadan ì'ati, kaikapa'a: “Òiribannao, Israelitenao, kanom ni'o uawunuutapan na'iki udi'itinpan wadau'u? U'itiiman wakaimanan ida'ana'o manawun oo wama'ozakan ida'ana'o karikaonan wuru'u wachi'ika-kidanuz di'ora'a daonaiaora? Aonaa turuu washa'apatan aimaakan kaikapa'a wa'ida'a! <sup>13</sup> Mishi wadokozu-daunnao

---

\* **3:11** Solomon's Porch: dikin-dinapa-kizai kamoo ai.

Abraham, Isaac, na'iki Jacob, na'iki ipai wairiban-daunnao Tominkarun. Uruu tuukii pa'an ukonaukii-kidan na'iki unaubaan papoitoru Jesus. Mazan unao, tuukii uaipan uzowii-kao, na'iki tuukii ukashadan, na'iki udakoopan uruu Pilate kanaapu'u, umuuda'azon pu'u padamatazu. <sup>14</sup> Mazan aonaa unao nyukunuu na'apan, aonaa uaipan wuru'u kaimana'oraz pidan aona'oraz usha'apatan oia'o muuda-kao. Soo uaipan pa'an Pilate muuda-kidan zowii-miki pidan. <sup>15</sup> Uruu idi uzowii-kidan wuru'u taa'oraz kakupa-kinai. Mazan Tominkaru kakuda na'iki ukadishita-kida uruu pamawaka-kizi iki. Ipai waunao watukapa uruu, ukadishitan dauna'an. <sup>16</sup> Uruu Jesus uu ida'ana'o wuru'u wachi'ika-kidanuz machi'ikaka'o, wamishidan idi Jesus tuukii manawun, na'iki machi'ikaka'o mishidan idi kapam uruu tuukii. Ipai unao utukapa aizii di'i ukadishitapanu'u.

<sup>17</sup> “Uabata õiribannao! Õaitapa unao na'iki uzowaunaanao sha'apatan Jesus kaikapa'a, usha'apanum kau'an umaaitapakan idi Tominkaru dyuudanii wuru'u uruuz.

<sup>18</sup> Tominkaru kowaada-kidani'i naa sha'atii kotua'a naa prophetnao ida'an, wuru'u padyuudan nii Christ, mazan pidannao pataka'utan niizu na'iki ãzowian niizu. Aizii watukapa na'apa'a naa mishi Tominkaru mishii-kidan paparadan.

<sup>19-20</sup> “Ukau'an umuuda'a naa na'iki utanawatina'a naa usha'apaapan ai oia'o, umashaapa kizi'i naa pa'an Tominkaru aipan kawana'ati, umainaabata kizi ipai u'oian u'ai.

Na'iki Tominkaru tiwaa-kida kizi unao ati kaimana'o na'iki konaunama'o mashaapa-karu unyukunuu ii. Na'iki udyuudan nii koshan Christ da'ati'i unao na'iki waunao ida'ati. Usha'apanum kau'an uruu Jesus, Tominkaru zaamataniaz kazannaata'o nii na'iki kazowautapa'o nii ipai daunuuda'u waunao.

<sup>21</sup> “Jesus na'ian nii zii aokazi ii, atii Tominkaru pa'inaadan ipai wuru'u patomanii kidaz aimaakan. Na'apa sha'atii ukowaada-kidauzon kotua'a naa kaimanainao prophetnao ida'an.

<sup>22</sup> Kaikapa sha'atii tawuru'u Moses kiauzonuz Christ dau'an, ‘Naobanai waTominkarun zaamatan nii pidan unao bii iki prophet nii, ukowaadapan nii Tominkaru paradan na'apa ōgaru kawan. Uabata kizi pa'i ipai aimaakan ukowaadanii u'ati, uizo'ati kizi na'iki usha'apatin kizi uparadan kawana'ati. <sup>23</sup> Na'ia'oram pidan aona'o uabata'azon na'iki aona'o uizo'atin uparadan, Tominkaru mainaabatan niizu papidanannao bii iki.’†

<sup>24</sup> “Na'apa sha'atii Prophet Samuel kowaadauzon, na'iki ipai ba'oran udawu'ati kidainao prophetnao, ikowaadapauzonii kapam ipai wuru kida dau'ana'a, watukapanii kidaz naa usha'apaapa-kao da'ana'a. <sup>25</sup> Uru'u naa tawuru'u prophetnao ida'ana'oraz Tominkaru kowaada-kidan pasha'apata'azon na'iki pataa'azon wadarunnao ati.‡ Ipai waunao Jewnao ati'o

---

† **3:23** Deuteronomy 18:15, 18-19      ‡ **3:25** Tominkaru kowaada-kidan pasha'apata'azon na'iki pataa'azon wadarunnao ati: uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.



kapam wuru'u utaa-kaoaz, usha'apanum kau'an ïdani-daunnao wuru'u waunaouz. Ukiauzon Abraham ati, 'Ōkamunan-kidan nii ipai pidannao imi'i baara anainao, bauda'apa'o putakaan-daun ida'an.'§

<sup>26</sup> “Aizii Tominkaru dyuudan dono'o naa pa-poitoru, udyuudan uruu kiwiin waunao Jewnao ida'ati kaminka'uta'o nii waunao, utanawatin-kidan ida'an waunao, washa'apaapan ai oii kida'o aimaakan,” Peter kian ï'ati.

## 4

### *Peter na'iki John kootowapa-kida-kao*

<sup>1</sup> Peter na'iki John kadakotinan pu'u zii pidannao ati, upu'a'a naa faadaanao, na'iki kazowautapa'o watchmantapainao Tominkaru Dapu, na'iki Sadduceenao\* kaawa'akan ïbii ati. Na'iki ïabata ïkowaadapan <sup>2</sup> mishi'o wuru'u Jesus kadishitanuz pamawaka-kizi iki. Ukau'an mishi'o nii kapam pidannao, mawakainao kidaz kadishitan pamawaka-kizi iki. Uruu dikin ii ïto'oran tuukii apostlenao ati. <sup>3</sup> Sariapa ïzaamata-kidan ïdyaun. Mazan wachuupun idi'i naa ïna'aka'akan naa ïdyaun taraa-kizai iti, na'ia'a naa ïtaraa-kidan ïdyaun. <sup>4</sup> Mazan iriba, iriba pidannao mishidan, wuru'u abatainaouz apostlenao kuwaa. Uruu idi powa'a zii mishidainao iribadinan, 5000, soo daonaioranao karikaonan aita-kao.

---

§ 3:25 Genesis 22:18; 26:4      \* 4:1 Sadducee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

<sup>5</sup> Aizii ba'oran kamoo ipai kootowapa-kidauzoniao pidannao baokopatinan Jerusalem ii: faadaanao zowaunaanaouz, kazowautapainaoz Jewnao, na'iki tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u. <sup>6</sup> Annas, Umanawunu'oraz Faadaa, na'ia'o kapam uruu baokopa Caiphas, John, na'iki Alexander tuma. Na'iki na'ia'o kapam ba'oran faadaanao ituma, Annas iribannao kida. <sup>7</sup> Ipai inao baokopatinan, udauna'an idyuudan naa apostlenao kadishitan pakanaapu'u. Ipihaan naa idyaun kaikapa'a: "Kanom aipan ati'o, oo kanom taanii uma'ozaka-kinaa nii, wuru'u uchi'ika-kidanuz di'oraz daonaiora'a?" ikian.

<sup>8</sup> Sariapa Kaimana'o Doronaa ma'ozakadan Peter nyukunuu, na'iki ukian itati, "Oiribannao, wanaobanaanao, na'iki kazowautapainao waunao Israelitenao. <sup>9</sup> Ukadishita-kidan waunao aizii ukanaapu'u, soo wakamunanun idi na'iki wakaminka'utan idi machi'ikaka'o pidan. Na'iki unao, uaitapa'azon na'apa'oram wuru'u wachi'ika-kidanuz uruu. <sup>10</sup> Aizii oaiapa ipai unao, na'iki ipai Israelitenao aitapan. Jesus Christ, tawuru'u Nazareth sanaz, uruu ma'ozakan ida'ana'o wuru'u wachi'ika-kidanuz di'oraz daonaiora'a. Uruu idi utukapan kaimana'a naa aizii ukadishitapan di'i. Uruu Jesus Christ, unao zowii-kidaniaz, utauka-kidaniaz cross di'iti. Mazan Tominkaru kakuda na'iki ukadishita-kida uruu pamawaka-kizi iki. <sup>11</sup> Uruu Jesus dau'ana'o tawuru'u kotua'oraz usaadauzo-kao, Tominkaru Paradan kianuz kaikapa'a:

Wuru'u kuba unao tomapauzonao kabaun kashadaniaz.

Kaimana'o, na'iki umanawunu'o kabaun toma-  
kinao wuru'u,

ipai ba'oran kubanao ai.'†

12 “Aonaa ba'oran pidan nii, kazannaata'o nii waunao, di'oraz imi'i baara an, soo bauda'apa Jesus. Uruu Tominkaru dyuudanii, pidannao kazannaatin-kinaa nii, aonaa ba'oran uruu kawanu'o nii.”

13 Tuukii kootowapa-kidauzonao pidannao di'itinpan Peter na'iki John dau'u, usha'apanum kau'an itukapa ma'ozaka ikakuwaapan, aonaa itarian. Na'iki itaitapa aonaa aitapainao pidannao manawun mani inao. Udauna'an itaitapankan naa, Jesus minauda'uitapauzonii inao. 14 Mazan itukapan idi kaina'a wuru'u daonaiora chi'ika-kida-kariwaiz kadishitapan na'a Peter na'iki John tuma, aonaa itaitapan na'apam naa pakian itati. 15 Uruu idi idyuudan zii ikodita-kida-kao miitiniapa-kizai nazo iki. Udauna'an kootowapa-kidauzonao pidannao kadakotinan naa pa'atiaaka. 16 Ikian, “Na'apam nii dii washa'apatan idyaun? Ipai pidannao mashaapainao Jerusalem an aitapan wuru'u isha'apatanuz umanawunu'o aimaakan, na'iki aonaa na'itim wamariidin udau'an. 17 Mazan turuu pa'an wamashaatan ikakuwaapatinan, ikuwaa iribainan ai ba'oran pidannao di'iti. Wakakinao shoman idyaun, aonaa kizi'i naa ikakuwaapatinan powa'a Jesus dau'u pidannao ati.” 18 Uruu idi idapadan idyaun powa'a ati. Na'iki ikian itati, “Wakakinaowan nii unao, aonaa waabata'azon powa'a ukakuwaapatinan pidannao ati Jesus dau'u. Aonaa masakauda'u.”

---

† 4:11 Psalm 118:22

19 Sariapa Peter na'iki John kian i'ati, “Öiribannao, kanom paradan uaitapan Tominkaru aiapa izo'ati-kao? Unao paradan, oo uruu paradan? 20 Aonaa turuu wasookadan wakowaadapan wuru'u watukapanii, na'iki waabatanii kida aimaakan daua'oraz.”

21 Powa'a zii koshan kootowapa-kidauzonao pidannao kakinaowan i'dyaun ma'ozaka'o ida'an. Udauna'an i'muuda'akan naa i'dyaun. Aonaa i'aitapan na'apam pasha'apatan i'dyaun. Usha'apanum kau'an ipai pidannao, tuukii i'konaukii-kidan Tominkaru, i'tukapan idi wuru'u umanawunu'o aimaakan sha'apata-kaoaz machi'ikaka'o ati. 22 Wuru'u pidan chi'ika-kida-kariwaiz, uwazootani'i naa 40 uwunun.

*Mishidainao toriinpan Tominkaru ati, utaa kizi i'ma'ozaka-kinnaa nii*

23 Kootowapa-kidauzonao pidannao muudan dauna'an Peter na'iki John, sariapa i'kiwan pamin-mishidannao di'iti. Na'iki ipai i'kowaadan i'ati na'apam faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao kian pa'ati. Na'iki i'kowaadan i'kakinaowan paugaru ma'ozaka'o ida'an.

24 Mishidainao abatan idi na'apa'o parada-karu, sariapa i'toriinpan Tominkaru ati, kaikapa'a: “Oo Naobanai umanawunu'o, toma'o aokazi, imi'i baara, paran na'iki ipai wuru'u mashaapainaouz aokazi ii, imi'i baara'a, na'iki paran baoko ii.

25 Kotua'a naa mishi pukaiwaan wadarun, King David, kowaada'o nii puparadan Kaimana'o Doronaa ida'an. Kaikapa sha'atii tawuru'u King David kiauizonuz,

‘Kanom dikin ia'o wuru'u Gentilenao<sup>†</sup> to'oranuz?  
Na'iki kandii nii pidannao dakotautan  
pasha'apatan ōgaru madiwautapaka?

<sup>26</sup> Kingnao minziiwan, ĩmizaataakapa'azon,  
na'iki ba'oran naobanai-tinpainao kida  
baokopatinan ĩtuma,  
ĭaipan pamashaatan Naobanai Tominkaru na'iki  
Christ,  
wuru'u puzaamataniaz kazannaata'o nii pap-  
idanannao.<sup>§</sup>

<sup>27</sup> “Aizii, na'apa'a naa mishi, ukawana'ati  
watukapan aimaakan kida sha'apaapa-kao.  
Pontius Pilate na'iki King Herod baokopatinan  
Gentilenao na'iki Israelitenao tuma, Jerusalem  
ida'a, ĩto'oran dono'oraz Jesus ati. Uruu  
kaimana'o pupoitoru Christ, uruu puzaamataniaz  
kazannaata'o nii pupidanannao. <sup>28</sup> Mishi  
pugaru, puwazoota pidan ma'ozakan, mazan  
soo puaipan kawana'ati'o, na'iki pukashaapan  
idi'o karikaonan wuru'u pidannao sha'apatanuz  
Jesus kaikapa'a. Na'iki kotua'ora'a naa  
pudi'itapan wuru'u pusha'apata-kida'azoonuz  
uruu kaikapa'a. <sup>29</sup> Oo, waNaobanaa, puabata  
na'apam pidannao dakotan pasha'apatan  
waunao. Mazan waunao pupoitorunao  
na'iki pupidanannao, pukaminka'uta waunao,  
ma'ozaka kizi wakowaadapan puparadan  
pidannao ati. <sup>30</sup> Pukashaapa wakakudan  
karinainao, kaimana'o pupoitoru, Jesus ida'an.  
Na'iki marii kapam washa'apatan Jesus ida'an,

---

<sup>†</sup> **4:25** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa  
kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

<sup>§</sup> **4:26** Psalm 2:1-2

umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu pidan sha'apatan,” ĩkian.

<sup>31</sup> ĩpaian dauna'an patoriinpan Tominkaru ati, sariapa amazada nakainan ĩbaokopatinapa kizi ii, na'iki ipai Kaimana'o Doronaa ma'ozakadan ĩnyukunuu. Uruu idi ma'ozaka'a naa ĩkowaadapan Tominkaru paradan.

### *Mishidainao ka'idiwaakapan*

<sup>32</sup> Ipai wuru'u mishidainaouz, ĩmashaapan patumaaka ĩtaapan panyukunuu, na'iki na'apa kida ĩdi'itinpan. Aizii pasha'apauz kida, aonaa ĩtaapan soo pa'ati'o nii mani karikaonan. Mazan ĩka'idiwatan nii ipai pamin-mishidannao kida u'idi. <sup>33</sup> Kaimana'o Doronaa ma'ozakadapan idi apostlenao, ma'ozaka ĩkakuwaapan Naobanai Jesus kadishitan dau'u pamawaka-kizi iki. Na'iki kaimanaiman Tominkaru kaminka'utan ipai wuru'u mishidainaouz. <sup>34-35</sup> Aonaa kanom aimaakan awuta'o nii ĩ'ai. Usha'apanum kau'an pabi'i kida mishidainao, kaina'a ĩzakapun wiizi kida, na'iki ĩdapu kida. Aizii ĩsellian an ba'oran pazakapun oo padapu, ĩna'akan nii wuru'u uwini pinaa kidaz apostlenao di'iti. Apostlenaou'o ni'i naa buuta wuru'u puraataz mishidainao kawana'ati, wuru'u pataka'utinainaouz. Uruu idi aonaa ĩbaiaapan pazamazin.

<sup>36</sup> Aizii mishidainao bii'i kaina'a daonaiora Cyprus san, Joseph kia'o u'uu, mazan apostlenao dakotan naazu Barnabas kii, (ma'ozakadapa'o pidannao nyukunuu, kia'o wuru'u u'uuaz).

<sup>37</sup> Bauda'apa kamoo, Barnabas sellian pazaka-pun ba'oran pidan ati. Uzakapun kawinipinaata-kao dauna'an, una'akan naa wuru'u puraataz apostlenao di'iti. Na'apa kizi'i naa koshan ibuutan puraata, mishidainao kawana'ati.

## 5

### *Ananias na'iki udaiaro Sapphira*

<sup>1</sup> Kaina'a daonaiora Ananias kia'o u'uu. Udaiaro uu Sapphira kia'o. Īaipan kapam pataan puraata mishidainao ati'o nii. Uruu idi ibuutan pa'amazadati, na'iki ĩsellinuz. <sup>2</sup> Mazan Ananias na'iki udaiaro bauda'apatan panyukunuu aonaa kizi ĩtaan ipai daunuuda'u wuru'u puraataz. Udauna'an Ananias makon naa apostlenao di'iti, utaan naa wuru'u puraataz ipai'o kawan mishi. <sup>3</sup> Sariapa Peter kian u'ati, "Ananias, kandii nii pukashaapan Satan kaiwaan pugaru? Satan aipan ati pubuutan puraata pu'idiwau nii, wuru di'iki'i puraata taa-kariwaiz pu'ati puamazadati winipinaa nii. Kandii nii putiwaan pumariidan Kaimana'o Doronaa? <sup>4</sup> Pusellian ua'ii wuru'u amazadaz, pu'idiwau wuru'u, na'iki pusellian dauna'anazu, pu'idiwau padamata wuru'u puraataz. Mazan kandii ni'i naa mooko wuru'u pusha'apatanuz aimakaan kaikapa'a naa manawunu'u? Aonaa waunao mani wuru'u pumariidaniaz, mazan putiwaan pumariidautan Tominkaru pa'an." <sup>5</sup> Ananias abatan idi Peter paradan na'apa, sariapa udorauta'akan, na'iki umawaka'akan naa. Aizii pidannao, tukapainao na'iki abatainao kida kuwai Ananias mawakan dau'u, tuukii, tuukii ĩtarian. <sup>6</sup> Sariapa

daonaioranao wa'atin, na'iki ĭbazoobatan naa unanaa kamicha mada idi. Udauna'an ĭna'akan naazu na'iki ĭdida'ana'akan naa uruu.

<sup>7</sup> Tomunu'iki zaa uruu dauna'an, Ananias daiaro kaawa'akan naa apostlenao ida'ati, aonaa oaitapan wuru'u pa daiaru mawakanuz.

<sup>8</sup> Sariapa Peter kian o'ati, “Pukowaada ō'ati, patumaaka'o wuru'u di'oraz puraata'a? Kaika-pauda'u'o wuru'u uamazadati kawinipinaata-kaaz?”

“Oo, na'apa'o wuru'u,” okian u'ati.

<sup>9</sup> Uruu idi Peter kian o'ati, “Kandii nii pugaru na'iki pudaiaru tiwaa-kidapan Tominkaru Doronaa? U'itiiman aona'o nii Tominkaru aita-pan? Puabata! Kaikin iki'i naa daonaioranao di-dankainao pudaiaru wa'atini'i. Aizii pugaru'o ni'i naa kapam ĭdida'an.” <sup>10</sup> Sariapa odorauta'akan na'iki omawaka'akan naa kapam. Aizii daonaioranao kaawan padidanaka-kizi iki Ananias, ĭtukapan udaiaro mawaka'aka'a naa kapam. Uruu idi ĭna'akan naa onanaa na'iki ĭdidan naazo pa daiaru dazaba'a.

<sup>11</sup> Uruu idi tuukii mishidainao, Jerusalem iainaouz tarian. Na'iki tuukii kapam ba'orainao pidannao kida tarian, ĭabatan idi wuru'u ĭmawakanuz na'apa.

### *Umanawun kida'o aimaakan sha'apata-ka*

<sup>12</sup> Tominkaru ma'ozakan ida'an, apostlenao sha'apata umanawun kida'o aimaakan pidannao awun za'a, aona'oraz turuu pidan sha'apatan. Mapuda da'i mishidainao baokopainpauzon



Solomon's Porch\* di'ii, Tominkaru Dapu ia'oraz.  
<sup>13</sup> Mazan mamishida-kainao pidannao, tuukii  
 ĩtarian pakaawan mishidainao ida'ati, mazan  
 upu'u ĩnaudapan wuru'u ĩsha'apaapanii kidaz  
 aimaakan, na'iki ipai ĩparadan kaiman ĩdau'an.  
<sup>14</sup> Mazan una'apan pu'u iriba daonaioranao  
 na'iki zunnao mishidan naa Naobanai Jesus.  
 Uruu idi baokopa'a naa ĩbaokopatinan kiwiini'o  
 mishidainao tuma. <sup>15</sup> Apostlenao sha'apaapan idi  
 umanawun kida'o aimaakan, sariapa pidannao  
 na'akan karinainao pairibannao, na'iki ĩmuudan  
 ĩdyaun dunapo daawa an, pada'awupa-kizi  
 baara'a kida. Aizii Peter dobatan an na'an  
 ĩdazaba an, ĩaipan udikin dobatan ĩpaawa an,  
 ĩkakuda kizi. <sup>16</sup> Iriba pidannao kasaba'ukinan  
 apostlenao ida'ati, wa'atiinaouz donoi sodi kida  
 di'iki, wuru'u Jerusalem dazaba an kida'oraz  
 wiizainao. ĩna'akan karinainao, na'iki oia'o  
 doronai zaamatapaniinao kida, na'iki ipai ĩrinaa  
 kida so'ota-kao ĩ'ai.

*Apostlenao kodita-kida-kao taraa-kizai iki*

<sup>17</sup> Aizii Umanawunu'o Faadaa na'iki  
 uminka'unao, wuru'u Sadduceenaouz,† tuukii  
 ĩkashauzin apostlenao ati. <sup>18</sup> Uruu idi ĩzaamatan  
 ĩdyaun, na'iki ĩtaraa-kidan naa ĩdyaun. <sup>19</sup> Mazan  
 uruu aiwaka'an, angel, Tominkaru di'iki'o  
 da'atan taraa-kizai paniinomizinaa kida ĩ'ati,  
 na'iki ukodita-kida'akan naa ĩdyaun. Ukian ĩ'ati,  
<sup>20</sup> “Umako Tominkaru Dapu iti, ukowaada kizi  
 pidannao ati wuru dau'a'a pa'ina'oraz naa

\* **5:12** Solomon's Porch: dikin-dinapa-kizai kamoo ai.

† **5:17** Sadducee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu  
 Masha'apannaada-kinao di'ii.

mashaapa-karu.” <sup>21</sup> Apostlenao izo'ati Angel paradan. Ishawaka zii amazada, ñnao mako'oka'a naa Tominkaru Dapu iti. Na'ia'a naa koshan ñtominapatin-kidan pidannao.

Aizii Umanawunu'o Faadaa baokopatinan naa paminka'unao tuma, na'iki ñdapadan naa ipai kootowapa-kidauzonao pidannao miitiniapa-kizai iti. Udauna'an ñdyuudan naa pidannao taraa-kizai iti, ñnanaka kizi'i naa apostlenao pa'ida'ati. <sup>22</sup> Mazan dyuuda-kariwainao kaawan taraa-kizai iti, aonaa ñikodan apostlenao na'ii, uruu idi ñkiwa'akan naa powaa iti. Ñkaawan, sariapa ñkian kootowapa-kidauzonao pidannao ati, <sup>23</sup> “Wakaawan taraa-kizai iti waikoda ipai paniinom kida dadaradinapa pa'idiwaru, na'iki watchmantapainao taraa-kizai, ipai ñkadishitapan paniinom kawana'ati kida. Mazan wamorotan taraa-kizai nazo iti, aonaa waikodan pidannao na'ii.”

<sup>24</sup> Faadaanao zowaunaanao, na'iki kazowautapa'o watchmantapainao Tominkaru Dapu abatan idi wuru'u ñkowaaz, tuukii ñdi'itinpan. <sup>25</sup> Upu'a'a naa pidan kaawa'akan, kakuwaapa'ana'o ñida'ati. Ukian ñ'ati, “Uabata ñkuwaa! Tawuru'u daonaioranao utaraa-kidaniinaouz, kaini'ia'a naa ñdyaun Tominkaru Dapu ii, ñtominapatin-kidan naa pidannao.”

<sup>26</sup> Sariapa watchmantapainnao zowaunaa makon paminka'unao tuma, ñna'anan wuru'u apostlenaouz, ñkootowapa-kida'azon ñdyaun. Mazan kaiman ñzaamatan ñdyaun, usha'apanum kau'an tuukii ñtarian wunao aia'a abatapainao kidaz ñkowaa. Ñzauda-kidan pazowii-kao paboo-kao ida'an

kuba idi, apostlenao dikin ii.

<sup>27</sup> Apostlenao kaawa-kida-kao dauna'an, ñkadishita-kida-kaoa'a naa kootowapa-kidauzonao pidannao kanaapu ati. Na'iki Umanawunu'o Faadaa kian naa ñ'ati kaikapa'a: <sup>28</sup> “Tuukii sha'atii wakakinaowan unao, wakii sha'atii ‘aona'a naa waaipan powa'a utominapa-kidan pidannao Jesus dau'u.’ Mazan upu'u zii utominapatin-kidan pidannao. Aizii ipai'i naa Jerusalem ii aka ukuwaa iribainan. Na'iki ipai ukowaadan pidannao ati, waunao wuru'u zowii-kida'oraz Jesus.”

<sup>29</sup> Sariapa Peter na'iki ba'oran apostlenao kian, kaikapa'a: “Waizo'atin nii soo Tominkaru paradan, mazan pidan paradan, aona'o nii waizo'atin. <sup>30</sup> Tominkaru, wadokozu-daunnao mishidauzoniaz, uruu kadishita-kidanii Jesus pamawaka-kizi iki, unao zowii-kidaniaz na'iki utauka-kidaniaz cross di'iti. <sup>31</sup> Mazan Tominkaru zaamatan na'iki umuudan uruu padiwa'ora antanapu, umanawunu'o Naobanai nii, kazannaata'o nii ipai pidannao. Na'iki uruu ida'an kizi waunao Israelitenao tanawatinan wa'oian ai, na'iki uruu ida'an kizi wa'oian mainaabata-kao wa'ai. <sup>32</sup> Mishi'o wuru'u kuwaiz, waunao waaitapa na'iki watukapa uruu kakupa. Uruu idi'o wakakuwaatinan udau'u. Na'iki Kaimana'o Doronaa, Tominkaru taaniaz ipai mishidainao kawana'ati, uruu kapam kainaabata'o pidannao ati mishi'o wuru'u kuwai Jesus dau'u kida'oraz.”

<sup>33</sup> Kootowapa-kidauzonao pidannao abatan idi wuru'u ñparadanuz kaikapa'a, tuukii ñto'ora'akan.

Īaipan naa apostlenao zowiaka-kao <sup>34</sup> Mazan kaina'a pidan Phariseenao<sup>†</sup> bii iki'o, Gamaliel kia'o u'uu, na'iki uruu tiichaapauzo Moses kakinaorii dau'u. Ipai pidannao naudapan uruu. Sariapa ukadishitan na'iki udyuudan apostlenao kodita-kida-kao zii miitiniapa-kizai iki. <sup>35</sup> Udauna'an ukian naa ipai kootowapa-kidauzonao pidannao ati, “Ōiribannao Israelitenao, uabata ōparadan. Udi'itinapa zii shoman kiwiin usha'apatan ua'ii di'oraz daonaioranaou'u. <sup>36</sup> Kotua'a naa na'apa sha'atii tawuru'u Theudas kaawauzonuz. Uruu dono udakotinpan umanawunu'o pidan nii, na'iki iriba sha'atii uzaamatan papidanannao nii. Uikoda 400 pidannao zaamatanan u'idi'iti. Mazan bauda'apa kamoo uzowii-kao, uruu idi ipai upidanannao makoobi'iinan, atii na'apa karikaonan ĩmainaabatanan.

<sup>37</sup> “Uruu dauna'an Judas, Galilee Baara san, uaipan pamizaataakapan Rome sannao tuma, ĩsaadapan dono ipai pidannao uu. § Iriba sha'atii uzaamatauzon papidanannao nii. Mazan na'apa koshan uzowii-kao. Aizii upidanannao, ipai ĩmakoobi'iinan kapam.

<sup>38</sup> “Ukau'an ōkia'azon u'ati, wunao dau'ana'a di'oraz pidannaou'u, aonaa umashaata'ana'a ĩdyaun pakaudin-kizi ai. Umuuda mishi'oraiman ĩdyaun, marii ĩmakon. Aizii ĩsha'apaapan an wuru'u aimaakan kidaz paaipan kawana'ati karikaonan,

---

<sup>†</sup> **5:34** Pharisee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **5:37** Rome sannao saadan ipai pidannao uu tax puraatanaa zaamata'azoo-kao idi.

na'apa'o nii kapam ĩmainaabatanan. <sup>39</sup> Mazan aizii umishiin an mishi ĩsha'apaapan wuru'u aimaakan kidaz Tominkaru aipan kawana'ati, aona'o nii uka'iitan umashaatan ĩdyaun. Na'iki utarubaitinpan ni'i naa Tominkaru ati,” ukian ĩ'ati.

<sup>40</sup> Sariapa mishi uparadan na'apatan ĩnyukunuu. Udauna'an ĩdapadan naa apostlenao powa'a ati koshan, na'iki ĩba'izii-kidan naa ĩdyaun. ĩba'izii-kao dauna'an kootowapa-kidauzonao pidannao kakinaowan naa ĩdyaun tuukii. “Aonaa waaipan ukakuwaatinan powa'a Jesus dau'u,” ĩkian apostlenao ati, mazan ĩmuuda'akan naa ĩdyaun.

<sup>41</sup> Uruu idi apostlenao kodita'akan naa kootowapa-kidauzonao pidannao bii iki, tuukii ĩkonaukian. Usha'apanum kau'an ĩaitapa Tominkaru wuru'u kashaapa'oraz ĩantamikita-kao Jesus dikin ii. <sup>42</sup> Ipai kamoo apostlenao tominapa-kidan pidannao, na'iki ĩkowaadapan Kaimana'o Kuwai Tominkaru Dapu ii, na'iki ĩdapu kawana'ati kida. ĩkowaadapan ĩ'ati, mishi'o wuru'u Jesus, uruu Christ.\*

## 6

### *Pidannao zaamata-kao kaudinainao nii*

<sup>1</sup> Uruu dauna'an iriba'a naa Jewnao, Israel anainaouz, mishidan. Iriba kapam baokoinao Jewnao mishidan, wa'atiinao kidaz ba'oran amazada iki, ĩparadaniitani'i naa Greek paradan.

---

\* **5:42** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Ĩnao to'orainpan, na'iki ĩkaakapautan pamin-Jewnao, wuru'u Israel an kida'oraz ĩmashaapan. Usha'apanum kau'an ipai kamoo wanyukunui oo puraata buutauzo-kao zunnao ati, wuru'u mawakainao kidaz naa ĩdaiarunao. Mazan ĩkian aonaa ĩtaan patumaaka wanyukunui oo puraata wunao ati'i Jewabanao paradaniita'oraz naa Greek paradan. <sup>2</sup> Uruu idi 12 apostlenaouz, baokopatin-kidan ipai mishidainao, na'iki ĩkian ĩ'ati, "Aonaa turuu wasookadan wakowaadapan Tominkaru paradan, soo wabuutan dikin ii karikaonan puraata oo wanyukunui. <sup>3</sup> Uabata õiribannao, uikoda mishi'oraiman 7 daonaioranao unao bii iki, Kaimana'o Doronaa ma'ozakadapaniinao ĩnyukunuu, na'iki aitapaabainao. Marii kizi ĩnao buuta'o nii puraata na'iki wanyukunui. Uru'o ni'i naa ĩkaudin-kizi nii. <sup>4</sup> Aizii waunao pakawanu'o nii pa'an wakaudin, watoriinpan nii Tominkaru ati, na'iki watominapa-kidan nii pidannao uparadan dau'u."

<sup>5</sup> Ipai pidannao nyukunuu na'apan apostlenao paradan kawana'ati. Uruu idi ĩzaamatan Stephen, mishida'o manawun Tominkaru uruu, na'iki Kaimana'o Doronaa ma'ozakadapanii unyukunuu. ĩzaamata kapam Philip, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas na'iki Nicolas Antioch san, uruu Gentile, mishida'o Tominkaru na'apa Jewnao kawan, na'iki uruu mishida'ora'a naa kapam Jesus. <sup>6</sup> Udauna'an mishidainao na'akan naa wuru'u pidannao pazaamataniinaouz, apostlenao di'iti. Uruu idi apostlenao muudan paka'u ĩ'ida'a, na'iki ĩtoriinpan Tominkaru ati,

ukaminka'uta kizi ñdyaun.

<sup>7</sup> Udauna'an powa'a zii Tominkaru Paradan abata-ka'o na'iki uiribainan naa. Uruu idi Jerusalem ia'o mishidainao iribainan powa'a zii manawun, na'iki iriba kapam na'iainao faadaanao izo'atin Tominkaru paradan, pamishidan ida'an Jesus.

*Stephen kootowapa-kida-ka'o*

<sup>8</sup> Tuukii Tominkaru kaminka'utan Stephen, utaa uma'ozaka-kinaa nii. Uruu ida'an usha'apata pabi'inaaka umanawun kida'o aimaakan, iriba'o pidannao awun za'a. <sup>9</sup> Mazan kaina'a pabi'i kida Jewnao kashadaakapan Stephen tuma, ukuwaa kida dau'an. Ñnao wuru'u zaamatinpainaouz wuru di'iti'i, dakota-kariwaiz, Poitorui-daunnao\* Synagoguegan kii. Ñnao wa'atinaouz Cyrene iki, ba'orainao Alexandria iki. Pabi'i kida ba'oran pidannao wa'atin wiizai kida di'iki Cilicia na'iki Asia Baara iki kida'o.

<sup>10</sup> Mazan Stephen aitapa powa'a zii manawun ñ'ai, usha'apanum kau'an Kaimana'o Doronaa kaina'an idi utuma. Uruu idi aona'a naa ñaitapan na'apam naa padako'atin uparadan. <sup>11</sup> Uruu idi ñzaamatan daonaioranao mariidina'o nii Stephen dau'u. Kaikapa'a wuru'u ñdyuudanuz ñmariidinan: "Waabatanii Stephen dakoopan Moses na'iki Tominkaru dikauda'o ida'an." <sup>12</sup> Sariapa mishi pidannao to'ora'akan, na'iki kazowautapainao Jewnao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, tuukii ñto'oran Stephen ati. Udauna'an

---

\* **6:9** Poitorui-daunnao: Pidannao toriauzo-kariwainao poitorui nii, udauna'an ñmuuda-kaoa'a naa powaa iti.

ĩzaamata'akan naazu na'iki ĩna'aka'akan naazu ipai Jewnao zowaunaanao kanaapu iti. <sup>13</sup> Na'iki na'ia'a naa koshan ĩdyuudan pidannao mariidinan Stephen dau'u kootowapa-kidauzonao kanaapu'u. Kaikapa'a wuru'u pidannao mariidinanuz: “Di'oraz pidana'a, karikaonan da'i udakoopan Tominkaru Dapu, na'iki wakakinaorinaa Moses taanii kidaz wa'ati. <sup>14</sup> Waabatani ukian, Jesus Nazareth san kabooobi'ian nii Tominkaru Dapu, na'iki upana'adan nii ipai waunao kaduz, Moses taanii kidaz wa'ati wamashaapa-kinaa nii.” <sup>15</sup> Sariapa pidannao, abatapainao, awunuupa'akan Stephen awun baara iti, na'iki ĩtukapan uawun baara kanada, ikodanii angel awun baara.

## 7

### *Stephen kakuwaapan Jewnao zowaunaanao ati*

<sup>1</sup> Sariapa Umanawunu'o Faadaa kian Stephen ati, “Mishi'o kaiwuru'u ĩparadan pudau'u kida'oraz?”

<sup>2</sup> Stephen dako'atin ĩparadan kaikapa'a: “Õ'inawuzunao, uabatan nii õparadan õdako iki aizii. Kotua'a naa, Tominkaru umanawunu'oraz manawun aidinauzon wadarun Abraham ati, umashaapan dono'oraz zii Mesopotamia ii. <sup>3</sup> Uruu dono sha'atii ukian Abraham ati, ‘Pumako di'oraz puwiizi di'iki'i, na'iki puwa'aka puiribannao. Õna'akan nii pugaru ba'oran amazada iti.’\*  
<sup>4</sup> “Uruu idi Abraham makon, na'iki uwa'akan pamashaapa-kizi tawuru'u Chaldiannao

---

\* 7:3 Genesis 12:1



wiizaitapaniaz. Utuzutinan naa Haran iti, na'ii zii ukawiiizitinan, na'ia'a naa udaru mawakauzon. Uruu dauna'an sha'atii Tominkaru dyuudan naa koshan utuzutinan wuru ida'ati'i di'oraz amazada'a unao mashaapa-kiziz naa. <sup>5</sup> Mazan uruu dono aona'o zii sha'atii Tominkaru taan amazada Abraham idiwau nii. Mazan ukowaadan Abraham ati, pataan nii u'ati na'iki ipai udainao ati, wuru'u di'oraz amazada'a. Uruu dono aona'o zii Abraham dani nii.

<sup>6</sup> “Ba'oran dono Tominkaru kian u'ati, ‘Pudainao kawiiizi-tinpan nii zii ba'oran kaduz pidannao wiizi ii aka. Na'ia'o ni'i naa ūpoitoruitapaka, na'iki tuukia'o nii ūpataka'uta-kaao atii 400 wunu. <sup>7</sup> Mazan ūpataka'utan nii pidannao wuru'u poitoruitapainauz ūdyaun. Uruu dauna'an ūkodita-kidan nii ipai pudani-daunnao Egypt iki, na'iki ūwa'atin nii da'ati'i di'oraz amazada ida'ati. Na'a'o ni'i naa pa'an ūmanawuntapan ūgaru,’ kia'o wuru'u Tominkaru kiauzon u'ati.† <sup>8</sup> Na'iki kaikapa'o koshan Tominkaru kiauzon Abraham ati'i:‡ ‘Ōaipan nii pugaru na'iki ipai pudainao daonaioranao choota-kidinan,§ na'iki ipai ūdainao diina'iti'i, na'apa'o nii pa'idiwaru ūna'apata-kaao. Uruu ida'ana'o nii utukapa-kidan ūpidanannao unao, na'iki mishi uizo'atin ūparadan.\* Na'apa'a naa mishi Abraham sha'apatan aimaakan. <sup>8</sup> kamoo udani Isaac shakatan dauna'an, uru'u

---

† **7:7** Genesis 15:13-14      ‡ **7:8** Tominkaru kiauzon Abraham ati'i: uruu dakota-kaao covenant. Putukapa kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. § **7:8** choota-kidinan: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. \* **7:8** Genesis 17:10-14

naa uchoota-kidanuzu Tominkaru dyuudan kawana'ati. Aizii Isaac dani Jacob, na'apa kapam uchoota-kidanuzu. Aizii Jacob dainao 12 sha'atii daonaioranao, ipai ĩnao na'apa kapam ĩchoota-kao. ĩnao di'iki'o sha'atii wadarunnao tominan.

<sup>9</sup> “Uruu Jacob dainao sha'atii tawuru'u selliauzoz padawu'ichan Joseph Egypt iti poitorui nii ĩkishauzin idi u'ati.<sup>†</sup> Mazan karikaonan da'i Tominkaru kaminka'utauzon uruu,<sup>10</sup> dikauda'o aimaakan sha'apan an u'ati. Aizii tawuru'u king, Egypt san dapada-kidauzon dono'oraz Joseph pa'ida'ati, Tominkaru tukapa-kida king<sup>‡</sup> ati wuru'u Joseph, kaimana'o na'iki aitapaaba'o pidan. Sariapa king zaamatan Joseph udaru'o naobanai nii, kazowautapa'o nii ipai Egypt Baara sanna, na'iki awunuutapa'o nii ipai usha'apauz kida.

<sup>11</sup> “Udauna'an sha'atii zamazi kaawan ipai Egypt ii aka, na'iki ipai Canaan<sup>§</sup> ii aka. Tuukii sha'atii pidannao dopian. Na'iki wadarunnao, tuukii ĩdopian kapam, aona'a naa ĩikodan pawanyukunuu nii.<sup>12</sup> Mazan Jacob abata kaina'a pa'an wanyukunui, zaishi kaduz kida selliapa-kao Egypt ii. Uruu idi Jacob dyuudan paudainao, Joseph tuunizinao toria'anan wanyukunui Egypt iti.<sup>13</sup> Ba'oran dono ĩmakon koshan, uruu u'itamautannaa ĩtoriina'anan na'iti. Uruu dono'o naa sha'atii Joseph kowaadan pa'inawuzunao ati kanom wuru'u paugaruz. Na'iki na'apaini'i naa king abatan Joseph iribannao dau'an.<sup>14-15</sup> Uruu

---

<sup>†</sup> **7:9** Genesis 37—50    <sup>‡</sup> **7:10** king: ipai pidannao zaamata-kariwai king nii Egypt ii, ĩdakota-kao Pharoah kii.    <sup>§</sup> **7:11** Canaan: uruu dakota-kariwaiz Israel kii.

dono'o tawuru'u Joseph dapada-kidauzonuz padaru na'iki ipai pairibannao. 75 uiribannao baokopatinan, ipai ĩmakon Jacob tuma Egypt iti. Na'ia'a naa sha'atii Jacob mawakauzon, na'iki udainao ipai kapam ĩmawakan na'ii. ĩnao wuru'u wadarunnaouz. <sup>16</sup> Mazan ipai sha'atii ĩdani-daunnao na'akan ĩnanaa kida, da'ati'i wawiizi Shechem ati. Wuru ida'ati'i baaranaiz, Abraham toriauzoniaz Shechem ii, Hamor dainao ai, puraata idi'oraz ukawinipinaatauzon.

<sup>17</sup> “Aizii wuru'u kamoo maonapatan dono'o naa, Tominkaru mishia'azonuz naa paparadan utauzoniaz Abraham ati, uruu dono iriba'ora'a naa utakaan-daunnao Egypt ii. <sup>18</sup> Na'iki na'apain ba'orani'i naa King-tinan Egypt ii, aona'a naa uaitapan Joseph dau'an. <sup>19</sup> Uruu idi udorotan naa pa'antamikita-kinnaa nii wadarunnao. Uruu dono'o naa upataka'utan naa ĩdyaun tuukia'o ida'an, uduudauzonuz ĩkabootan paudainao amazada iti shakatainaouz zii, ĩmawaka kizi.

<sup>20</sup> “Uruu dono'o Moses shakatauzonuz, konaunam sodi'o koraidaonaa. Idikinauda'u kauzu sha'atii padaronao taapan na'iki ĩdizapan uruu padapu ii, udauna'an aonaa na'itim naa udiza-kao. <sup>21</sup> Uruu idi ĩkodita-kidan naazu padapu iki, mazan king dani zunaaba ikoda sha'atii wuru'u koraidaonaaz. Uruu idi ozaamatanuzu na'iki odyaupaitanuzu kaiman, na'apa paudani kawan manawun. <sup>22</sup> Kaimanaiman sha'atii tiichaanao tominapa-kidan Moses, ukau'an kaiman-daun uaitapan wuru'u Egypt Baara sannao aitananii kidaz. Na'iki uruu paraaba'o manawun, na'iki uaitapa pasha'apatan

pabi'inaaka kida aimaakan.

<sup>23</sup> “Bauda'apa kamoo, Moses makon uawunuuta'anan pairibannao Israelitenaouz. Uruu dono uikodani'i naa 40 uwunun.

<sup>24</sup> Ukaawan ĩkaudin-kizi iti, utukapa Egypt san ba'iziautapan Israelite. Sariapa Moses kaunaatan wuru'u pairiban ba'izii-kaoaz, uruu idi uba'izia'akan naa Egypt san atii umawakan.

<sup>25</sup> Moses itiiman shaa pairibannao aitapan nii Tominkaru wuru'u dyuuda'oraz paugaru kazannaata'o nii ĩdyaun, mazan aonaa ĩdi'itinpan na'apa.

<sup>26</sup> “Ba'oran kamoo, Moses tukapan dya'utam Israelitenao mizaataakapan. Sariapa umakon ĩidi'iti utiwaan pakaimanaaka-kidan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, ‘Uabata õiribannao, aonaa umizaataakapa'ana'a, oo umashaapa'ana'a uiriban atiaaka kaikapa'a.’

<sup>27</sup> “Mazan wuru'u ba'iziautapa'oraz pairiban, sariapa ukida'uka'akan Moses na'iki ukian u'ati, ‘Aonaa puzaamata-kao kazowautapa'o nii waunao oo dyuuda'o nii na'apam washa'apatinan.

<sup>28</sup> Puzowia'azon sha'a õgaru, puzowian kawan Egypt san munumun?\*

<sup>29</sup> Moses abatan idi una'apan, sariapa utaria'akan. Uaitapa ba'oran pidannao aitapa'akani'i naa wuru'u uzowiinuz pidan. Sariapa Moses kidoopan Egypt iki, umakon atii Midian iti. Na'ia'a naa umashaapan, tawarai nii, atii umazidan naa na'ii sanaaba tuma. Dya'utam sha'atii ĩdainao daonaioranao.

---

\* **7:28** Exodus 2:14

<sup>30</sup> “40 wunu dauna'an sha'atii, angel aidinauzon Moses ati, tikazi maodapan kazamaka'o ko'ori'o di'iki, mapidantaka'o amazada baara ii, maonapa'oraz midukuo Sinai ii. <sup>31</sup> Tuukii sha'atii Moses di'itinpan, utukapan idi kazamaka'o maodapan udaru. Sariapa umaonapadinan na'iti, utukapa'azonuzu kaimanaiman. Upu'u uabatan Naobanai Tominkaru paradan pa'ati. <sup>32</sup> ‘Ōgaru pudarunnao Abraham, Isaac, na'iki Jacob Tominkarun,’ ukian. Tuukii Moses naka-nakaan patarian idi, na'iki aona'a naa uka'iitan paawunuupa'akan tikazi di'iti.†

<sup>33</sup> “Udauna'an Naobanai kian naa Moses ati, ‘Puso'ota pudazkida, umanawunu'o baara'a'o wuru'u pukadishitapanuz, ōkaina'an idi da'a'a. <sup>34</sup> Mishi ōtukapa na'apam Egypt Baara sannao pataka'utan ōpidanannao udawunu'iti manawun. Ōabata ĩdopian tuukii ō'ati, uruu idi'o ōaidinan pu'ati, ōkazannaata'azon idi ĩdyaun. Aizii ōdyuudan nii pumakon Egypt iti,’ kia'o wuru'u Tominkaru kiauuzon Moses ati.”‡

<sup>35</sup> Stephen kian koshan ĩ'ati, “Uruu Moses tawuru'u kaminka'uta'azo'oraz pairibannao Israelitenao. Mazan ĩkian sha'atii u'ati, ‘Aonaa puzaamata-kao kazowautapa'o nii waunao oo dyuuda'o nii na'apam washa'apatinan.’ Mazan paaipan ati Tominkaru dyuudan Moses kazowautapa'o nii, na'iki kazannaata'o nii ĩdyaun ĩpataka'uta-kao ai. Tominkaru zaamatan uruu, angel aidinan ida'an u'ati tikazi maodapa'o di'ii. <sup>36</sup> Ukau'an uruu Moses tawuru'u kodita-kida'oraz

† 7:32 Exodus 3:6    ‡ 7:34 Exodus 3:5, 7-8, 10

wadarunnao Egypt iki. Tominkaru ida'an ma'ozaka sha'atii, Moses sha'apatan pabi'inaaka umanawun kida'o aimaakan pakodita-kida-kinaa nii ĩdyaun Egypt iki, atii utarauka-kidan paran ĩ'ati, dakota-kariwaiz Red Sea kii. Na'iki'i naa sha'atii una'akapan ĩdyaun mapidantaka'o amazada baara an. Usha'apata umanawun kida'o aimaakan na'ii'aka, atii 40 wunu. <sup>37</sup> Uruu Moses tawuru'u kiauzoz ipai Israelitenao ati kaikapa'a: 'Tominkaru zaamatan nii pidan unao bii iki prophet nii, na'apa õgaru kawan.'§ <sup>38</sup> Na'iki uruu Moses tuma'o sha'atii tawuru'u wairibannao Israelite kasaba'ukinauzonuz mapidantaka'o amazada baara ii. Uruu dono'o sha'atii angel Tominkaru di'iki'o paradauzonuz Moses ati midukuo Sinai paawa ii. Utaan dono'oraz Moses ati kakinaorii, kaimana'o mashaapa-kinai ni'o, udobata-kidan ni'o wadarunnao ati, na'iki waunao ati'o kapam. <sup>39</sup> Mazan upu'u aona'a naa ĩaipan Moses pazowaunaa nii, uruu idi aona'a naa ĩizo'ati'izon uparadan. Mazan ĩnyukunuu Egypt iti pa'idiwaru, tuukii ĩkiwa'azon powaa iti.

<sup>40</sup> "Moses na'ian pu'u zii midukuo Sinai ii Tominkaru tuma, uru'u naa pidannao kian Aaron ati, 'Putoma'a naa watominkarunnao nii, kazowautapa'o ni'i naa waunao. Usha'apanum kau'an aonaa waaitapan na'iam naa Moses kodita-kida'oraz waunao Egypt iki,' ĩkian.\*

<sup>41</sup> Uruu dono'ora'a naa tawuru'u ĩtomanuzonuz patominkarun nii, ĩtomanuzu na'apa tapi'iza kawan. Udauna'an ĩkawaodan naa kaznizo, pataan ni'i naa patominkarun ati. Udauna'an

---

§ 7:37 Deuteronomy 18:15      \* 7:40 Exodus 32:1

ĩkasaba'ukinan naa udazaba an, uruu ĩkonaukiitin-kidan naa wuru'u patomaniaz patominkarun nii.

<sup>42</sup> “Tuukii Tominkaru to'oran ĩ'ati. Uruu idi umarina'ata'akan naa ĩdyaun. Marii kizi'i naa ĩtoriinpan patominkarunnao ati kida'a naa karikaonan, wuru'u doko ii kida'oraz, kamoo, kauzu, na'iki wizinao kidaz. Uruu kawana'ati'o tawuru'u Tominkaru prophetinnao saadauzoniaz. Kaikapa sha'atii tawuru'u usaadauzonii kianuz:

‘Unao Israelitenao,  
     karikaonan da'i utaan na'iki ukawaodauzon  
     uzainao,  
     uchi'ikapauzon dono'oraz 40 wunu,  
     mapidantaka'o amazada ii aka.

Mazan aonaa õgaru ati'o mani da'i tawuru'u  
     ukawaodauzonuz uzainao,

<sup>43</sup> soo utominkarun Molech ati'o karikaonan.  
     Uruu unao na'akapauzonii padapunaa tuma.  
     Na'iki una'akapauzonii kapam ba'oran  
     utominkarun Rephan,  
     wizi kawanu'oraz utoman.

Ĩnao utomanii kidaz utominkarunnao nii,  
     ĩnao ati'o karikaonan, tawuru'u utoriinpau-  
     zonuz.

Uruu idi õkashaapan nii utarubanao zaamatan  
     unao,  
     marii kizi ĩna'akan unao munapo, munapo  
     ba'oran amazada iti,

Babylon dawun itinapu.’”†

<sup>44</sup> Stephen kian koshan, “Kotua'a  
     naa, wadokozu-daunnao chi'ikapauzon  
     dono'oraz mapidantaka'o amazada di'ii'aka,

---

† 7:43 Amos 5:25-27

ĩna'akapauzonii patuma Tominkaru kakinaori pakarannaa, padapunaa tuma. Uruu ĩnyukunuitapa-kinaa Tominkaru kaina'an patuma. Utoma-kao na'apa Tominkaru kowaadauzon kawana'ati'o, na'iki uaida-kidan kawana'ati'o Moses ati wuru'u ukakinaori pakarannaa dapunaa toma-kaoaz. <sup>45</sup> Kotua'iki uruu dauna'an, Joshua na'akan na'iki ukazowautapan dono'o naa wadokozu-daunnao, taa-kariwai'i naa sha'atii ĩ'ati Tominkaru kakinaori pakarannaa padapunaa tuma, ĩdarunnao dobata-kidani'i naa ĩ'ati. Na'iki uruu dono'ora'a naa sha'atii tawuru'u Tominkaru waatauzonuz pawiiizi ai Gentilenao. Uruu amazada'a naa sha'atii wadarunnao zaamata pawiiizi nii. Na'iki na'iti'i naa ĩna'akauzon Tominkaru kakinaori pakarannaa, padapunaa tuma. Na'ia'a naa sha'atii utaapa-kao atii David king-tinan di'iti. <sup>46</sup> Kaiman sha'atii Tominkaru nyukunuu David ati, na'iki uruu pishauzoz Tominkaru, uaipan patoman kabaun u'ati, Israelitenao Tominkarunuz. <sup>47</sup> Mazan David dani, Solomon ati'i naa pa'an Tominkaru toma-kidauzon padapu nii.

<sup>48</sup> “Mazan waaitapa, aonaa Tominkaru umanawunu'oraz mashaapan kabaun pidan tomanii nazo'o. Kaikapa sha'atii tawuru'u prophet saadanii kian:

<sup>49</sup> ‘Aokazi, uruu õnaobanai-tinapa-kizi tabanaa.

Aizii imi'i baara, uruu õsaabatapa-kizi karikao-nan õkidiba.

Sha'apa'oram nii mooko kabaun putoma õ'ati?’

Naobanai kian.



‘Turuu mooko puaitapan putoman kabaun  
ōsookapa-kizi nii?

<sup>50</sup> Aonaa mooko ōtomanii mani ōka'u idi  
ipai wuru'u aimaakan kidaz?’ ”†

<sup>51</sup> Udauna'an Stephen kian koshan kootowapa-  
kidauzonao pidannao ati, “Mishi unao dadara  
unyukunuu. Aonaa umishida'azon Tominkaru,  
na'iki aonaa uabata'azon uparadan. Na'iki  
tuukii udikintapan Kaimana'o Doronaa, na'apa  
manawun unao, udarunnao kawan. <sup>52</sup> Īnao  
ipai ĩantamikitan Tominkaru prophetinnao. Atii  
ĩzowiauzo nii wunaou'u kowaadapauzonaouz  
Tominkaru dyuuda'azon dau'an Kaimana'o  
Papoituru. Udyuuda'a naa mishi wuru'u  
papoituruz, uru'u naa tawuru'u unao zaamata-  
kidaniaz na'iki uzowii-kidaniaz. <sup>53</sup> Unao ati'o  
padamata ipai kakinaorii taa-kao, tawuru'u  
Tominkaru dyuudauzoniaz angelnao kowaada-  
kidan udokozu-daunnao ati. Mazan upu'u aonaa  
uizo'ati'izon wuru'u kakinaorii kidaz,” ukian.

### *Stephen zowii-kao*

<sup>54</sup> Īabatan idi Stephen paradan na'apa, tuukii  
ĩto'ora'akan u'ati na'iki ĩkuzowan paudako.

<sup>55</sup> Mazan ma'ozaka Stephen nyukunuu  
Kaimana'o Doronaa aipan ati. Uawunuupan  
doko iti aokazi iti, utukapa kanada Tominkaru  
umanawunun kanadapan na'ii, na'iki utukapa  
Jesus kadishitapan Tominkaru diwa'ora  
antanapu. <sup>56</sup> Uru'u naa ukian kootowapa-  
kidauzonao pidannao ati, “Utukapa! Aokazi

---

† **7:50** Isaiah 66:1-2

da'atinan, na'iki òtukapa Daonaiora Aokazi Iki'oŠ kadashitapan Tominkaru diwa'ora antanapu.”

<sup>57</sup> Sariapa kootowapa-kidauzonao pidannao kadakoina'akan, ìtaratan pakinao kida uparadan ai. Na'iki ìzaamata'akan naa uruu. <sup>58</sup> Udauna'an ìkozoota'akan naa uruu wiizai dawun iti. Na'ia'a naa ìnaraka'akan naa pashooton kida. Kaina'a pidan, Saul kia'o u'uu. Uruu ati'i naa ìawunuutapa-kidan pashooton kida. Na'ia'a naa ìboowautapan Stephen kuba idi, aonaa masakauda'u mani.

<sup>59</sup> Mazan upu'u Stephen toriinpan. Ukian, “Ōnaobanaa Jesus, puzaamata òdorona.”

<sup>60</sup> Udauna'an ukodoru'ukan na'iki uparadan ddiwa'o ida'an. “Ōnaobanaa, mana'a pupataka'uta'ana'a ìdyaun pa'oiān dikiin ii,” ukian. Uru'u naa mazan umawaka'akan naa.

## 8

<sup>1</sup> Kaiman Saul ati Stephen zowii-kao.

### *Saul pataka'utan mishidainao*

Stephen zowii-kao dauna'an, powa'a zii manawun mishidainao pataka'uta-kao Jerusalem ii. Uruu idi mishidainao kidoopaabi'iinan Judea Baara iti kida, na'iki Samaria Baara iti kida. Mazan apostlenao aonaa ìkidoopan pa'an. Ìna'ian zii Jerusalem ii. <sup>2</sup> Kaina'a pidannao na'ii mishidainao Tominkaru. Tuukii ìnyukunuu kasha'oran Stephen zowii-kao idi. Udauna'an ìdidan naazu, na'iki ìmuraan uruu tuukii. <sup>3</sup> Mazan Saul, tuukii uaipan pamainaabatan mishidainao.

---

Š 7:56 Daonaiora Aokazi Iki'o: Na'apa'o Jesus kiauzon padau'an. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu masha'apannaada-kināo ida'a.

Uruu idi umakon ïdapu kawana'ati kida. Uikodan dono mishidainao, daonaioranao na'iki zunnao, ukozootan nii ïdyaun padapu iki, na'iki utaraa-kidan ni'i naa ïdyaun.

*Philip kakuwaapatinan daua'o Samaria ii aka*

<sup>4</sup> Aizii mishidainao wuru'u kidoopainauz Jerusalem iki, ïkowaadapan naa Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u pidannao ati pamakopa-kizi kawana'ati. <sup>5</sup> Aizii Philip, umakon donoi Samaria iti, na'ii'aka'a naa ukowaadapan Kaimana'o Kuwai pidannao ati Christ\* dau'u. <sup>6</sup> Iriba da'i pidannao kasaba'ukinan, na'iki tuukii ïabata'azon Philip kuwaa kaimanaiman. Usha'apanum kau'an ïtukapan idi Philip sha'apatan iriba umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu pidan sha'apatauzon. <sup>7</sup> Iriba ukodita-kidan oia'o doronainao pidannao di'iki. Na'iki diiwa ïkadakoinan wuru'u ïkoditanuz pidannao di'iki. Na'iki iriba uchi'ika-kidan pidannao machi'ika-kainao na'iki tokooza'uupainao. <sup>8</sup> Uruu dono tuukii pidannao konaukian na'ii.

<sup>9</sup> Aizii Samaria ii kaina'a marunao, Simon kia'o u'uu. Kotua'iki'ora'a naa udi'itinapa-kidan pidannao pamarunaowiinpan ida'an. Na'iki uruu tuukia'o u'atadinpan na'iki udakotinpan aitapa'o pidan nii. <sup>10</sup> Ipai pidannao Samaria ii, waranuitapa-kariwainao, na'iki umanawun-tinpainao, tuukii ïmishidan Simon. Uruu idi ïkian udau'an, "Tominkaru di'iki'o uikodan wuru'u umanawunu'oraz ma'ozaka-kinai."

---

\* **8:5** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

<sup>11</sup> Tuukii ãmishidan marunao, usha'apanum kau'an kotua'iki'ora'a naa udi'itinapa-kidan pidannao pasha'apaapanii kida aimaakan dau'u pamarunaowiinpan ida'an.

<sup>12</sup> Aizii Philip, ukowaadapan idi'i naa ã'ati Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki Jesus uruu mishi'o Christ. Uruu idi zunnao na'iki daonaioranao mishidan Philip kuwaa, na'iki ãchikaawunuinan naa. <sup>13</sup> Aizii Simon, umishida Philip kuwaa, uruu idi uchikaawunuinan naa kapam. Uruu dauna'an karikaonan umakon na'iki uchi'ikapan Philip dawu'ati. Na'iki tuukii udi'itinpan, utukapan idi na'apam Philip sha'apatan umanawun kida'o aimaakan.

*Kaimana'o Doronaa morotinan Samaria Baara sannao*

<sup>14</sup> Aizii apostlenao Jerusalem iainao abata'a naa wuru'u Samaria Baara sannao mishidanuz Tominkaru Paradan, uruu idi ãdyuudan Peter na'iki John ã'idi'iti. <sup>15</sup> ãkaawan dauna'an, uru'u naa Peter na'iki John toriinapa-kidan mishidainao Tominkaru ati, Kaimana'o Doronaa morotin kizi ãdyaun. <sup>16</sup> Usha'apanum kau'an Philip chikaawunuuni'i naa ãdyaun, ãmishidan idi Naobanai Jesus, mazan aonaa zii Kaimana'o Doronaa nii ã'ida'a. <sup>17</sup> Uru'u naa Peter na'iki John muudan paka'u ipai wunao ida'ati'i mishidainaouz, sariapa Kaimana'o Doronaa morotinan ipai ãdyaun.

*Simon toria'azon ma'ozaka-kinai*

<sup>18</sup> Aizii Simon, wuru'u marunao-tinpauzoz, udi'itapan wuru'u Kaimana'o Doronaa

morotinanuz mishidainao, apostlenao muudan ida'an paka'u iŕida'a. Sariapa utaa'azon puraata apostlenao ati. <sup>19</sup> Ukian iŕati, “Utaa kapam oŕati wuru'u ma'ozaka-kinaiz, na'apa kizi kapam Kaimana'o Doronaa morotinan ipai õpishatanii pidannao.”

<sup>20</sup> Mazan Peter kian u'ati, “Marii Tominkaru mainaabatan pupuraatan putuma. Pu'itiiman toriauzo-kariwai puraata ida'an wuru'u ma'ozaka-kinai, mawinipinaa-daunu'oraz Tominkaru taan? <sup>21</sup> Aonaa turuu pukaudinan watum Tominkaru paradan dau'u. Usha'apanum kau'an Tominkaru aitapa punyukunuu, uaitapa pudi'itinpan pana'iti karikaonan. <sup>22</sup> Ukau'an pumarina'ata'a naa wuru'u pudi'itinapanuz oia'o dau'u, putoriinapa na'iki pupishaa Tominkaru, panaadon uso'otan nii wuru'u oia'oraz na'iki dikauda'oraz aimaakan pudi'itapan. <sup>23</sup> Usha'apanum kau'an õtukapa tuukii manawun pukishauzin waunao ati, na'iki tuukii manawun pusha'apata'azon oia'o, oia'o zaamatapan idi pugaru kaimanaiman,” ukian.

<sup>24</sup> Sariapa Simon kian iŕati, “Õaiapa utoriinpan Naobanai ati õdau'an, aonaa kizi dikauda'o aimaakan sha'apan oŕati, pukian kawan.”

<sup>25</sup> Aizii Peter na'iki John ipaian dauna'an pakowaadapan ipai paabatani, na'iki patukapanii kida Naobanai Jesus sha'apaapauzon, na'iki iŕkowaadapan dauna'an uparadan kida, iŕkiwan naa Jerusalem iti. Mazan pakiwapa-kizi an iŕkowaadapaanan naa Kaimana'o Kuwai pidannao ati, iriba wiizainao kawana'ati, Samaria ii aka kida'oraz.

*Philip na'iki Ethiopia san  
daua'o*

<sup>26</sup> Bauda'apa kamoo, angel, Tominkaru di'iki'o, kian Philip ati, “Pumako Jerusalem iki'o dunapo di'iti, Gaza iti'oraz mako'oraz mapidantaka'o amazada an.” <sup>27</sup> Sariapa Philip minziiwan na'iki umakon naa padyuuda-kizinao iti.

Kaina'a umanawunu'o Ethiopia san, ukiwapaanan patararan ida'an padapu iti. Uruu taapa'o Ethiopia ia'o naobanaiaaba puraatan.† Umakonkan Jerusalem ii, uchoochiipankan Jewnao tuma. <sup>28</sup> Pakiwapaanan pu'u, uaitaapaanan kaarita ida'a kotua'o kuwai prophet Isaiah saadan.

<sup>29</sup> Aizii Philip kaawan naa dunapo iti, padyuuda-kizinao iti. Na'ii Kaimana'o Doronaa kian u'ati, “Pumaonapadin kindi'ia'oraz tarara di'iti'i, pumako kizi udaawata.”

<sup>30</sup> Uru'u naa Philip mako'okan naa kadimana'o ida'an. Ukaawan tarara di'iti, uabatan Ethiopia san aitaapan wuru'u prophet Isaiah saadaniaz. Sariapa Philip pishaanuzu. Ukian u'ati, “Puaitapanii na'apa'oram dau'ati'o wuru'u puaitaapaananiazu?”

<sup>31</sup> Sariapa ukian u'ati, “Aonaa õaitapan. Õaitapa mani soo pidan kowaadan an kaimanaiman õ'ati.” Udauna'an udapadan naa Philip, upaidin kizi patuma patararan zo'ati. Uruu idi Philip zaidan na'iki usakanata'akan naa udazaba'a.

<sup>32</sup> Aizii wuru'u saada-kariwaiz Tominkaru paradan uaitaapaananiaz kaikapa'ora'a:

---

† **8:27** Ethiopia ii, udaru'o naobanaiaaba oo Queen, odakota-kaoo Candace kii.

“Una'aka-kao na'apa kaznizo na'aka-kao  
kawanu'o  
pazowia'azoo-kizinao iti.

Pidan sokozaan dono kaznizo dani, aona'o nii  
uzaadan,

na'apa'o uruu kapam.

Pidannao sha'apatan pu'u uruu, aona'o nii  
na'apam ukian.

<sup>33</sup> Tuukii ĩba'azootin-kidanuzu.

Na'iki aonaa ukootowapa-kida-kao  
sakitapa'o ida'an.

Uruu dauna'an uzowii-kao.

Ukau'an aonaa uwa'akan paudani oo  
pawadaun da'a'a imi'i baara'a.”

<sup>34</sup> Udauna'an Ethiopia san pishaan naa Philip,  
“Turuu mani pukowaadan ō'ati kanom daua'o  
wuru'u prophet Isaiah saadaniaz? Padaua'o oo  
ba'oran daua'o?” <sup>35</sup> Uru'u naa Philip kowaadan  
u'ati Tominkaru paradan saadinpa'oraz, na'iki  
ukowaadan naa u'ati Kaimana'o Kuwai, Jesus  
daua'oraz.

<sup>36</sup> ĩmakopaanan pu'u dunapota tarara ida'an,  
ĩkaawan wunu di'iti. Sariapa Ethiopia san  
kian Philip ati, “Di'i naa wunu aizi'i. Turuu  
mani puchikaawunuuan naa ōgaru?” <sup>37</sup> [Philip  
kian u'ati, “Turuu, mazan soo pumishidan an  
tuukii.” Sariapa ukian Philip ati, “Ōmishida Jesus  
Christ, uruu Tominkaru dani.”]† <sup>38</sup> Uru'u naa  
umashaadin-kidan patararan wunu danoma'a.  
Udauna'an ĩtoka'akan naa tarara di'iki ĩmako'okan  
naa wunu baoko iti. Na'ia'a naa Philip

---

† **8:37** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

chikaawunuuan naazu. <sup>39</sup> Īmaaratinan dauna'an wunu baoko iki, masha'apakiaka Tominkaru Doronaa na'aka'akan naa Philip ba'oran wiizai iti. Aona'a naa Ethiopia san tukapan Philip powa'a. Pamatukapakan pu'azu, upu'u udobatan konaukii.

<sup>40</sup> Masha'apakiaka Philip kaawa'akan naa Azotus§ iti. Na'iki'i naa udobatan Caesarea iti. Umakopaanan pu'u na'iti, ukowaadapaanan Kaimana'o Kuwai ipai wiizai kawana'ati.

## 9

### *Jesus zaamatan Saul*

*(Acts 22:6-16; 26:12-18)*

<sup>1</sup> Aizii Saul pakawan zii udakotautan pazowian wuru'u mishidapainaouz Jesus. Uruu idi umakon Umanawunu'o Faadaa di'iti. <sup>2</sup> Ukian u'ati, “Ōmako'ozon Damascus iti ōdorota'anan pidannao wuru'u da'anainaouz ‘Jesus Kaduz’. Uruu idi ōaipan usaadan kaarita ōna'akan nii synagogue kawana'ati kida, Jewnao naobanaano di'iti, ĩkaminka'uta kizi ōzaamatan ipai daonaiorano na'iki zunnao, wuru'u Jesus pidanannaouz, ōna'aka kizi ĩdyaun da'ati'i Jerusalem ati, na'a kizi ĩtaraa-kao.”

<sup>3</sup> Aizii Saul makon naa Damascus iti, una'aka'a naa wuru'u saada-kariwaiz kaarita. Mazan umakopaanan pu'u zii na'iti, na'iki umaonapatapaanan pu'a'a naa kapam, masha'apakiaka aimaakan kanada'akan aokazi iki. Ipai amazada kanada'akan Saul dazaba an kida. <sup>4</sup> Sariapa Saul waota'akan imi'i baara iti,

---

§ 8:40 Azotus: ba'oran u'uu Ashdod kii.



na'iki uabata parada-karu kian pa'ati, “Saul, Saul, kandii nii pupataka'utan õgaru?”

<sup>5</sup> Sariapa Saul dako'atinuzu. Ukian, “Õnaobanaa, kanom dii pugaru?”

Sariapa parada-karu kian u'ati, “Õgaru Jesus, õgaru wuru'u pupataka'utaniaz. <sup>6</sup> Aizii pukadishita, pumako'o naa wuru dono di'iti'i, pumako-kiziz. Na'ia'o nii õpoitoru kowaadan pu'ati kanom pusha'apatan nii.”

<sup>7</sup> Daonaioranao makopainaouz Saul tuma, na'a ãkadishitapan, aonaa ãka'iita'akan paparadan, ãabata wuru'u parada-karuz, mazan aonaa kanom ãtukapan. <sup>8</sup> Udauna'an Saul kadishita'akan naa imi'i baara iki. Uda'ata'akan padamata paawun, mazan aona'a naa utukapa'akan amazada. Udauna'an uminauda'unao ka'utan naazu, atii ãkaawan Damascus iti. <sup>9</sup> Idikinauda'u kamoo u'ishaawununkan, na'iki aonaa uaroopan, na'iki aonaa kanom utuzan kapam.

<sup>10</sup> Na'ii Damascus ii kaina'a mishidapa'o Jesus, u'uu Ananias. Uruu dono Naobanai Jesus aida-kidinan na'iki uparadan u'ati, kaikapa'a: “Ananias.”

“Di'i õgaru'u, õNaobanaa,” ukian.

<sup>11</sup> Naobanai kian koshan u'ati, “Aizii puminziiwa, pumako kizi Judas dapu iti. Kaina'a udapu tawuru di'ia'a dunapo dakota-kariwaiz ‘Sakitapa'o Dunapo,’ kii. Pukaawan dono na'iti, pupishaa pa'i Saul dau'an, Tarsus sanaz. Kai'oraz, utoriinpan õ'ati. <sup>12</sup> Õtukapa-kidani'i naa daonaiora u'ati, u'uu Ananias. Utukapa ukaawan pa'ida'ati, na'iki upishatanuz utukapa kizi koshan.”

13 Sariapa Ananias kian, “Ōnaobanaa, iriba'o pidannao kowaadautan aimaakan uruu daonaiora dau'u, ĩkowaada na'apam upataka'utan tuukii pupidanannao Jerusalem ii. 14 Na'iki ĩkowaadan wuru'u ukaawanuz da'ati'i Damascus ati, uzaamata'anan ipai pidannao naobanaitapainaouz pugaru. Na'iki kaina'a una'akapan kaarita faadaanao zowaunaanao saadanii u'ati uzaamata-kinaa nii wuru'u mishidainaouz pugaru.”

15 Sariapa Naobanai kian, “Pumako upu'u u'idi'iti, usha'apanum kau'an ōzaamatani'i naa uruu ōpoitoru nii. Ōdyuudan nii ukakuwaapan ōdau'u Gentilenao ati, na'iki ĩzowaunaanao ati, na'iki Israelitenao ati kapam. 16 Na'iki ōkowaadan nii u'ati tuukia'o nii pidannao pataka'utan uruu ōdau'an,” ukian.

17 Uruu idi sariapa Ananias makon Saul mashaapa-kizi iti. Umorotan dauna'an kabaun nazo iti, sariapa umako'okan Saul di'iti, na'iki upishata'akan naazu, na'iki ukian u'ati, “Ō'inawuzu Saul. Wanaobanaa dyuudanii ōgaru pu'ida'ati. Uruu Jesus, aida-kidina'oraz pu'ati, puwa'atipaanan dono'oraz da'ati'i. Uruu wuru'u dyuuda'oraz ōgaru pu'ida'ati, kaiman kizi putukapan koshan da'i, na'iki Kaimana'o Doronaa ma'ozakada kizi pugaru.” 18 Sariapa aimaakan kopau mada kawan kida'o waowa'akan Saul awun di'iki. Uruu dauna'an, kaimana'a naa utukapa'akan koshan. Udauna'an ukadishita'akan naa, na'iki uchikaawunuu-kaoa'a naa. 19 Saul nikan dauna'an pawanyukunuu, sariapa

uma'ozaka'akan powaa iti.

*Saul na'ian zii Damascus Ii*

Saul na'ian zii mishidainao tuma Damascus ii. <sup>20</sup> Uruu dono umorotan synagogue kida di'iti. Na'ii ukakuwaapan Jesus dau'u. Ukowaadan mishi'o wuru'u Jesus, Tominkaru Dani uruu. <sup>21</sup> Ipai abatainaouz Saul paradan, tuukii ïdi'itinpan ukuwaa dau'u. Ìkian pa'atiaaka kida, “Aonaa uruu mani mooko tawuru'u zowiipauzoz Jerusalem iainao pidannao zaamatinpainao kidaz Jesus di'iti? Aizii ukowaada-kao wuru'u ukaawanuz da'ati'i, uzaamata'anan mishidainao, na'iki uaipan pana'akan ïdyaun dodotinapa kida Jerusalem iti, faadaanao zowaunaanao di'iti,” Ìkian. <sup>22</sup> Mazan ma'ozaka manawun Saul kakuwaapan, aonaa Jewnao wuru'u Damascus sannaouz aitapan na'apam pakian u'ati. Usha'apanum kau'an kaimanaiman ukowaadan ï'ati mishi'o wuru'u Jesus uruu Christ.\*

<sup>23</sup> Uruu dauna'an Jewnao zowaunaanao baokopatinan naa, uruu ïaipan naa pazowia'akan Saul. <sup>24</sup> Uruu idi ïzaudapanuzu ipai donoi awautapa-kinao paniinomizinaa kawana'ati, aiwaka'an na'iki wakanadan pu'u. Mazan kowaada-kao u'ati wuru'u ïzaudapanuz uruu. <sup>25</sup> Bauda'apa maruta'o, pidannao mishidainaouz Saul kuwaa, ïpaidan uruu udaru'o dazowan zo'iti, udauna'an ìkodita-kidanuzu, donoi awautapa-kinao

---

\* **9:22** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ daua'o kaarita tokon ii.

kuduan shaawata. Ītoka-kidanuzu atii imi'i baara iti, uruu na'apa ukidoopan patarubanao ai.

*Saul kaawan Jerusalem Iti*

<sup>26</sup> Aizii Saul kaawan dono'o naa Jerusalem iti, uaipan naa padamata pabaokopatinan wunao bii iti'i mishidainaouz Jesus, mazan tuukii ĩtarian u'ai. Aonaa ĩmishidan wuru'u umishidanuz naa Jesus. <sup>27</sup> Udauna'an Barnabas na'akan naazu apostlenao di'iti, na'iki ukowaadan naa ĩ'ati na'apam Naobanai Jesus aidinan na'iki uparadan kapam Saul ati dunapo ii. Na'iki ukowaadan kapam ĩ'ati na'apam Saul kakuwaapan ma'ozaka Jesus dau'u Damascus ii. <sup>28</sup> Uruu dauna'an zii ĩkashaapan Saul baokopatinan patuma. Na'iki karikaonanu'u naa ukakuwaapatinan ma'ozaka Jesus dau'u pidannao ati Jerusalem ii. <sup>29</sup> Na'ia'a naa koshan ukashadaakapan Jewnao tuma, wuru'u paradaniita'oraz naa Greeknao paradan. Sariapa ĩto'oran u'ati, na'iki ĩaipan naa pazowia'akanuzu. <sup>30</sup> Mazan mishidainao aitapa'aka'a naa wuru'u ĩzowia'azonuz Saul, sariapa ĩna'akanuzu Caesarea iti, na'iki'i naa ĩdyuudan naazu pawiiizi Tarsus iti, kanawa ida'an.

<sup>31</sup> Uruu dauna'an kaimana'a naa na'iki konaukia'a naa mishidainao mashaapan, wuru'u Judea Baara ii aka kidainaouz, na'iki Galilee Baara ii aka kidainaouz, na'iki Samaria Baara ii aka kidainaouz. Aona'a naa kanom pataka'utan ĩdyaun. Kaimana'o Doronaa kaminka'utan idi ĩdyaun, powa'a zii ĩma'ozakadinan, na'iki powa'a zii mishidainao Jesus iribainan, na'iki aona'a naa powa'a ĩsha'apata'azon dikauda kida'o aimaakan panaobanaitan idi'i naa Jesus.

*Peter makon daua'o Lydda iti, na'iki Joppa Iti*

<sup>32</sup> Peter chi'ikapan na'iki umorowautapan ipai wiizai kawana'ati. Aizii ukaawan dono'o naa Lydda iti, na'ii umorowautapan mishidainao di'ii. <sup>33</sup> Na'ii uikodan daonaiora machi'ikaka'o, u'uu Aeneas. Wuru'u pidanaz aona'o uzikadinan pada'awupa-kizi baara di'iki, 8 wunu. <sup>34</sup> Peter kian u'ati, “Aeneas, Jesus Christ chi'ika-kidan nii pugaru. Pukadishita, pusaabaa wuru'u puda'awupa-kizi baaraz.” Sariapa mishi Aeneas kadishita'akan. <sup>35</sup> Iriba pidannao, wuru'u mashaapainao kidaz Lydda ii, na'iki ipai wuru'u Sharon Baara ii aka kida'oraz ĩmashaapan tukapan wuru'u machi'ikaka'o pidan chi'ika-kida-kaoaz. Uruu idi tuukii ĩmishidan, na'iki ĩzaamatan naa kapam Jesus panaobanaa nii.

<sup>36</sup> Uruu dono kaina'a zun mashaapa'o Joppa ii. Oroo mishidapa'o Jesus; o'uu Tabitha, Dorcas kia'o kaiwuru'u Greek paradan ida'an. Karikaonan da'i okaminka'utauzon na'iki okamunanuuzon ipai mapuraatanu'o pidannao ati. <sup>37</sup> Na'apaini'i naa okarinaa tuukii, atii omawakan. Onanaa chikaanaa-kao dauna'an, omuuda-kaoa'a naa doko'o ii, paranka baara-tinpa'o, kabaun nazo ii. <sup>38</sup> Maonapa'o wuru'u wiizai Lydda, Joppa iti. Uruu idi mishidainao Joppa sannaouz abatan kaina'a Peter Lydda ii. Sariapa ĩdyuudan dya'utam daonaioranao dapada'anan Peter. ĩkaawan u'idi'iti, ĩkian u'ati, “Kadiman, pumako watuma Joppa iti.”

<sup>39</sup> Sariapa Peter minziiwa'akan, na'iki umako'okan naa ĩtuma. Ukaawan naa ĩ'idi'iti, sariapa ĩmorota-kidanuzu doko ia'o kabaun nazo

iti, mawakaiba nanaa muuda-kizinao iti. Iriba zunnao, mawakainao kida'a naa ĩdaiarunao kasaba'uinan Peter dazaba an, ĩzaadan u'ati na'iki ĩtukapa-kidan u'ati ipai kamicha kida, wuru'u Dorcas kanoonii kidaz paziwun dono'oraz zii. <sup>40</sup> Udauna'an Peter dyuudan ipai pidannao koditan mawakaiba muuda-kizinao nazo iki. ĩkoditan dauna'an, sariapa ukodoru'ukan na'iki utoriinpa'akan naa Tominkaru ati. Udauna'an ukian mawakaiba ati, "Tabitha, pukadishita!" Sariapa oda'ata'akan paawun, na'iki otukapa Peter. Uruu idi osakanata'akan naa. <sup>41</sup> Peter zaamatan oka'u, na'iki ukadishita-kidanuzo. Udauna'an umorota-kidan naa powa'a ati ipai mishidainao, na'iki mawakainao kidaz naa ĩdaiarunao. ĩkaawan na'iti, ĩtukapa oroo kakupa'a naa.

<sup>42</sup> Uruu dono ipai pidannao mashaapainao Joppa ii abatan kuwai Tabitha kakuda-kao dau'u. Uruu idi iriba pidannao mishidan Naobanai Jesus. <sup>43</sup> Uruu dauna'an iriba kamoo Peter na'ian zii Joppa ii, Simon dapu ii, wuzadapauzoz madai kida.

## 10

### *Peter na'iki Cornelius*

<sup>1</sup> Kaina'a daonaiora mashaapauzo Caesarea ii, u'uu Cornelius. Uruu Rome soldyaannao zowaunaa, Italy ikiinaouz. <sup>2</sup> Wuru'u Cornelius aonaa Jew mani, mazan upu'u zii uruu, na'iki udapu ainao, na'iki ipai uiribannao kida, Tominkaru-tapauzonao pa'idiwaru, na'iki ipai ĩsha'apatinauzon Tominkaru aipan kawana'ati. Karikaonan ukaminka'utauzon

kapam pataka'utinainao kida Jewnao. Na'iki karikaonan utoriinpauzon Tominkaru ati.

<sup>3</sup> Bauda'apa kamoo wachuupun ua'ii, Tominkaru tukapa-kidan pa'angelin Cornelius ati. Kaimanaiman Cornelius tukapanuz. Angel kian u'ati, “Cornelius!”

<sup>4</sup> Sariapa uawunuupa'akan angel di'iti, patarian bii'i. Ukian u'ati, “Kanom puaipan ô'ai, ônaobanaa?”

Angel kian u'ati, “Tuukii Tominkaru naudapan putoriinpauzon pa'ati, na'iki utukapa na'apam pukaminka'utauzon pataka'utinainao. Uruu ida'an putukapa-kidan mishi putaainan u'ati.

<sup>5</sup> Aizii pudyuuda pa'i pidannao Joppa iti idapadanaka kizi pidan, Simon Peter kia'oraz u'uu. <sup>6</sup> Kaina'a uruu tawarai nii Simon dapu ii, wuzadapauzoz madai kida. Maonapa'o udapu paran danoma ii.”

<sup>7</sup> Angel mako'okan dauna'an, uru'u naa Cornelius dapada'akan dya'utam papoitorunao na'iki bauda'apa soldyaa karikaonanu'oraz ukaudinauzon utuma, na'iki uruu Tominkaru-tapauzo kapam. <sup>8</sup> Ukowaada i'ati ipai aimaakan patukapaniaz aidinan. Udauna'an udyuuda'akan naa idyaun Joppa iti.

<sup>9</sup> Atii ba'oran kamoo i'imaonapatapaanan naa Joppa iti. Upu'u Peter zaidan kabaun paawa iti, utoriinpa'anan Tominkaru ati. Na'apain sakitapa kamo'ora'a naa wuru'u. <sup>10</sup> Uruu idi uabatan pazamazi'i naa. Mazan Simon poitorunao, iwarakinpan zii. Aizii Peter toriinpan pu'a'a naa, masha'apakiaka Tominkaru aida-kidan aimaakan u'ati. <sup>11</sup> Peter tukapan

aokazi da'atinan na'iki aimaakan wa'atin imi'i baara ati aokazi iki, na'apa kazoa'o kamicha madanaa zaamatapa-kao kawanu'o padanoma tokon iki kida. <sup>12</sup> Wuru'u kamicha madanaa zo'o, Peter tukapan pabi'inaaka'o aimaakan, uzainao, na'iki wuniinao kaduz kida, na'iki ipai wuru'u kozootinainao kidaz ŭchi'ikapan, na'iki pabi'inaaka kotu'uznao. <sup>13</sup> Sariapa parada-karu kian u'ati, "Peter! Aushaa puzowii punikan nii."

<sup>14</sup> Peter kian, "Aonaa turuu, ōNaobanaa. Aonaa na'apainim zii ōnikauzon ŭnao kaduz aimaakan, wuru'u aona'oraz waunao kakinaorinaa taapadan wanikan."\*

<sup>15</sup> Powa'a koshan aokazi iki'o parada-karu kian u'ati, "Mana'a pudakota'ana'a aimaakan kaniriba'o nii, wuru'u ōgaru Tominkaru saabaaniaz naa na'iki ōtomaniaz naa kaimana'o nii." <sup>16</sup> Idikinau parada-karu na'apan u'ati. Udauna'an ukiwa-kida'aka-kaoa'a naa aokazi iti.

<sup>17</sup> Aizii Peter di'itinpan tuukii, uaitapa'azon kanom manawun wuru'u tukapa-kida-kariwaiz pa'ati. Udi'itinpan pu'u zii kabaun zowau ii, upu'a'a naa Cornelius dyuudaniinao pidannao pishautan naa na'iam Simon dapu, atii ŭkaawan kabaun korarannaa paniinomizinaa ati. <sup>18</sup> "Tosh," ŭkian. "Kaina'a tawarai da'a'a, Simon Peter kia'o u'uu?"

<sup>19</sup> Peter pakawan zii utiwaan paaitapan kanom manawun wuru'u aimaakan aida-kida-kariwaiz pa'ati. Sariapa Kaimana'o Doronaa kian u'ati, "Puabata, kaina'a idikinauda'u daonaioranao kaida'a'a ŭdawatapan pugaru.

---

\* **10:14** Leviticus 11:1-23



<sup>20</sup> Putoka, putukapa'an kizi ĭdyaun, na'iki pumako pa'i ĭtuma, mana'a putaria'ana'a. Ōgaru wuru'u dyuuda'oraz ĭdyaun."

<sup>21</sup> Uruu idi Peter toka'akan naa, sariapa utukapan daonaioranao na'iki ukian ĭ'ati, "Ōgaru wuru'u unao dawatapaniaz. Na'apa'oram ukuwaa wuru'u uwa'atinuz?"

<sup>22</sup> ĭkian u'ati, "Wanaobanaa Cornelius, soldyaanao zowaunaaz, dyuudan waunao pu'ida'ati. Uruu kaimana'o pidan, izo'ati'o Tominkaru. Uruu aonaa Jew mani padamata, mazan ipai Jewnao naudapan uruu. Tominkaru dyuudan pa'angelin u'ida'ati na'iki udyuudan udapada-kidan pugaru padapu iti, uabata kizi pukuwaa," ĭkian. <sup>23</sup> Udauna'an Peter morota-kidan naa ĭdyaun. Bauda'apa maruta'o ĭda'awu'ukan na'ii.

Ba'oran kamoo Peter minziiwan, na'iki umako'okan naa Caesarea iti Cornelius poitorunao tuma. Na'iki pabi'i kida mishidainao Joppa sannaouz mako kapam ĭtuma. <sup>24</sup> Ba'oran kamoo ĭkaawan naa Caesarea iti. Aizii Cornelius, uzaudapani'i naa ĭdyaun. Kaina'a'a naa uiribannao, na'iki upaonarunao, udapadaniinao padapu ati. <sup>25</sup> Peter kaawan dono'o naa, sariapa Cornelius ikodapanuzu, udawukan na'iki ukodoru'ukan ukanaapu iti. <sup>26</sup> Mazan Peter kadishita-kidanuzu. Ukian u'ati, "Ōgaru, soo pidan karikaonan na'apa'o pugaru kawan."

<sup>27</sup> Upu'a'a naa Peter morotan udawu'ati kabaun nazo iti, pakadakotinaan pu'u utuma. Na'ia'a naa utukapa iriba pidannao baokopatinpan. <sup>28</sup> Sariapa ukian ĭ'ati, "Ipai

unao, uaitapanii waunao Jewnao kaduz, aonaa wakakinaorinaa kashaapan wamorowautan oo wabaokopatinan unao Gentilenao bii iti. Mazan kaimanaiman Tominkaru kainaabatan ō'ati, aonaa kizi ōdakoopan oo ōdakotan sha'apa'oram pidan dikauda'o nii. <sup>29</sup> Aizii di'i pudapada-kidan ōgaru, sariapa ōnyukunuu na'apa'akan, minziiwa ōwa'atin pugaru ida'ati. Aizii Cornelius, pukowaada'a naa kanom ni'o pudapada-kidan ōgaru da'ati'i."

<sup>30</sup> Cornelius kian u'ati, "Kotu'iki'i donoiman kaikapaimana'a, ōtoriinpan ōdapu nazo ii Tominkaru ati. Masha'apakiaka daonaiaora kadishitan ōkanaapu'u, wizi'i'o ukamichan.

<sup>31</sup> Ukian ō'ati. 'Cornelius! Ipai Tominkaru abatan puparadan putoriinpauzon kawana'ati, na'iki utukapa na'apam pukamunanuuzon pataka'utinainao ati.

<sup>32</sup> Pudyuuda pa'i pupoitorunao Joppa iti idapadanaka kizi pidan, Simon Peter kia'o u'uu. Kaina'a uruu tawarai nii Simon wuzadapauzoz mada'i dapu ii, maonapa'o udapu paran danoma ii,' ukian.

<sup>33</sup> Uruu idi kadiman ōdapada-kidan pugaru. Kaiman manawun wa'ati puwa'atin da'ati'i. Ukau'an ipai waunao di'i, wazaudapan naa pugaru Tominkaru awun za'a. Waabata'azon ipai na'apa'oram kuwai kida, wuru'u waNaobanaa dyuudaniaz pukowaadan wa'ati."

### *Peter kakuwaapan naa*

<sup>34</sup> Peter kian i'ati, "Aizii ōaitapa'aka'a naa, aonaa Tominkaru mana'idiipan sha'apa'oram kaduz pidan, umarainapa ipai pidannao patumaaka.

<sup>35</sup> Uzaamata sha'apa'oram kaduz pidan, ñizo'atin idi uruu, na'iki ñmashaapan idi kaiman uaipan kawana'ati. <sup>36</sup> Unao, uaitapani'i naa kuwai tawuru'u Tominkaru dyuudauzoniaz waunao Israelitenao ati. Kaimana'o Kuwai, pidannao ikoda-kinaa ni'o kaimanaaka-karu Tominkaru tuma, Jesus Christ ida'an, dyuuda-kariwaiz ipai pidannao naobanaa nii.

<sup>37</sup> “Unao, uaitapani'i naa ipai aimaakan Jesus sha'apatanii waunao Jewnao wiizi Israel Baara an. Usakadinan Galilee Baara iki, John kakinaopan dauna'an pidannao ñtanawatín kizi pa'oian ai na'iki ñchikaawunuin kizi. <sup>38</sup> Uabatani'i naa na'apam Tominkaru taan Jesus Nazareth san ati Kaimana'o Doronaa na'iki ma'ozaka-karu. Uruu ida'an ma'ozaka ukaudinan, usha'apata kaiman kida'o aimaakan, ukakuda ipai karinainao pidannao. Aizii wuru'u Satan zaamatapaniinaouz, na'iki uantamikitaniinao kidaz, ipai ukakudan ñdyaun, Tominkaru kaina'an idi utuma. <sup>39</sup> Waunao apostlenao, watukapanii ipai aimaakan wuru'u usha'apatanii kidaz ipai Jewnao wiizi Jerusalem ii aka na'iki ba'oran ñwiizi kida di'ii'aka. Jewnao tukapanii padamata usha'apatan na'apa kida'o aimaakan, mazan upu'u ñtaukanuzu cross di'iti, atii ñzowianuzu. <sup>40</sup> Mazan Tominkaru kadishita-kida uruu pamawaka-kizi iki, idikinauda'utan kamoo ida'a. Na'iki utukapa-kida uruu pabi'i kida pidannao ati. <sup>41</sup> Aonaa ipai pidannao ati mani, soo wunao ati'i uzaamataniinaouznaa kakuwaapatina'o nii pasha'apatanii kida dau'u. Ukau'an waunao watukapanii uruu,

waaroapanii na'iki watuzanii baokopa utuma, ukadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki.  
<sup>42</sup> Uruu idi udyuudan wakakuwaapan ipai pidannao ati, na'iki wakowaada kizi kapam, uruu Tominkaru zaamataniaz kootowapa-kida'o nii ipai pidannao, mawakainao na'iki kakupainao.  
<sup>43</sup> Ipai Tominkaru prophetinnao kowaadani'i naa udau'an pakaaritan kida ida'a. Kaikapa'o ĩkianu'u: 'Ipai pidannao mishidainao uruu na'iki izo'atiinao uparadan, Tominkaru mainaabatan nii ĩ'oian ĩmishidan idi Jesus.' ”

*Kaimana'o Doronaa  
 na'iki Gentilenao*

<sup>44</sup> Peter paradinan pu'u zii, Kaimana'o Doronaa morotina'akan naa ipai pidannao, abatapainaouz ukuwaa. <sup>45</sup> Mishidainao Jewnao wuru'u kaawainaouz Joppa iki Peter tuma, tuukii ĩdi'itinpan patukapan idi Tominkaru taan Kaimana'o Doronaa Gentilenao ati kapam.  
<sup>46</sup> ĩaitapa Tominkaru di'iki'o wuru'u, usha'apanum kau'an ĩabatan idi ĩparadan pana'a kida'o paradakaru ida'an. Na'iki ĩabatan idi ĩkonaukii-kidan Tominkaru sha'apatan kaiman kida'o aimaakan. Sariapa Peter kian ba'oran mishidainao ati,  
<sup>47</sup> “Kanom kaina'a mashaata'o nii di'oraz pidannaou'u, ĩchikaawunuu-kao ai wunu idi? Kaina'a'a naa Kaimana'o Doronaa taa-kao ĩ'ati, na'apa utaa-kao kawan waunao Jewnao ati,” ukian ĩ'ati. <sup>48</sup> Udauna'an udyuudan naa ĩchikaawunuu-kao ĩmishidan idi'i naa Jesus Christ. Pachikaawunuu-kao dauna'an, ĩpishaan naa Peter marii kizi una'a'akan ĩtuma na'apauda'um kamoo zoobaba.

# 11

## *Peter kakuwaapan Jerusalem ii mishidainao ati*

<sup>1</sup> Aizii apostlenao na'iki mishidainao Judea Baara ii akainaouz abata'aka'a naa wuru'u Gentilenao mishidanuz naa kapam Tominkaru paradan. <sup>2</sup> Aizii Peter kiwan dono'o naa Jerusalem iti Judea Baara ia'oraz, sariapa Jewnao, wuru'u mishidainaouz, dakoopan uruu. Īkian u'ati. <sup>3</sup> “Pumorowautapankan Gentilenao bii ii, atii puaroapa zii kapam ĭtuma.”

<sup>4</sup> Uruu idi Peter kowaadan naa ĭ'ati kaimanaiman, ipai na'apa'oram wuru'u aimaakan sha'apanuz pa'ati. Ukian ĭ'ati.

<sup>5</sup> “Ōtoriiinpan pu'u Joppa ii, Tominkaru aidan aimaakan ō'ati. Ōtukapa aimaakan wa'atin aokazi iki imi'i baara ati, na'apa kazoa'o kamicha madanaa zaamatapa-kao padanoma tokon iki kida'o kawanu'o. Umashaadan na'a ōdazaba'a.

<sup>6</sup> Ōawunuupan unazo iti ōtukapa pabi'inaaka aimaakannao: uzainao, na'iki wuniinao kaduz kida, na'iki ipai wuru'u kozootinainao kidaz ĭchi'ikapan, na'iki pabi'inaaka kotu'uznao.

<sup>7</sup> Upu'u ōabatan parada-karu kian ō'ati. ‘Peter! Aushaa puzowii punikan nii.’ <sup>8</sup> Mazan

ōdako'atinuzu. ‘Aonaa turuu, ōNaobanaa! Aonaa na'apainim zii ōnikauzon ĭnao kaduz kaniriba'o aimaakan, wuru'u aona'oraz waunao Jewnao kakinaorinaa taapadan wanikan.’ <sup>9</sup> Powa'a

koshan aokazi iki'o parada-karu kian ō'ati. ‘Mana'a pudakota'ana'a aimaakan kaniriba'o nii, wuru'u Ōgaru Tominkaru saabaaniaz naa na'iki ōtomaniaz naa kaimana'o nii!’ <sup>10</sup> Idikinau

wuru'u parada-karu na'apanuz ò'ati. Udauna'an ukiwa-kida'aka-kaoa'a naa powaa iti aokazi iti.

<sup>11</sup> “Upu'a'a naa idikinauda'u daonaioranao kaawan kabaun òmashaapa-kizi iti, ìnao dyuuda-kariwainao òdau'ati Caesarea iki. <sup>12</sup> Sariapa Kaimana'o Doronaa kian ò'ati. ‘Pumako pa'i ìtuma. Mana'a putaria'ana'a.’ Uruu idi òmakon ìdawu'ati. <sup>6</sup> mishidainao makonkan òtuma. Di'i ìdyaunu'u, wuru'u makonkainauz òtuma. Ipai baokopa wamorotan Gentile, Cornelius dapu iti. <sup>13</sup> Uru'u naa ukowaadan wa'ati na'apam angel kaawankan pa'ida'ati. Angel kian u'ati. ‘Pudyuuda pupoitorunao Joppa iti, ìdapadanaka kizi Simon Peter. <sup>14</sup> Usha'apanum kau'an ukowaadan nii Kaimana'o Kuwai, Tominkaru kazannaata-kinaa nii pugaru na'iki ipai puribannao, pudapu ainao kidaz.’ <sup>15</sup> Uruu dauna'an òkakuwaapan naa ì'ati, sariapa Kaimana'o Doronaa morotan ìnyukunuu iti, na'apa umorotinauzon kawan waunao kiwiitapa'o dono'oraz. <sup>16</sup> Sariapa ònyukunuu'a'akan wanaobanaa Jesus kiauuzon wa'ati. ‘John, uchikaawunuupan wunu idi karikaonan, mazan Tominkaru, uchikaawunuuan nii unao Kaimana'o Doronaa idi pa'an.’ <sup>17</sup> Ukau'an waaitapa Tominkaru wuru'u taa'oraz Kaimana'o Doronaa Gentilenao nyukunuu iti, na'apa utaan kawan Kaimana'o Doronaa waunao Jewnao nyukunuu iti, wamishidan idi Naobanai Jesus Christ. Ukau'an aonaa turuu òmashaatan Tominkaru sha'apatan kaimana'o aimaakan ì'ati!”

<sup>18</sup> Aizii Jewnao, wuru'u mishidainao kidaz

abatapan dauna'an ipai wuru'u Peter kuwaa kidaz, sariapa iſookadan padakomikitinan, mazan uruu dauna'an, tuukii iſkonaukii-kidan Tominkaru. Iſkian kaikapa'a: "Aizii waaitapa kaimanaiman, Tominkaru aipan kawana'ati'o wuru'u Gentilenao, tanawatinanuz pa'orian ai, uaipan idi iſmashaapan karikaonan patuma."

*Antioch sannao daua'o*

<sup>19</sup> Aizii mishidainao, tawuru'u kidoopainaoz papataka'uta-kao ai, Stephen zowii-kao dono'oraz, iſmakon munapo'o wiizai kida di'iti, atii Phoenicia iti, ba'orainao Cyprus iti, na'iki ba'orainao Antioch iti. Na'ia'a naa iſkakuwaapan Jesus dau'u, mazan soo Jewnao ati karikaonan.

<sup>20</sup> Pabi'i kida kaina'a daonaioranao mishidainao, Cyprus Baara sannao na'iki Cyrene sannao, iſnao makon donoi Antioch iti. Na'ii iſkakuwaapan Jewnao ati na'iki Gentilenao ati kapam. Iſkowaadan naa Kaimana'o Kuwai Naobanai Jesus daua'o.

<sup>21</sup> Tominkaru taan idi pama'ozakan iſ'ati, ma'ozaka iſkakuwaapan, uruu idi iriba Gentilenao mishidan iſkuwaa Jesus dau'u kida'oraz.

<sup>22</sup> Aizii mishidainao, Jerusalem iainaouz abatan naa iriba Antioch sannao mishidan naa Jesus, sariapa iſdyuudan Barnabas makon Antioch iti. <sup>23</sup> Ukaawan na'iti, tuukii ukonaukian, usha'apanum kau'an uaitapa na'apam Tominkaru taan kaimana'o mishida-karu iſnyukunuu iti. Uruu idi uma'ozakadan naa iſnyukunuu powa'a zii, karikaonan kizi iſizo'atin Naobanai Jesus, na'iki aonaa kizi iſtanawatinan u'ai.

<sup>24</sup> Barnabas uruu kaimana'o pidan, ma'ozaka'o Kaimana'o Doronaa kaudinan u'ida'a. Na'iki

uruu mishida'o Tominkaru. Iriba, iriba pidannao mishidan Naobanai Jesus, ukakuwaapan idi ñ'ati udau'an.

<sup>25</sup> Uruu dauna'an Barnabas makon naa Tarsus iti, udorota'anan Saul. <sup>26</sup> Uikodan dauna'an Saul, una'akan naazu patuma powaa iti Antioch ati. Bauda'apa wunu Barnabas na'iki Saul na'ian mishidainao tuma. Karikaonan ñbaokopainpan mishidainao tuma na'ii, ñtominapa-kidan naa iriba, iriba pidannao Tominkaru paradan dau'u. Uruu dono Antioch ii, uru'o zii mishidainao Jesus dakotauzo-kao Christian kii.

<sup>27</sup> Uruu dono prophetnao, Jerusalem ikiinao, kaawan Antioch ati. <sup>28</sup> Kaina'a bauda'apa Agabus kia'o u'uu. Uruu kadishitan pidannao kanaapu ati, Kaimana'o Doronaa aipan ati, ukowaadan kaina'iki zamazi wa'atin ipai amazada kawana'ati'o nii. (Claudius kazowautapan dono'o Rome ii aka'o amazada wuru'u zamazi kaawanuz.) <sup>29</sup> Sariapa mishidainao di'itinpan, ñbauda'apatan panyukunuu ñaipan pakaminka'utan ipai mishidainao. Uruu idi ipai mishidainao Antioch sannaouz taa'azon puraata sodi kida paka'iitan kawana'ati, pakaminka'utakinaa nii ba'oran mishidainao, wuru'u kawiiizitinpainao kidaz Judea Baara ii aka. <sup>30</sup> Ñdyuuda'a naa wuru'u pabaokopataniaz puraata Barnabas na'iki Saul ida'an, choochi zowaunaanao di'iti Jerusalem iainaouz.

## 12

*Peter kodita-kida-kao  
taraa-kizai iki*



<sup>1</sup> Uruu dono naobanai Herod zaamata-kidan na'iki utaraa-kidan pabi'i kida mishidainao zowaunaanao Jerusalem ii. Uaipan papataka'utan ĩdyaun tuukii. <sup>2</sup> Sariapa udyuudan soldyaanao zowian apostle James marii za'aba'i idi, John inawuzu uruu. <sup>3</sup> Herod tukapan idi tuukii Jewnao konaukian James zowii-kao idi, uru'u naa uzaamata-kidan kapam Peter. Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao Kamoon dono'o wuru'u uzaamata-kidanuz Peter.

<sup>4</sup> Peter zaamata-kao dauna'an, utaraa-kaoa'a naa. Na'ii 4 soldyaanao tonaazinaa muuda-kao awunuutapa'o nii uruu. Kiwiin 4 soldyaanao awunuutapan nii uruu. Uruu dauna'an 4 ba'orainao awunuutapan nii koshan, udauna'an na'apa'o nii koshan, udauna'an na'apa koshan.

Aizii Herod, uaipan nii pakootowapa-kidan Peter ipai pidan kanaapu'u, Passover Kamoon ipain dauna'an. <sup>5</sup> Uruu idi Peter taapa-kaoa'a naa taraa-kizai ii. Mazan mishidainao toriinpan tuukii, ĩaipan Tominkaru kaminka'utan Peter.

<sup>6</sup> Bauda'apa'a naa kamoo, Peter kootowapa-kida-kao ua'ii, uda'awun dya'utam soldyaanao sakoda'a. Watudinpa'o Peter anoba chain idi, soldyaanao anoba di'iti. Na'iki kaina'a ba'oran soldyaanao watchmantapainao paniinom kida, taraa-kizai nazo ii. <sup>7</sup> Mazan masha'apakiaka angel Tominkaru di'iki'o kaawa'akan Peter ida'ati, na'iki ipai taraa-kizai nazoo Peter da'awupa-kiziz kanada'akan. Sariapa angel pokowauanuzu, upishatan Peter ma'ozaka'o ida'an. “Pupokoda! Kadiman na'iki pukadishita,” angel kian. Sariapa chain kida waota'akan Peter anoba di'iki.

8 Udauna'an angel kian u'ati, “Pukaiwada pukamichan, na'iki pukaiwada pudazkidi.” Kadiman Peter kaiwadina'akan. “Pukaiwada puchaakitan za'aba'i, na'iki puwa'ati ôdawu'ati,” angel kian u'ati. 9 Uruu idi Peter da'ana'akan naa angel. Mazan aonaa Peter aitapan mishi'o wuru'u angel sha'apatanuz aimaakan na'apa. U'itiiman shaa aimaakan tukapa-kida-kao nii pa'ati pazanda'awun ii. 10 Sariapa îdobata'akan soldyaanao watchmantapainao dazaba an, udauna'an îdobatan ba'oran soldyaanao watchmantapainao dazaba an. Atii îkaawan paniba itinpu'o paniinom di'iti, chipirari idi'o pa'idiwaru utoma-kao. Mazan sariapa paniinom da'atina'akan î'ati paaipan ati, uruu idi îkodita'akan naa taraa-kizai iki. Na'iki'i naa îmako'okan naa dunapota, udauna'an angel mainaabatina'akan naa u'ai.

11 Uruu zii Peter aitapa'akan mishi'o pakoditan taraa-kizai iki. Uruu idi ukian, “Aizii ôaitapa kaimanaiman, Tominkaru dyuudankan pa'angelin kodita-kidankan ôgaru. Mishi ukazannaatanun, Herod antamikitan ai ôgaru, na'iki wuru aia'a tuukia'oraz Jewnao tukapa'azon ôsha'apata-kao.”

12 Uaitapa'akan idi'i naa wuru'u pakodita-kida-kaoaz, sariapa umakon Mary dapu iti, John daroz, Mark kia'oraz kapam u'uu. Iriba'o mishidainao baokopatinpan na'ii uruu dono, îtoriinpan, îaipan Tominkaru kaminka'utan Peter. 13 Sariapa Peter dau-dauan paniinom. Kaina'a îpoitoruiaba Rhoda kia'o o'uu. Sariapa omakon na'iti, opishaan kanom wuru'u kaawa'oraz. 14 Oabatankan Pe-

ter paradan, tuukii okonaukia'akan. Mazan odima'akan naa powaa iti, “Kaina'a Peter paniba ii, ukadishitapan paniinom di'ii,” okian.

<sup>15</sup> “Pumariidinan,” ikian o'ati.

Mazan okian i'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õparadanuz.”

“Panaadon uangelin mani karikaonan,” ikian o'ati.

<sup>16</sup> Mazan Peter kaina'a kowas udau-daupan paniinom. Udauna'an zii ãda'atinan u'ati. Itukapa Peter mishi na'a ukadishitapan, tuukii ãdi'itinpan.

<sup>17</sup> Sariapa usawadan paka'u uaipan idi iparadan mashauda'u. Udauna'an ukowaadan naa ipai na'apa'oram Tominkaru ãNaobanaaz kodita-kidan uruu taraa-kizai iki. Udauna'an ukian i'ati, “Ukowaada pa'i James ati, tawuru'u choochi zowaunaaz, na'iki ba'orainao mishidainao kida ati wuru'u õkodita-kida-kaoaz taraa-kizai iki.” Udauna'an udobata'akan naa.

<sup>18</sup> Ba'oran chaapi'iki'i naa, soldyaanao wuru'u awunuutapainaouz Peter, tuukii ãdopian, na'iki ãtarian, aonaa ãaitapan na'apam pasha'apatinan. “Na'iam naa Peter? Na'apa dii ukidoopan?” ikian.

<sup>19</sup> Aizii Herod abata'aka'a naa Peter kidoopan, sariapa udyuudan udawata-kao ipai amazada kawana'ati. Mazan aonaa ãikodanuzu. Uruu idi Herod pishaan naa koshan soldyaanao powa'a zii, uaitapa'azon na'apa'oram wuru'u ukidoopanuz. Tuukii Herod to'oran, uruu idi sariapa uzowii-kidan ãdyaun.

### *King Herod mawakan daua'o*

Uruu dauna'an Herod makon naa Judea Baara iki, umorowautapa'anan Caesarea iti, una'ian

kotua'iki zaa. <sup>20</sup> Tuukia'o da'i King Herod to'orataakapauzon Tyre na'iki Sidon sannao tuma. Mazan uruu dono sariapa Tyre na'iki Sidon sannao baokopatan pidannao, na'aka'o nii paparadan king di'iti. Īaipan pasaabaa-kidan pamashaapan utuma, usha'apanum kau'an aonaa ba'oran wiizai nii ĩtorii-kizi nii pawanyukunuu, soo bauda'apa King Herod wiizi iki.

Aizii pidannao, wuru'u dyuuda-kariwainaouz kaawan Blastus di'iti, upoitoru, utuma'oraz manawun ukaudinan. Īparadan u'ati kaimanaiman, atii mishi ukowaadan Herod ati ĩparadan. Uruu idi Herod kowaada'akan naa ĩ'ati na'apainim nii pamiitiniipan ĩtuma.

<sup>21</sup> Aizii pakainaataniaz kamoo dono'o naa, ukaiwadan umanawunu'o pakamichan na'iki usakanatan umanawunu'o pataba ida'a. Na'iki'i naa uparadan ipai pidannao ati. <sup>22</sup> Tuukii pidannao konaukii-kidan uparadan. Sariapa ĩkadakoinan kaikapa'a: "Aizii tominkaru paradan wa'ati, aonaa pidan paradan mani kaiwuru'u," kia'o wuru'u ĩkadakoinanuz. <sup>23</sup> Mazan aonaa zoobaba udyuudan ĩkonaukii-kidan pa'an Tominkaru umanawunun. Uruu idi sariapa angel Tominkaru di'iki'o karinaada'akan naazu masha'apakiaka, tuukia'o ida'an. Upazaroita'akan naa atii umawakan u'idi.

<sup>24</sup> Mazan una'apan pu'u powa'a zii manawun Tominkaru Paradan kowaadapa-kao na'iki uabata-kao, uruu idi powa'a zii ba'oran pidannao mishidan na'iki powa'a zii mishidainao ĩribainan.

<sup>25</sup> Aizii Barnabas na'iki Saul ãtaa'a naa puraata wuru'u dyuuda-kariwaiz ãna'akan mishidainao di'iti, Jerusalem iainaouz. Uruu dauna'an ãkiwan naa powaa iti Antioch iti. ãna'aka patuma John, Mark kia'oraz u'uu kapam.

## 13

*Barnabas na'iki Saul zaamata-kao kaudina'o nii*

<sup>1</sup> Kaina'a mishidainao mashaapainao Antioch ii, Syria Baara ia'oraz. ãnao mishidainao bii'i kaina'a prophetnao,\* na'iki ba'orainao kida tominapa-kidauzo mishidainao. Kaikapauda'u'o wuru'u kaudinainaouz: kaina'a Barnabas, Simeon miikoro, Lucius Cyrene sanaz, Manaen, Herod dyaupaitaniaz, na'iki Saul.

<sup>2</sup> Bauda'apa kamoo ãchoochiapatinan pu'u na'iki ãsanadinpan† pu'u Tominkaru ati, Kaimana'o Doronaa kian ã'ati, “Uzaamata shoman Barnabas na'iki Saul kaudina'o nii ã'ati. Kaina'a kaudin-kizai ãaiapanii ãsha'apatan ã'ati.”<sup>3</sup> Uruu idi ãsanadinpan na'iki ãtoriinpan naa koshan. Udauna'an ãtoriinapa-kidan naa Saul na'iki Barnabas, na'iki ãmuudan paka'u ã'ida'a. Udauna'an ãdyuudan naa ãdyau.

*Saul makon ukowaadapa'anan Kaimana'o Kuwai*

<sup>4</sup> Aizii Kaimana'o Doronaa dyuudan kawana'ati ãdyau, ãmakon naa wiizai Seleucia iti paran danoma ia'oraz. Na'iki'i naa ãzaamatan udaru'o

---

\* **13:1** prophet: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **13:2** sanadinpan: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kanawa, mako'ozo'o Cyprus iti, uruu udaru'o katonaru, paran zikon ia'o. <sup>5</sup> John Mark makon kapam ĩminka'u nii. ĩkaawan dono'o naa wiizai Salamis iti, na'ia'a naa ĩkowaadapan Tominkaru Paradan Jewnao ati, synagogue kawana'ati kida.

<sup>6</sup> Uruu dauna'an ĩdobatan pakidiba ida'ana'a naa. ĩmakon atii ĩkaawan ba'oran wiizai di'iti, Paphos kia'oraz u'uu, uruu katonaru danoma ia'oraz mazan. Na'ia'a naa ĩikodan pidan marunao-tinpa'o Bar-Jesus kia'o udakotapa-kao, uruu Jew, dakotinpauzo prophet nii kaikini'i. <sup>7</sup> Aizii wuru'u marunaouz, upaonaruitapanii naobanai wuru'u kazowautapa'oraz ipai amazada na'ii, Sergius Paulus kia'o u'uu. Aitapa'o na'iki kaimana'o udi'itinpauzon wuru'u naobanaiz. Sariapa udapada-kidan pa'ida'ati Barnabas na'iki Saul, uabata'azon idi Tominkaru Paradan. <sup>8</sup> Tuukii mazan marunao towauda'utan naobanai abatapan ĩkuwaa, aonaa uaipan umishidan ĩkuwaa, wuru'u Jesus dau'u kida'oraz. (Elymas kia'o kapam udakotapa-kao Greek ida'an wuru'u marunaouz.) <sup>9</sup> Kaimana'o Doronaa ma'ozakadan idi Saul, Paul kia'oraz naa u'uu, sariapa uawunuupa'akan ma'ozaka'o ida'an marunao ati. Ukian u'ati, <sup>10</sup> “Pugaru na'apa Satan kawan manawun, usha'apanum kau'an tuukii puawauta'azon ipai wuru'u kaiman kida'oraz kuwai na'iki kaiman kida'oraz mashaapa-kinai. Pugaru mariidinauzo, puaitapa na'apam pupana'adan na'iki putanawatan Tominkaru paradan dikauda'o nii. <sup>11</sup> Mazan Tominkaru sha'apatan nii na'iki upataka'utan nii pugaru aizii, ishaawun-karu ida'an, aona'o nii kanom

putukapan, aonaa kanada'o atii diina'iti zii'i." Sariapa mishi Elymas awun maruta'akan, uruu idi aona'a naa powa'a utukapa'akan aimaakan. Sariapa uchi'ikaadanaan naa udorotan pidan ka'uta'o nii paugaru. <sup>12</sup> Naobanai tukapan idi aimaakan sha'apata-kao na'apa, tuukii umishidan, na'iki tuukii udi'itinpan wuru dau'a'a paabataniaz kaiman kida'o kuwai, Naobanai Jesus daua'oraz.

*Paul kakuwaapan Antioch ii Pisidia Baara ia'oraz*

<sup>13</sup> Uruu dauna'an Paul na'iki uminauda'unao dobatan naa Paphos iki, wuru'u katonaru ia'oraz wiizai. Na'iki'i naa imakon kanawa ida'an atii ikaawan Perga iti, Pamphylia Baara ia'oraz. Na'ia'a naa John Mark wa'akan idyaun. Upadantan naa powaa iti Jerusalem iti.

<sup>14</sup> Uruu dauna'an idobatan naa pakidiba ida'an atii ikaawan Antioch iti, Pisidia Baara ia'oraz. Na'ii Paulnao morotan naa synagogue nazo iti, Sookapa-karu Kamoon dono, na'iki isakanatan naa na'ii. <sup>15</sup> Upu'a'a naa synagogue zowaunaanao aitaapan wuru'u kakinaorii Moses saadanii kidaz, na'iki Tominkaru prophetinnao saadazoonii kidaz kapam. Uruu dauna'an ipishaa-kidan naa Paul na'iki Barnabas. Ukian, "Wa'inawuzunao, ukuwaa kaina'an dono ma'ozakada'o nii wairib-annao nyukunuu, turuu ukakuwaapan."

<sup>16</sup> Sariapa Paul kadishita'akan na'iki usawadan paka'u i'ati, uaipan idi mashaa pidannao abatapan. Kaikapa'a wuru'u ukianuz i'ati: "Ipai unao Israelitenao na'iki unao kapam Gentilenao taapainauz Tominkaru

umanawunu'o nii, uabata òparadan aizii.  
<sup>17</sup> Wuru'u Israelitenao Tominkarunuz, uruu tawuru'u zaamata'oraz wadokozu-daunnao kotua'a naa ìmashaapauzon dono zii Egypt ii. Uruu aipan ati'o kapam tawuru'u kadiman ìribainan na'iki ma'ozaka utaapan ìnyukunuu, ìkaudin-kida-kao pu'u ba'izi ida'an na'ii. Mishi'o wuru'u Israelitenao Tominkarun ma'ozakanuz manawun. Usha'apanum kau'an pama'ozakan ida'an masha'apannaa uso'otan ìdyaun Egypt iki.

<sup>18</sup> “Udauna'an una'akapan naa ìdyaun 40 wunu mapidantaka'o amazada baara ii aka. Aonaa ukashadinan ì'ai ìdikintapan pu'u padamata uruu.

<sup>19</sup> “Na'iki Tominkaru zowii-kida ì'ati ipai daunuuda'u 7 pidannao tonaazinaa, pana'a kida'o ìparadan, Canaan Baara ii aka kida'oraz ìmashaapan. Ukau'an ipai utaan wuru'u amazadaz papidanannao ati ìwiizi ni'i naa. <sup>20</sup> Aizii wuru'u aimaakan kida sha'apaapa-kaoaz kaikapa'a, 450 wunu ukotua'ikin.

“Uruu dauna'an, Tominkaru zaamatan naa pidannao kazowautapa'o nii papidanannao, ìdakota-kao Judges kii.

“Uruu dauna'an ìkazowautapan atii Tominkaru zaamatan prophet Samuel kazowautapa'o nii ìdyaun. <sup>21</sup> Uruu dono tuukii ìpishaan Samuel, marii kizi uikodan king nii pa'ati. Uruu idi Tominkaru taan naa ì'ati Saul, Kish daniz, Benjamin di'ikiinao kidaz ìribainan. Saul kazowautapan ìdyaun 40 wunu. <sup>22</sup> Na'apain ni'i naa Tominkaru muudan uruu.

“Uruu dauna'an Tominkaru zaamatan ba'oran king, u'uu David, Jesse dani uruu. Tominkaru kian David dau'an. ‘Aizii òikoda pidan ònaudapanii,



na'iki ònyukunuu kawana'ati'o. Usha'apanum kau'an usha'apatan nii ipai aimaakan na'apa òaipan kawana'ati.'

<sup>23</sup> “Kotua'iki uruu dauna'an Jesus shakatan, uruu King David Takaan-daunu'u naa. Uru'u naa tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon kazannaata'o nii papidanannao Israelitenaouz. <sup>24</sup> Jesus sakadan ua'ii pakaudin, John chi'ikapan na'iki ukakuwaapatinan ipai Israelitenaoti. Udyuudan ìtanawatinan ipai oia'o ai, na'iki ìchikaawunuin kizi. <sup>25</sup> John ipaian ua'ii pakaudin-kizi, ukian pidannao ati. ‘Kanom uzauda-kidan ògaru? Ògaru u'itiiman tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon? Aonaa uruu mani ògaru, mazan kaini'iki'o ni'i naa pa'an uwa'atin. Uruu umanawunu'o manawun pidan. Ògaru aonaa manawun òturuan òso'otan udazkidi u'ati.’

<sup>26</sup> “Uabata òkuwaa òiribannao, ipai unao Abraham dani-daunnao! Na'iki unao Gentilenao, taapainaouz Tominkaru umanawunu'o nii, uabata òkuwaa kapam! Di'oraz kuwai kazannaatin-karu daua'oraz, ipai waunao ati'o udyuuda-kao. <sup>27</sup> Jerusalem sannao, na'iki ìzowaunaanao aonaa ìaitapan Jesus wuru'u kazannaatin-kinaiz. Na'iki aonaa ìaitapan na'apa'oram daua'o tawuru'u Tominkaru prophetin saadanii kida kianuz, tawuru'u ìabatautaniaz padamata uaita-kao ipai Sookaparkaru Kamoon dono. Mazan upu'u zii ìmishian naa tawuru'u prophetnao saadauzonii kidaz, pazowii-kidan ida'an Jesus. <sup>28</sup> Aonaan pu'u ìikodan dikauda'o nii aimaakan usha'apatan,

pazowii-kida-kinaa niizu. Mazan upu'u zii tuukii  
ĩdyuudan Pilate zowii-kidan Jesus, atii mishi  
uzowii-kao. <sup>29</sup> Īpaian dauna'an pasha'apaapan  
ipai aimaakan wuru'u Tominkaru paradan  
kowaadauzoniaz udau'an. Uru'u naa ĩtoka-kidan  
naa unanaa cross paawa iki, na'iki ĩmuudan naazu  
pabaaranaa iti. <sup>30</sup> Mazan Tominkaru kakuda uruu  
powaa iti, na'iki ukadishita uruu pabaaranaa iki.  
<sup>31</sup> Jesus kadishitan dauna'an, mapuda utukapa-  
kidinan pidannao ati wuru'u wa'atiinaouz utuma  
Galilee Baara iki Jerusalem ati. ĩnaou'u naa kai  
kakuwaatina'o nii udau'u ipai Jewnao ati.

<sup>32</sup> “Aizii di'i õgaru, na'iki Barnabas kaawan,  
wakaawa-kidan Kaimana'o Kuwai unao ida'ati:  
Tawuru'u Tominkaru kowaada-kidauzoniaz  
pasha'apata'azon wadokozu-daunnao ati, aizii  
kai'i naa umishian wuru'u pasha'apata'azooniaz.

<sup>33</sup> Waunao ĩdani-daunnaou'u naa, uruu idi aizii  
watukapa'a naa mishi umishian paparadan,  
ukadishita-kidan ida'an Jesus pabaaranaa iki.  
Kaina'a sha'atii saada-kariwai Jesus daua'o Psalm  
2 ida'a, kaikapa'a:

‘Pugaru õdani,

pudaruitan õgaru aizii.’<sup>†</sup>

<sup>34</sup> “Na'iki Tominkaru kian koshan ukadishita-  
kidan dauna'an uruu pabaaranaa iki, aonaa  
na'apainim nii umawakauzon powa'a. Kaina'a  
usaadinpan udau'u kaikapa'a:

‘Mishi'o nii õtaan pu'ati wuru'u kaimana'oraz  
manawun aimaakan,  
õkowaadauzoniaz õtaa'azon King David ati.’

---

<sup>†</sup> 13:33 Psalm 2:7

35 “Na'apa sha'atii tawuru'u saadapa'o Psalms kianuz pasaadanii ida'a:

‘Aona'o nii pukashaapan wuru'u kaimana'oraz manawun pupoitoru

dyupushan pabaaranaa ii.’

36 “Mishi David kaimana'o ukazowautapan papidanannao na'apa Tominkaru aipan kawana'ati. Mazan bauda'apa kamoo umawakan. Na'iki unanaa muuda-kao padarunnao baaranaa ii. Atii udyupushan na'ii.

37 Mazan Jesus, wuru'u ukadishita-kidaniaz pabaaranaa iki, aonaa pa'an ukashaapan udyupushan pabaaranaa ii. 38 Ōiribannao, ōaipan ipai unao aitapan, Jesus ida'ana'o pidan oian mainaabata-kao. 39 Aonaa turuu pu'oian kida mainaabata-kao pumishidan ida'an Moses kakinaori kida. Mazan soo pumishidan ida'an Jesus pu'oian mainaabata-kao, na'iki Tominkaru dakotan pugaru kaimana'o pidan nii. 40 Uzaudinpa'a naa pa'i, umamishidakan an mishi'o nii aimaakan sha'apan u'ati na'apa Tominkaru prophetinnao saadauzonii kawana'ati. 41 Tawuru'u ūkianuz.

‘Uabata, unao dakoopainao Tominkaru, Tuukia'o nii udi'itinpan. Kai ōsha'apatan nii umanawunu'o aimaakan. Pidan tiwaan an pakowaadanuzu, upu'u aona'o nii umishidanuzu, atii na'apa'o nii umawakan.’ ”§

42 Udauna'an Paul na'iki Barnabas ipaian naa pakakuwaapan. Ūkoditan pu'u synagogue iki,

§ 13:41 Habakkuk 1:5

pidannao pishaan ĭdyaun, marii kizi ĭwa'atin koshan ba'oran Sookapa-karu Kamoon dono, usha'apanum kau'an ĭabata'azon powa'a zii wuru'u ĭkuwaa kidaz. <sup>43</sup> ĭkoditan dauna'an iriba Jewnao da'anan Paulnao, na'iki iriba kapam Gentilenao wuru'u mishidainaouznaa Tominkaru Jewnao kawan, ĭnao da'anan kapam Paulnao. Na'ia'a naa Paulnao paradan pidannao ati na'iki ĭkakinaowan naa ĭdyaun. Marii kizi ma'ozaka ĭtaapan panyukunuu, panyukunuitapan ida'an Tominkaru kamunanun pa'ati.

<sup>44</sup> Ba'oran Sookapa-karu Kamoon dono iriba, iriba kawiiiziinao wa'atin synagogue ati, ĭabata'anan Naobanai Tominkaru Paradan. <sup>45</sup> Kaina'a pabi'i kida Jewnao, ĭtukapan idi wuru'u iriba, iriba pidannao kaawan, sariapa ĭkishauzin Paulnao ati. Uruu idi tuukii ĭdakoopan Paulnao kuwaa na'iki tuukii kapam ĭdakoautapan Paulnao kakiba'azonna'o ida'an. <sup>46</sup> Mazan ma'ozaka Paul na'iki Barnabas paradan ĭ'ati kaikapa'a: “Unao ati'o mishi'oraiman wakowaada'azon kiwiin wuru'u Tominkaru Paradanuz, mazan tuukii ukashadanuzu. Ukau'an uaipan ati'o karikaonan wuru'u umaaiapakanuz karikaonanu'o kakupa-kinai. Ukau'an wamakon ni'i naa unao ai, na'iki watuzutinan ni'i naa aizii Gentilenao di'iti. <sup>47</sup> Kaikapa sha'atii tawuru'u Naobanai Tominkaru paradan kiauizonuz padamata ipai waunao ati. Ukian,

‘Ōzaamatan pugaru kanadapa'o nii Gentilenao ati, pugaru kizi tukapa-kida kazannaatin-kinai ipai pidannao ati,  
ĭkazannaatin-kinaa nii pa'oian ai.’ ”

<sup>48</sup> Gentilenao abatan idi wuru'u parada-karuz na'apa, tuukii ikonaukian na'iki tuukii inaubaan wuru'u Naobanai Tominkaru Paradanuz. Na'iki wunaou'u zaamata-kariwainaouz karikaonanuo kakupa-karu di'iti, inao pa'an tuukii imishidan.

<sup>49</sup> Uruu idi kuwai Naobanai daua'o iribainan uruu wiizai baara ii aka.

<sup>50</sup> Mazan Jewnao, wuru'u mamishida-kainaouz kuwai, tuukii ito'oran. Uruu idi ikimudan naa na'ii sanna, daonaioranao umanawun-tinpainao kidaz, na'iki zunnao, kapuraataniinao kidaz na'iki toriinpauzonaouz Tominkaru ati. Ikimudan idyaun tuukii, ito'ora kizi Paul na'iki Barnabas ati. Mishi'i naa mishi pidannao to'oradinan Paulnao ati, atii ikashanauan idyaun pawizi iki.

<sup>51</sup> Uruu idi Paul na'iki Barnabas wao-kidan kaiman-daun imi'i padazkidi di'iki. Uruu ida'an itukapa-kidan aonaa mishi pidannao aipan na'iki aonaa iabata'azon ikuwaa. Udauna'an imako'okan naa Iconium iti. <sup>52</sup> Mazan konaukii pa'an iwa'akan wuru'u mishidainaouz na'iki wuru'u zaamatainao kidaz Kaimana'o Kuwai panyukunuu iti. Usha'apanum kau'an kaina'a'a naa pa'an Kaimana'o Doronaa inyukunuu ii.

## 14

*Paul na'iki Barnabas kakuwaapatinan dono'o Iconium ii*

<sup>1</sup> Paul na'iki Barnabas kaawan Iconium iti. Na'apa koshan aimaakan sha'apan Antioch ia'o kawan. Imorotan synagogue iti Sookapa-karu Kamoon dono. Ma'ozaka ikowaadapan Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u. Uruu dono iriba, iriba Jewnao na'iki Gentilenao mishidan wuru'u kaimana'oraz

kuwai. <sup>2</sup> Mazan kaina'a pabi'i kida Jewnao, aona'o pa'an ãmishidan. Uruu idi ãto'oradan tuukii Gentilenao Paul na'iki Barnabas ati. <sup>3</sup> Upu'u mazan Paulnao na'ian kotua'iki zaa pidannao tuma. Aonaa ãtarian, mazan ma'ozaka ãkakuwaapan, ipai ãkowaadan ã'ati Naobanai kamunanun, na'iki ukamarainapanun dau'an. Naobanai Tominkaru aipan idi pidannao aitapan mishi'o wuru'u Paulnao kuwaa kidaz, sariapa uma'ozakadan ãdyaun. Uruu idi ãsha'apata umanawun kida'o aimaakan wuru'u aona'oraz pidan ka'iitan pasha'apatan.

<sup>4</sup> Uruu dono, uruu wiizai di'ii aonaa pidannao mishidan patumaaka. Ba'orainao na'apa ãnyukunuu Jewnao paradan kawana'ati, ba'orainao apostlenao paradan kawana'ati. <sup>5</sup> Udauna'an pabi'i kida Gentilenao na'iki Jewnao wuru'u to'orainauz, miitiniipan naa ipai pazowaunaanao tuma. ãaipan pa'antamikitan na'iki pazowian Paulnao, paboowan ida'an ãdyaun kuba idi. <sup>6</sup> Mazan Paul na'iki Barnabas abatan idi na'apam pasha'apata'azoo-kao, sariapa ãmakon atii Lystra na'iki Derbe iti, Lycaonia Baara ii aka'oraz wiizainao, na'iki ãmakon kapam ba'oran wiizainao sodi kida di'iti, maonapainauz udazaba an kida. <sup>7</sup> Na'ii aka'a naa ãkowaadapan Kaimana'o Kuwai.

*Na'apam Paulnao taapa-kao*  
*Lystra ii*

<sup>8</sup> Lystra ii, kaina'a daonaiora aonaa na'apainim uchi'ikauzon pashakatan di'iki'o. <sup>9</sup> Aizii Paul kakuwaapatinan dono, na'ia'o wuru'u

machi'ikaka'oraz daonaiora sakanatapan, uabatapan wuru'u kaimana'oraz kuwai. Paul tukapa, na'iki uaitapa tuukii umishidan wuru'u kuwaiz, na'iki uaitapa, umishidan idi turua'o nii uchi'ikan. Uruu idi Paul awunuupan sariapa uawun iti. <sup>10</sup> Na'apain ukian u'ati ma'ozaka'o ida'an, "Pukadishita!" Sariapa mishi ukadishita'akan na'iki uchi'ikaadanaa'akan naa.

<sup>11</sup> Pidannao tukapan idi Paul sha'apatan aimaakan na'apa, tuukii ñdi'itinpan na'iki ñparadan diiwa pa'atiaaka kida, paparadan Lycaonian ida'an. Kaikapa'a wuru'u ñkianuz: "Aaa, watominkarunnao wuru'u kaawa'oraz wa'ida'ati aokazi iki, na'apa pidan kawan ñaidinpan." <sup>12</sup> Uruu idi ñdakotan Barnabas Zeus kii, patominkarun uu kawan. Aizii Paul Hermes kii ñdakotan, ba'oran patominkarun uu kawan. Usha'apanum kau'an Paul uruu wuru'u kakuwaapatina'oraz manawun. <sup>13</sup> Kaina'a faadaa, uruu tominkaruniitapa'o Zeus. Kaina'a utominkarun dapu paniba itinapu wiizai ai. Uruu faadaa baokopa pidannao tuma, ñna'akan naa kazotinao na'iki soosoi kida wiizai awautapa-kinao paniinomizinaa di'iti. Uruu ñkawaoda'azon naa kazotinao Paulnao ati, na'apa pasha'apatauzon kawan patominkarunnao ati.

<sup>14</sup> Paul na'iki Barnabas abatan idi wuru'u ñsha'apata'azonuz aimaakan kaikapa'a, sariapa ñkuzuuan pakamichan pakasha'oran idi. Udauna'an kadimana'o ida'an ñmako'okan pidannao bii iti. Na'ia'a naa ñkian pidannao ati ma'ozaka'o ida'an. <sup>15</sup> "Kandii nii usha'apata'azon aimaakan wa'ati kaikapa'a? Waunao pidannao

kapam na'apa'o unao kawan. Wakaawan da'ati'i wana'akan Kaimana'o Kuwai, umarina'ata kizi na'iki umuuda kizi'i naa oia'o, na'iki wuru'u mazan-kida'oraz karikaonan aimaakan usha'apaapan. Utanawatin kizi'i naa pa'an mishi'o Tominkaru di'iti, uruu karikaonanu'oraz ukakupan. Uruu toma'oraz aokazi na'iki imi'i baara, paran na'iki ipai aimaakannao wuru'u mashaapainauz wunu baoko'o, na'iki imi'i baara an kida'oraz. <sup>16</sup> Kotua'a naa Tominkaru kashaapa pidannao mashaapan na'apam karikaonan paaipan kawana'ati, <sup>17</sup> mazan karikaonan utukapa-kidan pakaina'an i'ati pakamunan-kidan ida'an i'dyaun.

“Atii di'i, udyuuda wunu unao paoriba kida kaaka-kinaa nii, na'iki utaa pabi'inaaka kida uwanyukunuu nii. Na'iki utaa konaukii-kinai unyukunuu iti,” ukian i'ati. <sup>18</sup> Paul kowaadan pu'u kaikapa kida'o aimaakanu'u, mazan upu'u kasha'apannaa pidannao sookadan wuru'u pakawaoda'azonuz kazoti Paulnao ati.

<sup>19</sup> Kaina'a Jewnao wa'atiinao Antioch iki, Pisidia Baara ia'oraz na'iki ba'orainao wa'atin Iconium iki. Inao kaawan naa Lystra ati, na'ia'a naa ikakinaowan pidannao i'to'ora kizi Paulnao ati. Atii mishi pidannao na'apatan panyukunuu i'paradan kawana'ati. Uruu idi ipai baokopa pidannao to'oradinan, na'iki i'boowautapan naa Paul tuukii kuba kida idi. Udauna'an i'kozoota'akan naazu na'iki ikabootankan naazu donoi dawun itinapu i'itiiman mawaka'ora'a naa uruu. <sup>20</sup> Sariapa mishidainao makon i'tukapa'ananuzu na'iki i'kasaba'ukinan naa



u'ida'ati, upu'a'a naa mazan ukadishitan koshan. Udauna'an ukiwan naa powaa iti donoi iti. Ba'oran kamoo Paulnao makon naa Derbe iti.

*Paul na'iki Barnabas kiwan  
Antioch iti*

<sup>21</sup> Derbe ii ñkowaadapa'akan Kaimana'o Kuwai, na'iki iriba, iriba pidannao mishidan ñkuwaa Jesus dau'u. Udauna'an ñkiwan naa koshan Lystra iti, udauna'an Iconium iti, udauna'an Antioch iti wuru'u Pisidia Baara ia'oraz wiizai. <sup>22</sup> Ipai uruu wiizai kida di'ii, ñma'ozakadan mishidainao kida nyukunuu, ma'ozaka kizi ñmishidapan. Kaikapa'o wuru'u ñkianuz ñ'ati: "Ipai waunao wabaiaapan nii kasha'ora kida'o aimaakan, na'iki wapataka'utakao nii kaimana'o dikiin ii karikaonan. Wabaiatan bii a'o nii kasha'ora'o wuru'u wamoro-tinanuz Tominkaru naobanai-tinapa-kizi."

<sup>23</sup> Ipai mishidainao wiizi kida kawana'ati, Paulnao zaamatan naa pabi'i kida mishidainao choochi zowaunaanao nii. ñzaamatan dauna'an wuru'u kazowautapainao nii, ñtoriinpan naa Naobanai Tominkaru ati, marii kizi utaapan ñdyaun na'iki ukazannaatapa kizi ipai wuru'u mishidainaouz. Uruu dono ñsanadinpan Tominkaru ati patoriinpan pu'u.

<sup>24</sup> ñipaian dauna'an pakakuwaapatinan wiizai kida kawana'ati wuru'u Pisidia Baara ii aka'oraz, ñmakon naa ba'oran amazada iti dakota-kariwaiz Pamphylia kii. <sup>25</sup> Uruu amazada baara di'ii kaina'a wiizai dakotapa-kariwai Perga kii. Na'ii aka'a naa koshan ñkowaadapa'akan kuwai Jesus dau'u. Uruu dauna'an ñdobatan naa koshan atii paran danoma itinpu'u wiizai di'iti, dakota-kariwaiz Attalia kii. <sup>26</sup> Na'iki'i naa ñzaamatan

удару'о канава, на'ики їкиван наа кошан Антиох ити, вурӯ'у Сирия Баара иа'ораз. На'иа'о ша'атии тавуру'у пиданнао торинанпануз на'ики їпishaануз Томинкару, марии кизи укaмунанун на'ики укaминка'утан Паулнао. Уруу каудинкизай'и наа вурӯ'у їпаианаз.

<sup>27</sup> Ёкааван доно'о наа Антиох ити, їбакопатинкidan наа ипай вурӯ'у mishidainaouz, їkowaadan наа ї'ати ипай даунууда'у на'апам Томинкару кайваан їдyaун на'ики на'апам уша'апатан аймаакан кида їнао ида'an. Ёkowaada капам на'апам Наобанай Томинкару таа'a наа aizii Gentilenao mishida-kinaa nii Kaimana'o Kuwai, uruu idi iriba їmishidan. <sup>28</sup> Kotua'iki Paulnao na'ian mishidainao tuma.

## 15

### *Miitiniapa-karu Jerusalem ii*

<sup>1</sup> Уруу дауна'an Judea Баара ики'о даонаiorанао ва'атин атii Антиох ати. На'иа'a наа їтоминапа-kidan mishidainao. Ёkian ї'ати, “Aonaa turuu ukazannaatinan u'oian ai, soo uchoota-kidinan\* an Moses kakinaori kawana'ati,” їkian ї'ати. <sup>2</sup> Уруу дикin ii туукii Paul на'ики Barnabas kashadaakapan їтума. Сариапа mishidainao di'itinpan, на'ики їбауда'апатан пanyukunuu марии кизи Paul, Barnabas на'ики Антиох ikiinaouz пиданнао макон баокoпа Jerusalem ити, їпishaанaka кизи apostlenao на'ики choochi zowaunaanao на'ii. Ёabata кизи на'апам їkian на'апа кидa'о аймаакан дау'an.

---

\* **15:1** choota-kidinan: Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o, kaarita token ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

<sup>3</sup> Uruu idi na'apa'a naa mishi mishidainao dyu-udan ïdyaun Jerusalem iti. Aizii pamakopa-kizi an ïkakuwaapa'akan mishidainao wiizi kawana'ati kida, Phoenicia Baara ii, na'iki Samaria Baara ii kapam, ïkowaadapa'akan ï'ati na'apam Gentilenao zaamatan naa mishi'o Tominkaru panaobanaa nii kapam. Tuukii mishidainao konaukii-kidan wuru'u ïkuwaa kidaz.

<sup>4</sup> Na'iki'i naa koshan ïmakon atii ïkaawan Jerusalem iti. Tuukii mishidainao na'iki apostlenao, na'iki choochi zowaunaanao, konaukii-kidan ïkaawan. Ipai ïnao ati, ïkowaadan naa na'apam Tominkaru kaiwaan ïdyaun na'iki usha'apata-kidan aimaakan kida ïnao ida'an. <sup>5</sup> Mazan kaina'a kapam Phariseenao mishidainaou'u naa Jesus. ïnao kadishitan na'iki ïkian, “Marii mooko pa'i Gentilenao chootinan Moses kakinaori kawana'ati.”

<sup>6</sup> Uruu idi apostlenao baikopa choochi zowaunaanao tuma, ïkadakotinan na'iki ïdi'itapan tuukii wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan dau'an.

<sup>7</sup> Atii tomunu'iki ïkashadaakapan. Udauna'an Peter kadishitan na'iki ukian ï'ati, “Õiribannao, unao uaitapa na'apam Tominkaru zaamatan õgaru kiwiin unao bii iki, kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u Gentilenao ati. Uaipan idi ïabatan wuru'u kaimana'oraz kuwai, na'iki ïmishida kizi'i naa. <sup>8</sup> Tominkaru, aitapa'oraz ipai pidannao nyukunuu, uruu wuru'u zaamata'oraz Gentilenao. Utukapa-kidan pazaamatan ïdyaun, utaan ida'an Kaimana'o Doronaa ï'ati, na'apa pataan kawan waunao Jewnao ati.

<sup>9</sup> Tominkaru ati, aonaa ïnao pidannao pana'an

waunao ai. Īmishidan idi uruu, uchikaan ĩ'oian.  
<sup>10</sup> Mazan kandii nii mooko ukashadan wuru'u Tominkaru sha'apatanii kidaz, wuru'u utomanuz aimaakan dadara'o manawun Gentilenao ati, wuru'u mishidainaouznaa? Mishi waunao aonaa waka'iitan washa'apatan na'apa kida'o aimaakan, atii wadokozu-daunnao ati dadara kapamaz. <sup>11</sup> Aonaa wakazannaatinan na'apa kida'o ida'an. Wamishida wakazannaatinan soo Jesus wanaobanaa kamunanun ida'an, na'apa kapam ĩnao mishidan kawan.”

<sup>12</sup> Ipai wuru'u kasaba'ukinpainaouz pidannao na'ii, mashaa ĩabatapan Barnabas na'iki Paul kowaadautan na'apam Tominkaru kaiwaan ĩdyaun usha'apata-kidan idi umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu pidan ka'iitan pasha'apatan. Īsha'apata pabi'inaaka kida aimaakan Gentilenao ati ĩwiizi ii aka. <sup>13</sup> Īpaian dauna'an pakadakotinan, uru'u naa James kadishita'akan na'iki ukian, “Uabata ōparadan ōiribannao! <sup>14</sup> Aizii waabata Simon Peter kowaadan na'apam Tominkaru tukapa-kidan pakamunanun uruu zi'o Gentilenao ati, uzaamatan ida'an ĩbii iki papidanannao nii.

<sup>15</sup> Na'apa kotu'u Tominkaru prophetinnao saadauzonii kawana'ati manawun, waabatan wuru'u aimaakan kida sha'apanuz naa kai. Kaikapa'a tawuru'u Tominkaru paradan saadauzo-kaoaz:

<sup>16</sup> ‘Uruu dauna'an ōwa'atin nii koshan,’ Naobanai kian.

‘Ōsaabaan nii powaa iti King David naobanai-tinapa-kizi,

kaboobi'ii-kariwaiz na'apa kabaun kawan.

Mazan òsaabaan niiz na'iki òkadishita-kidan niizu  
ma'ozaka powaa iti.

<sup>17</sup> Uruu dono ipai pabi'inaaka kida'o nii pidannao  
wa'atin ò'ida'ati.

Pabi'i kida Gentilenao, wuru'u  
òzaamataniinaouznaa òpidanannao nii,  
ipai'o nii ìikodinan ògaru.'

<sup>18</sup> Kii Tominkaru kiauon,  
kotua'ora'a naa ukowaada-kidan  
pasha'apata'azon  
wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan.”†

<sup>19</sup> Powa'a zii James kian, “Ukau'an  
òiribannao òdi'itinpan kaikapa'a, aonaa  
ò'itiiman turuu washa'apata-kidan dadara'o  
manawun aimaakan wunao ati'i Gentilenao,  
tanawatinainaouznaa Tominkaru ida'ati.

<sup>20</sup> Mishi'oraiman wasaada pa'an kaarita  
ì'idi'iti, aonaa kizi ìnikan wanyukunui taa-  
kariwaiz ba'oran kaduz tominkaru ati. Na'iki  
aonaa kizi daonaiora na'iki zun kiaapaakan  
pamamazidakan pu'u. Na'iki aonaa kizi ìnikan  
izai, oo aimaakan dunaa wuru'u dyukuruuta-  
kariwaiz uzowii-kao. <sup>21</sup> Usha'apanum kau'an  
kotua'ora'a naa wuru'u Moses kakinaori kida  
aitaapauzo-kao ipai Jewnao ati synagogue ii,  
Sookapa-karu Kamoon kawana'ati. Ipai'ora'a naa  
uruu kakinaorii kida kowaada-kao, ipai Jewnao  
wiizi kawana'ati.”

*Kaarita saada-kao  
Gentilenao ati'o*

---

† **15:18** Aonaa kabaun dau'ana'o mani wuru'u kadakotin-karuz  
da'a'a, mazan King David takaa-daun naobanai-tinan dau'ana'o  
pa'an. Uruu ma'ozaka'o nii ukazowautapan powaa iti.

22 Uruu dauna'an apostlenao, choochi zowaunaanao, na'iki ipai mishidainao wuru'u Jerusalem iainaouz baokopa ĩmiitiniipan, ĩaipan padyuudan daonaioranao mako'o nii Paulnao tuma Antioch iti, ĩna'aka kizi kuwai mishidainao di'iti. Uruu idi ĩzaamatan Judas, Barsabbas kia'oraz udakotapa-kao na'iki Silas, ĩnao ipai mishidainao aitananii kaimana'o ĩkaduz kida. 23 ĩnaou'o nii na'aka kaarita, kaikapa'o usaada-kaoa'a:

“Tosh wairibannao. Di'oraz kaarita wau-nao apostlenao na'iki choochi zowaunaanao di'iki'o. Wasaadan kaarita unao wairibannao Gentilenao ati'o, mishidainaouznaa Jesus, mashaapainaouz Antioch ii, Syria Baara ii aka na'iki Cilicia Baara ii aka'oraz.

24 “Waabata kaina'a daonaioranao waunao bii iki'o makon unao bii iti na'iki waabatan tuukii ĩtowauda'utan unao pakuwaa ida'an. Aonaa wadyuudan ĩna'akan na'apa'o kuwai unao di'iti. 25 Uruu idi wabaokopatinan da'a'a, na'iki wakadakotinan na'apa kida'o aimaakan dau'an. Atii mishi ipai wabauda'apatan wanyukunuu, wadyuuda kizi pidannao, kakuwaapa'ana'o nii unao ati. Ukau'an ĩmakon nii Paul na'iki Barnabas tuma wamarainapaniinaouz tuukii. 26 ĩnao baita'oraz kichana'iki-kii kida'o wanaobanaa Jesus Christ kaudin-kizi dau'an. 27 Ukau'an uabatan nii kaimanaiman Judas na'iki Silas dako iki na'apam wanyukunuu unao dau'an, na'apa'o nii uabatan wakaaritan ida'a'o kawan.

28 “Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati, na'apa kapam wanyukunuu, aonaa turuu washa'apata-kidan dadara'o manawun

aimaakan unao ati. Mazan di'i pa'an aimaakan kida wakowaadan aona'o nii turuu unao sha'apatan: <sup>29</sup> Mana'a unika'ana'a wanyukunui taa-kariwaiz ba'oran kaduz tominkaru ati. Na'iki aonaa unika'ana'a izai oo aimaakan dunaa dyukuruuta-kariwai uzowii-kao. Na'iki aonaa turuu daonaiora na'iki zun kiaapaakan pamamazidakan pu'u. Uizo'atin an ipai wuru'u kakinaoriiz, kaimana'o wuru'u. Uruu ukaduz, atii ba'oran dono,”

kia'o wuru'u ĩsaadanuz kaarita.

<sup>30</sup> Udauna'an Paulnao na'iki wuru'u dyuuda-kariwainauz ĩtuma, makon naa atii ĩkaawan Antioch iti. ĩkaawan dauna'an ĩbaokopatin-kidan naa ipai mishidainao na'iki ĩtaan naa wuru'u saada-kariwaiz kaarita ĩ'ati. <sup>31</sup> Na'ia'a naa mishidainao ĩaitaan wuru'u kaaritaz. Tuukii mishidainao konaukian, na'iki ĩnyukunuu ma'ozakadinan powa'a zii paabatan idi wuru'u kaimana'oraz kakinaorii.

<sup>32</sup> Aizii Judas na'iki Silas, prophetnaouz, ĩkakuwaapan naa ĩ'ati na'ii. Tomunu'iki ĩkadakotinan ĩ'ati, ĩma'ozakadan ĩnyukunuu, ma'ozaka kizi ĩtaapan pamishidan Tominkaru. <sup>33</sup> ĩna'ian zii ĩtuma atii kotua'iki zaa, ba'oran dono zii ĩkiwan. ĩkiwan dono'o naa konaukii mishidainao dyuudan ĩdyaun powaa iti, wunao di'iti'i ĩribannao, dyuudainauz ĩdyaun. <sup>34</sup> [Mazan Silas, una'ian zii pa'an.]† <sup>35</sup> Aizii Paul na'iki Barnabas na'ii zii pa'an ĩwa'akinan. Uruu idi baokopa'a naa mishidainao kida tuma ĩkaudinan na'ii, ĩkakinaopan na'iki ĩkowaadapan naa

---

† **15:34** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadin-panu'u.

Tominkaru paradan pidannao ati. Atii kotua'iki zaa ñna'ian mishidainao tuma.

*Paul na'iki Barnabas buutaakapan*

<sup>36</sup> Uruu dauna'an, Paul kian Barnabas ati, “Wamako koshan ipai wiizai kida kawana'ati, wakowaadapa-kiziz Tominkaru paradan. Watukapa kizi na'apam naa mishidainao kida mashaapan.” <sup>37</sup> Uruu idi Barnabas na'aka'azon John Mark. <sup>38</sup> Mazan Paul aonaa unyukunuu na'apan, usha'apanum kau'an aonaa John Mark ipaian pakaudin-kizi utokon iti, ñkakuwaatinan dono'oraz amazada kawana'ati kida. Pamphylia ii sha'atii uwa'akan ñdyaun, upadantanuz naa powaa iti Jerusalem iti. <sup>39</sup> Uruu dikin ii tuukii ñkashadaakapan, atii ñbuutaakapan. Upu'u mazan Barnabas na'akan John Mark na'iki ñmakon sariapa Cyprus iti. <sup>40</sup> Mazan Paul, uzaamata pa'an Silas pamin-makon nii. Uruu dono mishidainao, wuru'u Antioch iainaouz toriinpan naa Tominkaru ati, marii kizi ukamunan-kidan Paul na'iki Silas. Uruu dauna'an ñmakon naa. <sup>41</sup> Na'iki'i naa ñmorowautapan ipai mishidainao wiizi kida kawana'ati, wuru'u Syria Baara an kida'oraz atii Cilicia Baara ii aka. Ipai ñma'ozakadan mishidainao.

## 16

*Timothy makon*

*Paul na'iki Silas tuma*

<sup>1</sup> Na'iki'i naa koshan Paulnao dobatan atii Derbe iti, udauna'an Lystra iti. Lystra ii kaina'a mishida'o daonaiora mashaapan, Timothy kia'o u'uu. Udaru Jewaba na'iki mishida'o



kapam oroo. Udaru, Greek pa'an uruu. <sup>2</sup> Ipai mishidainao Lystra iainao na'iki Iconium iainao kida, kaiman pa'idiwaru ãparadan Timothy dau'an. <sup>3</sup> Paul na'aka'azon Timothy kakuwaapatina'o nii patuma. Mazan ipai Jewnao mashaapainao na'ii aitapanii Timothy daru aonaa Jew mani. Uruu idi Paul choota-kidan\* Timothy kakinaorii kawana'ati Moses taaniaz Jewnao ati. <sup>4</sup> Uruu dauna'an ãmakon naa na'iki ãkakuwaapatinan naa mishidainao ati donoi kida kawana'ati. Kaiman-daun ãkowaadan kakinaorii kida dau'an, tawuru'u Jerusalem ia'oraz apostlenao, na'iki choochi zowaunaanao aipaniaz ipai mishidainao kida izo'atin. <sup>5</sup> Uruu idi tuukii mishidainao ma'ozakadan pamishidan na'iki kadiman kapam ãiribainan.

*Paul dapada-kao Macedonia iti*

<sup>6</sup> Uruu dauna'an ãmakon naa koshan. Mazan sariapa ãdobatan Phrygia na'iki Galatia Baara an. Usha'apanum kau'an aonaa Kaimana'o Doronaa kashaapan ãkakuwaapan Asia Baara ii aka. <sup>7</sup> Na'iki'o ãdobatan atii ãkaawan Mysia Baara sakadin-kizi iti. Na'iki'o ãtiwaan pamakon Bithynia Baara iti. Mazan Kaimana'o Doronaa, Jesus di'iki'o, mashaatan koshan ãdyaun, aonaa turuu ãkakuwaapan na'ii'aka. <sup>8</sup> Uruu idi ãdobatan naa sariapa Mysia Baara an, atii ãkaawan wiizai Troas iti, paran danoma ia'oraz. <sup>9</sup> Uruu marutan ida'a Paul tukapan pazanda'awun ii Macedonia san kadishitapan baza itinapu na'iki tuukii

---

\* **16:3** choota-kidan: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

upishaan Paul marii kizi utaraukan pawizi ati. Kaikapa'a wuru'u pidan kianuz: “Puwa'ati da'ati'i Macedonia ati, tuukii waaipan pukaminka'utan waunao!”<sup>10</sup> Paul kowaadan dauna'an pazanda'awun, uru'u naa waminziiwa'akan naa. Usha'apanum kau'an waaitapa Tominkaru aipan wana'akan Kaimana'o Kuwai Macedonia Baara sanna'o di'iti.<sup>†</sup>

*Lydia, Philippi sanaaba zaamatan Jesus panaobanaa nii*

<sup>11</sup> Wazaamatan dauna'an kanawa Troas iki, wamakon naa. Uruu dono wasookadin-kidaka'o Samothrace ii. Ba'oran kamoo wadobatan naa koshan atii wakaawan Neapolis iti, Macedonia Baara sakadin-kizi ia'oraz. <sup>12</sup> Udauna'an wadobatan Macedonia Baara an wakidiba ida'an, atii wakaawan umanawunu'o dono'i, Philipi iti. Na'iki uruu wiizai di'ii, Rome ikiinao pidannao kazowautapa'o na'ii. Iriba kamoo wana'iipa'akan pidannao tuma.

<sup>13</sup> Sookapa-karu Kamoon dono, wamakonkan dono'i dawun ii, wa'ozi danoma itinapu. Waaipan watukapan na'iam Jewnao toriinpauzon. Waikoda zunnao kasaba'ukinpan toriinpapa'anainao Tominkaru ati. Uruu idi na'ia'a naa wasakanatan, na'iki wakakuwaapan naa'i'ati. <sup>14</sup> Kaina'a zunaaba abatapainao bii'i, Lydia kia'o o'uu, Thyatira iki'o owa'atin. Oroo selliipauzo kawinipina'o kamicha mada kida. Na'iki oroo toriinpauzo Tominkaru ati. Uruu dono

---

<sup>†</sup> **16:10** Troas iki Luke baokopatinan Paulnao tuma. Uruu Luke saadanii wuru'u di'oraz kaarita'a. Uruu idi masha'apakiaka watukapan verse 10 ida'a “wa” oo “waunao” kaiwaa-kao.

kaimanaiman Tominkaru da'atan onyukunuu, ozaamata kizi ipai wuru'u Paul kuwaa kidaz panyukunuu iti. <sup>15</sup> Na'iki uruu dono oroo, na'iki ipai pidannao mashaapainao otuma odapu ii chikaawunuinan. Ochikaawunuinan dauna'an, ona'akan waunao padapu iti. Okian wa'ati, “Ōaipan usookadinankan ōdapu ii. Umishidan an wuru'u ōmishidanuz naa Naobanai Jesus, umakon nii ōdapu iti,” okian. Atii mishi ona'apatan wanyukunuu. Uruu idi wamakon odapu iti.

*Paulnao taraa-kao Philippi ii*

<sup>16</sup> Bauda'apa kamoo, wamakopan pu'u toriinapa-kizai iti, waikodapan poitoruiaba. Oroo oia'o doronai zaamatapanii. Uruu aipan ati oaitapa pakowaadapan kanoma'o nii sha'apan pidan ati diina'iti'i. Dobata puraata oikodan panaobanaanao ati pakowaadapan ida'an na'apa kida'o aimaakan. <sup>17</sup> Karikaonan oda'anapatinan waunao na'iki okadakoinpan kaikapa'a: “Di'oraz daonaioranaou'u, ñnao mishi'oraz na'iki umanawunu'o Tominkaru poitorunao, ñkowaadapan unao ati na'apam nii kazannaatin-karu oia'o ai.” <sup>18</sup> Iriba kamoo wuru'u ona'apainapanuz wadawu'ati atii Paul kashadinan. Sariapa utanawatinan o'idi'iti na'iki ukian oia'o doronai ati, “Jesus Christ ma'ozakan ida'an ōkian, pukodita o'idi'iki.” Sariapa mishi oia'o doronai kodita'akan o'ai.

<sup>19</sup> Aizii onaobanaanao wuru'u kaiwaapainaouz oroo aitapa'akan naa wuru'u oia'o doronai so'ota'aka-kaoaz naa o'ai na'iki ñaitapa aona'o ni'i naa powa'a paikodan puraata o'ida'an. Uruu idi tuukii ñto'oran, sariapa ñzaamatan Paul na'iki

Silas, na'iki ĩkozootan naa ĩdyaun kootowapa-kizai iti. <sup>20</sup> Na'iki ĩdyuudan naa ĩkadishitan Rome iki'o naobanainao kanaapu iti. Na'ia'a naa ĩkaakapaan ĩdyaun kaikapa'a: “Di'oraz daonaioranaou'u Jewnao. Aonaa ĩkaimanan, ĩtomapan dikauda kida'o aimaakan ipai pidannao ati da'ana'a wawiizi an kida. <sup>21</sup> ĩkowaadapan pana'a kida'o kakinaorii wakakinaorinaa ai. Waunao Rome di'iti'o wazaamatinpan na'iki waizo'ati ipai Rome iki kida'o kakinaorii, uruu idi aonaa turuu wada'anan wuru'u ĩnao kaduz kidaz,” ĩkiainan. <sup>22</sup> Udauna'an ipai baokopa pidannao to'ora'akan naa Paulnao ati na'iki ĩzowiautapa'akan naa ĩdyaun. Sariapa naobanainao dyuudan soldyaanao zaamatan Paulnao, na'iki ĩdyuudan ĩkuzuuan ĩkamichan, na'iki marii kizi ĩba'izii-kaos tuukii. <sup>23</sup> Uruu idi soldyaanao ba'izian ĩdyaun tuukii, tuukii. Uruu dauna'an ĩna'akan naa ĩdyaun taraa-kizai iti, na'iki ĩdyuudan naa taraa-kizai taapiki taratan ĩdyaun na'iki udadarada kizi paniinom kaimanaiman. <sup>24</sup> Padyuuda-kaos kawana'ati, taraa-kizai taapiki kabootan naa ĩdyaun taraa-kizai nazo iti, uzikonu'ia'o di'ii umuudan ĩdyaun. Na'ia'a naa umuudan ĩtaba'u kida udaru'o na'iki kimisha'o atamun kida sakoda iti.

<sup>25</sup> Tomun-zikon dono Paul na'iki Silas toriinpan na'iki ĩkunuitinan Tominkaru ati. Ipai ba'oran taratapa-kariwainao pidannao abatapan ĩdyaun. <sup>26</sup> Udauna'an masha'apakiaka imi'i baara nakaina'akan tuukii, ipai unakaa'akan taraa-kizai dapunaa. Uruu idi sariapa taraa-kizai paniinomizinaa kida da'atina'akan kaiman-daun. Na'iki ipai chain wuru'u

taraa-kariwainao watudapa-kinao kidaz buzuutina'akan. <sup>27</sup> Sariapa taraa-kizai taapiki pokoda'akan naa. Utukapa ipai paniinom kida da'atinapa pa'idiwaru, tuukii utaria'akan na'iki u'itiiman ipai'i naa taraapa-kariwainao kida kidoopa'akan. Uruu idi uzaamata'akan naa pamarian za'aba'i uzowiina'aka'azon naa. <sup>28</sup> Mazan Paul kadako'okan u'ati diiwa'o ida'an. “Aonaa puzowiina'ana'a, kaina'a ipai daunuuda'u waunao!” ukian u'ati.

<sup>29</sup> Sariapa taraa-kizai taapiki dyuudan lamp na'aka-kao pa'ida'ati. Udauna'an uwa'atin Paulnao ida'ati panaka-nakaan bii'i, na'iki ukodoru'ukan Paulnao kanaapu iti. <sup>30</sup> Udauna'an ukodita-kida'akan naa ĭdyaun. Na'iki sariapa upishaan ĭdyaun kaikapa'a. “Na'apa dii ōsha'apatinan ōkazannaatin-kinaa nii ō'oian ai?”

<sup>31</sup> Īdako'atin uparadan kaikapa'a: “Pumishida Naobanai Jesus daua'o kuwai, uruu ida'ana'o nii pugaru na'iki ipai pudapu iainao pidannao kazannaatinan.” <sup>32</sup> Udauna'an Paul na'iki Silas kakuwaapan naa ĭkowaadan Kaimana'o Kuwai Naobanai Jesus dau'u taraa-kizai taapiki ati, na'iki ipai pidannao mashaapainao kida udapu ii, ipai ĭabatan wuru'u kaimana'oraz kuwai. <sup>33</sup> Na'apain uruu wamarutan ida'a taraa-kizai taapiki chikaan naa ba'izi-daun kida Paulnao mada ida'a kida'oraz. Uruu marutan ida'a ipai daunuuda'u ĭchikaawunuinan. <sup>34</sup> Udauna'an taraa-kizai taapiki na'akan naa Paulnao padapu nazo iti na'iki utaan naa ĭwanyukunuu nii. Uruu dono tuukii taraa-kizai taapiki na'iki wuru'u udapu iainaouz pidannao konaukian pazaamatan idi

Tominkaru panaobanaa nii.

<sup>35</sup> Chaapi'iki'i naa Rome iki'o naobanainao dyuudan naa paminka'unao na'akan paparadan taraa-kizai taapiki di'iti kaikapa'a: "Pubuzuuta'a naa na'iki pukodita-kida'a naa wuru'u daonaioranaouz na'iki marina'a naa ãmakon," kia'o wuru'u ãdyuudanuz paparadan. <sup>36</sup> Parada-karu kowaada-kao dauna'an u'ati ukian naa Paulnao ati, "Rome iki'o naobanaanao dyuudan paparadan ò'ati di'oraz paminka'unao ida'an. Ìaipan naa òkodita-kidan unao taraa-kizai iki, aonaa kizi upataka'uta-kao powa'a. Ukau'an umako'o naa mashauda'u di'iki'i," ukian ì'ati.

<sup>37</sup> Mazan Paul kian dyuuda-kariwainao pidannao ati, "Aonaa kanom ìikodan dikauda'o nii aimakaan washa'apatan. Waunao Rome di'iti'o kapam wazaamatinpan, ukau'an na'apa'o kapam waunao Rome sannao kawan. Mazan kandii nii mooko ìba'izii-kidan waunao madiwautapaka ipai pidannao awun za'a? Na'iki kandii nii ìkaboota-kidan waunao taraa-kizai iti? Aizii kandii nii ìaipan padyuudan waunao mashauda'u? Aonaa turuu ìkodita-kidan waunao mashauda'u. Marii mishi'oraiman ìwa'atin da'ati'i ìkodita-kidanaka kizi waunao."

<sup>38</sup> Udauna'an dyuuda-kariwainao pidannao kiwan naa Rome iki'o naobanainao di'iti. Aizii ìkaawan na'iti ìkowaadan naa ì'ati ipai Paulnao paradan. Aizii ìabatan idi wuru'u Paulnao kianuz, Rome di'iti'o kapam ìzaamatinpan, tuukii ìtarian. <sup>39</sup> Uruu idi sariapa ìwa'atin Paulnao ida'ati na'iki ìkian ì'ati, "Tuukii wanyukunuu kasha'oran wa'antamikita-kidan idi unao kaikapa'a," ìkian. Udauna'an ìkodita-kidan naa Paulnao taraa-kizai

nazo iki. Na'iki ĩkian ĩ'ati, “Aizii turua'a naa umakon di'oraz donoi di'iki'i.” <sup>40</sup> Mazan Paul na'iki Silas makon sariapa Lydia dapu iti. Na'ii zii ĩkakuwaapatina'akan, ĩma'ozakadan mishidainao kida nyukunuu powa'a zii. Uruu dauna'an ĩmakon naa uruu donoi iki.

## 17

### *Paul kakuwaapan Thessalonica ii*

<sup>1</sup> Paul na'iki Silas dobatapaanan wiizai Amphipolis na'iki Apollonia ii aka, udauna'an ĩkaawan naa Thessalonica ati. Na'ii kaina'a synagogue Jewnao idiwau. <sup>2-3</sup> Paul kaduz umorotauzon synagogue iti. Uruu idi idikinau'u naa umorotan synagogue iti, Sookapa-karu Kamoon dono kida. Uruu dono Paul da'atan na'iki uaitaan naa ipai wuru'u saadinpa'oraz Tominkaru paradan, Christ daua'oraz. Kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati mishi'o wuru'u Christ pataka'uta-kaoaz na'iki uzowii-kaoaz, na'iki ukadishitanuzu pabaaranaa iki. “Ukau'an di'oraz Jesus ōkowaadapaniaz u'ati, uruu wuru'u Christ kii-kizaiz,” ukian ĩ'ati. <sup>4</sup> Pabi'i kida Jewnao tuukii ĩmishidan na'iki ĩna'apata panyukunuu Paul kuwaa kida dau'ati. Na'iki iriba Greeknao toriinpauzonao Tominkaru ati, mishidan kuwai Jesus dau'u, na'iki iriba kapam umanawun-tinpainao Greek-abanao mishidan.

<sup>5</sup> Aizii Jewnao wuru'u mamishida-kainaouz Jesus, tuukii pa'an ĩkishauzin Paulnao ati. Uruu idi ĩbaokopatan naa zoonzionao pidannao, wuru'u chi'ikinanzonaouz dunapota karikaonan. Na'iki ĩto'oradan ĩdyaun tuukii Paulnao ati. Sariapa mishi ĩto'ora'akan mapidankiaka. Uruu idi

ĩkadakoina'akan naa tuukii, aonaa masakauda'u mani atii ĩto'oradan iriba pidannao. Udauna'an ĩna'aka'akan naa ĩdyaun sariapa Jason dapu iti. ĩkaawan na'iti baupapa ĩshaazoda'akan Jason paniinomizi. Uruu ĩaipan naa pakodita-kida'akan Paulnao ipai pidannao kanaapu iti. <sup>6</sup> Mazan aonaa ĩkodan ĩdyaun na'ii, uruu idi ĩzaamata'akan naa kowas Jason na'iki ba'oran mishidainao na'iainao utuma. Udauna'an ĩkozoota'akan naa ĩdyaun atii wiizai zowaunaanao kanaapu iti. ĩkaawan na'iti pakadakoinan tuma. ĩkian, “Di'oraz pidannaou'u dikaudaapauzonao wiizai ipai amazada kawana'ati. Aizii kaawa'a naa ĩdyaun wawiizi ati, <sup>7</sup> na'iki kaiman Jason taapan ĩdyaun padapu ii. Aizii ĩnao tuukii ĩdikintapan tuubaruo naobanai Caesar kakinaori. ĩkian kaina'a ba'oran king Jesus kia'o u'uu.” <sup>8</sup> Sariapa naobanai-tinpainao kida na'iki na'iainao pidannao to'ora'akan tuukii, paabatan idi wuru'u na'apa'oraz parada-karu. <sup>9</sup> Uruu idi naobanainao kian Jasonnao ati, “Wamuudan nii unao soo utaan an zii ipai puraata wadakotan kawana'ati.” ĩtaan dauna'an puraata ĩdakotan kawana'ati, uruu zii ĩmuuda-kao.

### *Paul kakuwaapan Berea ii*

<sup>10</sup> Aizii wamaruta'akan, uru'u naa mishidainao dyuudan Paul na'iki Silas makon Berea iti. Uruu idi ĩmakon, atii ĩkaawan na'iti. Na'apa'a naa koshan ĩmorotan na'ii synagogue iti, Jewnao idiwauz, <sup>11</sup> na'iki ĩkakuwaapan naa Jewnao ati. Mazan tuukii pa'an Jewnao wuru'u, Berea sannaouz aipan patominapa-kida-kao



Thessalonica iainao ai. Uruu idi minziiwa iwa'atin iabata'azon idi kaimanaiman Paul kuwaa. Na'iki ipai kamoo iawunuutan saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan, itukapa'azon Paul na'iki Silas kuwaa mishiin na'iki itukapa'azon una'apan ukawana'ati. <sup>12</sup> Uruu dono iriba Jewnao mishidan kuwai Jesus dau'u, na'iki iriba Greeknao daonaioranao mishidan, na'iki iriba kapam umanawun kida'o Greek-abanao mishidan ikuwaa. <sup>13</sup> Aizii Jewnao wuru'u Thessalonica sannaouz abatankan naa Paulnao kowaadapan koshan Tominkaru Paradan Berea ii, sariapa imakon na'iti. Aizii ikaawan na'iti sariapa ito'oradan pabi'i kida na'iainao pidannao. Uruu idi baokopa ito'oradinan Paulnao ati. <sup>14</sup> Sariapa mishidainao wuru'u Berea sannaouz dyuudan pidannao wa'anpa'anan Paul kadimana'o ida'an paran danoma itinapu. Mazan Silas na'iki Timothy aonaa pa'an imakon. <sup>15</sup> Uruu idi Paul makon naa paminauda'unao tuma, atii ikaawan Athens iti. Na'iki'i naa uminauda'unao padantan powaa iti. Aizii ikaawan powaa iti ikowaadan naa Silas na'iki Timothy ati Paul aipan imakon kadiman pa'idi'iti.

### *Paul kakuwaapan Athens ii*

<sup>16</sup> Uruu idi Paul na'ian naa uzaudapan Silas na'iki Timothy kaawan Athens iti. Mazan aonaa Paul nyukunuu kaimanan patukapan idi iriba manawun na'ii toma-kariwainao pa'idiwaru tominkarunao nii. <sup>17</sup> Na'ia'a naa koshan Paul morotan synagogue iti. Uruu idi ukakuwaapan kaimanaiman Jewnao ati, na'iki Gentilenao ati wuru'u toriinpauzonaouz Tominkaru ati. Na'iki ipai kamoo umakon pidannao dobaapauzo-kizi

an. Na'ii ukakuwaapan pidannao ati, dobatainao kida padazaba an. <sup>18</sup> Kaina'a pidannao di'itapauzonao pana'a kida'o kuwai. Epicurean kia'o idakota-kao, ba'orainao dakota-kao Stoic kii. Inao kashadaakapan tuukii Paul tuma ukuwaa kida dau'an. Sariapa ikian kaikapa'a: "Na'apa'o dii kaiwuru'u pidan maaitapinka'o kuwaa kidaz kaikini'i?" Ba'orainao kian, "Utominapa-kidan pidannao ba'oran kaduz tominkarunao daua'o." Usha'apanum kau'an ina'apan, Paul kakuwaapatinan idi Jesus dau'u, na'iki ukadishitan dau'u pamawaka-kizi iki. <sup>19</sup> Sariapa ina'akan Paul pidannao di'iti, wuru'u tominpauzonao na'iki di'itapauzonaouz pana'a kida'o kuwai. Areopagus ia'o wuru'u ibaokopatinpauzonuz. Na'ia'a naa ikian Paul ati, "Waaitapa'azon kanom daua'o na'iki na'apa'oram manawun kuwai wuru'u pa'inaa kida'oraz, pukowaadapan. <sup>20</sup> Pabi'i kida pukuwaa, aonaa waabatauzon zii. Uruu idi waabata'azon powa'a na'iki waaitapa'azon na'apa'oram manawun wuru'u pukuwaa kidaz." <sup>21</sup> (Ipai wuru'u Athens sannaouz na'iki ba'orainao mashaapainao kida na'ii, imashaapan soo pakadakotin-kidan dau'u karikaonan pa'inaa kida'o parada-karu oo kuwai uruu zi'o uabata-kao.)

<sup>22</sup> Uruu idi na'ia'a naa Paul kadishitan pidannao kasaba'ukinpainao kanaapu iti. Na'iki ukian i'ati, "Unao Athens sannao, mishi unao karikaonan da'i utoriinpauzon utominkarunnao ati. <sup>23</sup> Usha'apanum kau'an ipai ōchi'ikaadanaan na'iki ōawunuutan uwiizi. Kaina'a ōtukapan iriba

utoman altar kida utominkarunnao ati. Mazan kaina'a kapam otukapan utomanii altar, kaikapa'a usaadinpan udaara'a: Tominkaru Ati'o Aona'oraz Uaitapauzo-kao. Mishi utoriinpauzonii Tominkaru ati wuru'u aona'oraz uaitapauzo-kao. Aizii uruu Tominkaru daua'o nii okakuwaapan unao ati! <sup>24</sup>Uruu Tominkaru toma'o ipai amazada na'iki utomanii ipai aimaakannao mashaapainao kida imi'i baara an. Uruu kazowautapanii ipai aimaakan aokazi ii na'iki imi'i baara an kida'o. Aonaa umashaapan wuru ida'a'a pidan tomaniaz toriinapa-kizai nii. <sup>25</sup>Aonaa kanom uaipan pidannao ai, na'iki aonaa uaipan pakaminka'utakao. Usha'apanum kau'an uruu pa'an taa'o kakupa-karu ipai pidannao ati, na'iki utaa ipai aimaakan iaiapanii kida.

<sup>26</sup> “Kotua'a naa Tominkaru toman bouda'apa daonaiora. Bouda'apa'o pidan di'iki pabi'inaaka kida pidannao tominan ipai wuru'u mashaapainao kidaz naa imi'i baara an. Patoman ua'ii pidannao, ipai ubuutan amazada, uaitapanii na'apainim nii pataan na'iki uaitapa kanomanaou'o nii pamuuda uruu amazada kida ida'a. <sup>27</sup> Tominkaru toman pidannao na'iki usha'apatan aimaakan i'ati kaikapa'a. Uaipan idi tuukii idorotan paugaru, ipishaadanaatan nii di'ii'aka'a atii panaadon na'apa'o ida'ana'o nii iikodanuzu. Aonaa Tominkaru munapon pu'u mani ai. <sup>28</sup> Pidana kiauzaon kawana'ati: ‘Uruu aipan ati'o wakakupan, wazikadinan na'iki wanizoinpan.’ Na'apa sha'atii unao iriban, aitaapauzo kiauzaonuz, ‘Waunao na'apa udainao kapam.’

<sup>29</sup> “Mishi Tominkaru dainao waunao, ukau'an waaitapa, aonaa wuru kawanu'o mani uru'u, toma-kariwai kidaz gold idi, silver idi oo kuba kida idi. <sup>30</sup> Kotua'a naa aonaa Tominkaru sha'apatan pidannao, ĩsha'apaapan pu'u na'apa kida'o aimaakan. Usha'apanum kau'an aonaa ĩaitapan uruu. Mazan aizii Tominkaru dyuudan na'iki uaipan ipai, ipai pidannao tanawatinan wuru'u aia'a oii kida'oraz aimaakan pasha'apaapan. <sup>31</sup> Usha'apanum kau'an uaitapa na'ia'oram kamoo dono'o ni'i naa ukootowapa-kidan ipai, ipai pidannao, mashaapainao wuru amazada baara an kida'a. Kaina'a'a naa uzaamatanii pidan, kootowapa-kida'o nii ĩdyaun sakitapa, ĩsha'apatan kawana'ati sha'apa'oram kida aimaakan. Umishiiian pazaamatan wuru'u pidanaz, ukadishita-kidan ida'an uruu pamawaka-kizi iki,” ukian.

<sup>32</sup> Aizii ĩabatankan Paul paradan mawaka'o kadishita-kida-kao dau'an, pabi'i kida pidannao tuukii ĩshaazootin-kidan Paul kuwaa. Mazan ba'orainao kian u'ati, “Waabata'azon powa'a zii kaiwuru'u pukuwaa kidaz.” <sup>33</sup> Uruu dauna'an, uipaian naa pakakuwaapan na'iki umakon naa wuru di'iki'i miitiniapa-kizaiz. <sup>34</sup> Mazan kaina'a pabi'i kida pidannao da'anan Paul, tuukii ĩmishidan pa'an.

Kaina'a pidan mishida'o Dionysius kia'o u'uu. Uruu zaamatanpauzo wunao di'iti'i, tominpauzonao na'iki di'itapauzonaouz pa'inaa kida'o kuwai. Na'iki kaina'a zunaaba Damaris kia'o o'uu. Oroo omishidan kapam, na'iki kaina'a kapam ba'orainao kida mishidainao.

# 18

## *Paul kakuwaapan Corinth ii*

<sup>1</sup> Udauna'an Paul dobatan naa Athens iki, na'iki umakon atii Corinth iti. <sup>2</sup> Aizii Corinth ii kaina'a pidan paudaiaro tuma, Aquila kia'o u'uu, Pontus ia'o ushakatauzon, udaiaro uu Priscilla. Diiki'i'o zii ikaawa'akanu'u Italy iki. Usha'apanum kau'an tuubaru'o naobanai Claudius dyuudan idi ipai Jewnao koditan Rome iki, dono'i Italy ia'oraz. <sup>3</sup> Paul sookadinpan Aquilanao tuma. Usha'apanum kau'an ikaudin-kizi soo itomapan na'iki ikanoopan madai tent dapunaa kida nii, uruu kaduz daua'o kapam Paul kaudinauzon. Uruu idi na'ia'a naa ukaudinan ituma. <sup>4</sup> Aizii ipai Sookapa-karu Kamoon dono, Paul morotauzon na'iki ukakuwaapan i'ati synagogue ii. Tuukii uaipan pana'apatan inyukunuu pakuwaa dau'ati. Uruu idi ukakuwaapan kaimanaiman Jewnao ati na'iki Greeknao ati kapam.

<sup>5</sup> Aizii Silas na'iki Timothy kaawan dauna'an Macedonia iki, Paul kaudinan soo pakakuwaapatinan dau'a'a naa karikaonan. Kaimanaiman ukakuwaapan Jewnao ati Jesus dau'an. Ukian, "Mishi'o uruu Christ, Tominkaru kowaadauzoniaz padyuudan nii kazannaata'o nii ipai pidannao." <sup>6</sup> Mazan aonaa imishida'azon, tuukii idakoopan Paul kuwaa dikauda kida'o ida'an. Uruu idi sariapa uso'otan pashooton, na'iki uziiianuzu ikanaapu iti, na'iki ukian i'ati, "Tominkaru pataka'utan dono unao u'oian dikin ii, uaipan ati'o wuru'u. Aonaa ogaru aipan ati'o mani. Mazan aizii omuudan nii unao, na'iki omakon

ni'i naa Gentilenao di'iti, ñnao ati'o ni'i naa pa'an aizii òkakuwaapan.”

<sup>7</sup> Udauna'an umakon naa, usookadina'anan Gentile dapu iti, Titius Justus kia'o u'uu. Uruu tori-inpauzo Tominkaru ati. Na'iki maonapa'o udapu synagogue dazaba'a. <sup>8</sup> Mazan kaina'a Jew, Crispus kia'o u'uu. Uruu kazowautapa'o synagogue dapunaa. Uruu tuukii pa'an umishidan Paul kuwaa Jesus daua'o. Na'iki ipai pidannao, mashaapainao kida udapu ii, ñmishida kapam wuru'u kuwai kidaz. Na'iki iriba kapam Corinth sannao abatan Paul kuwaa na'iki tuukii ñmishidanuzu. Uruu idi ñchikaawunuinan.

<sup>9</sup> Baukapaiman, aiwaka'an Tominkaru paradan Paul ati, uzanda'awun ii. Kaikapa'a wuru'u kii-karuz u'ati: “Mana'a putaria'ana'a, na'iki mana'a pusookada'ana'a wuru'u pukakuwaapatinanuz pidannao ati. <sup>10</sup> Aona'o nii òmuudapan pugaru, na'iki aona'o nii kanom sha'apatan pugaru. Usha'apanum kau'an di'oraz dono'i ida'a kaina'a iriba òpidanannao.” <sup>11</sup> Uruu idi Paul na'ian Corinth ii utominapa-kidan pidannao Tominkaru Paradan dau'u, bauda'apa wunu pazikon an powa'a.

<sup>12</sup> Na'apaini'i naa Gallio zaamata-kao tuubaru'o naobanai nii pidannao ati, wuru'u mashaapainao kidaz ipai Achaia ii aka. Uruu dono Jewnao baokopatinan na'iki ñzaamatan Paul. Udauna'an ñna'akan naa uruu tuubaru'o naobanai kanaapu iti, marii kizi ukootowapa-kida-kao na'ii. <sup>13</sup> Ñkian Paul dau'an, “Di'oraz pidana'a, uaipan papana'adan pidannao nyukunuu, ñtorinapa kizi Tominkaru ati, pana'a'o wakakinaorinaa ai.”

<sup>14</sup> Paul parada'aka'azon padamata, upu'a'a naa mazan naobanai Gallio parada'akan Jewnao ati. Ukian, “Di'oraz pidan sha'apatan an mani dikauda kida'o aimaakan, minziiwa mani õabatapan ukuwaa. <sup>15</sup> Mazan õabatan kaiwuru'u, soo ukashadaakapan parada-karu dau'an, pidan uu dau'an, na'iki unao kakinaorinaa sodi kida dau'ana'o karikaonan. Marii unao sakitapadan uaipan ati wuru'u aimaakan kidaz. Õgaru aonaa turuu õkootowapatin-kidan pidan kaikapa'o dikin ii karikaonanuu'u!” <sup>16</sup> Uru'u naa mazan uwaata'akan naa pidannao kootowapa-kizai iki. <sup>17</sup> Sariapa na'iainao Greeknao zaamata'akan naa Sosthenes, kazowautapauzo synagogue. Na'iki ïba'iziautapa'akan naa kowas uruu na'ii, maonapa kootowapa-kizai paniinomizinaa ida'a. Mazan aonaa Gallio nyukunuupan wuru'u ïba'izimikipanuzu.

*Paul kiwapaanan naa koshan*

*Antioch iti*

<sup>18</sup> Mazan upu'u Paul na'ian zii kotua'iki zaa Corinth ii, mishidainao tuma. Uruu dauna'an umakon naa udaru'o kanawa ida'an, mako'o Syria iti, Aquila na'iki Priscilla mako'o kapam kanawa ida'an. Cenchreae iki'o wuru'u ïzaamatanuz kanawa. Mazan pamakon ua'ii Paul madii-kida'akan pazowaud, paipaian idi'i naa wuru'u pakowaadauzoniaz pasha'apata'azon Tominkaru ati.\* <sup>19-21</sup> Ephesus ii kanawa sanna mashaadina'akan. Uruu idi na'ii Paul

---

\* **18:18** Na'apa'o pa'an Jewnao kaduz ïmadii-kidan nii pazowaud ïpaian an pasha'apatan wuru'u pakowaadauzoniaz pasha'apata'azon Tominkaru ati.

maaratina'akan zii kanawa di'iki. Aizii Priscilla na'iki Aquila na'ia'o ni'i naa pa'an ĩmaaratinan. Uruu idi na'ii Paul miitiniipa'akan Jewnao tuma, synagogue ii. Tuukii padamata ĩaipan Paul na'ia'akan zii tomunu'iki zaa patuma, mazan aonaa Paul nyukunuu na'apan. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Tominkaru aipan an ōwa'atin da'ati'i, ōwa'atin nii koshan unao ida'ati," ukian ĩ'ati. Na'ia'a naa pa'an Priscilla na'iki odaiaru wa'akinan. Aizii Paul udobatan naa koshan kanawa ida'an. <sup>22</sup> Na'iki'o umakon atii ukaawan Caesarea iti. Na'ia'a naa umaaratinan kanawa di'iki. Na'iki'i naa umakon pakidiba ida'an Jerusalem iti, utukapa'anan mishidainao.

Uruu dauna'an udobatan naa koshan atii ukaawan powaa iti Antioch iti. <sup>23</sup> Masakauda'u una'ia'akan, udauna'an umakon naa koshan. Umakon ipai pakakuwaapatin-kizi kida amazada kawana'ati, Galatia Baara ii aka na'iki Phrygia Baara ii aka. Uma'ozakadan ipai mishidainao nyukunuu na'ii'aka.

### *Apollos kakuwaapan Ephesus na'iki Corinth ii*

<sup>24</sup> Uruu dono Jew, Apollos kia'o u'uu, Alexandria ia'o ushakatan, kaawan Ephesus ati. Uruu paraaba'o manawun pidan. Na'iki kaiman-daunu'o uaitapan saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan. <sup>25</sup> Na'iki kaimanaiman kapam utominapa-kida-kao Naobanai Jesus kaduz kida dau'u. Uruu idi ma'ozaka ukakuwaapan na'iki kaiman utominapa-kidan pidannao Jesus dau'u, na'iki usha'apaapanii kida dau'an. Mazan chikaawunuupa-karu dau'u, uaitapa soo bauda'apa John chikaawunuupan



dau'u karikaonan. <sup>26</sup> Mazan ma'ozaka ukakuwaapan Jewnao ati synagogue ii. Priscilla na'iki Aquila abata wuru'u ukakuwaapanuz. Uipaian dauna'an pakakuwaapan, sariapa ĩna'akan uruu padapu iti. Na'ia'a naa ĩkakuwaapan u'ati kaimanaiman uaitapa-kinaa nii powa'a zii na'apam Tominkaru aipan pamishida-kao.

<sup>27</sup> Uruu dauna'an Apollos di'itinpan, ukakuwaapatina'ana'azon Achaia iti. Uruu idi Ephesus ikiinao mishidainao kaminka'utan Apollos, pasaadan ida'an kaarita ba'oran mishidainao di'iti, Achaia iainaouz, marii kizi ĩdapaapan uruu ukaawan an. Aizii ukaawan dauna'an na'iti, kaiman mishi ukaminka'utan mishidainao, wuru'u Tominkaru kamunanun ida'ana'oraz ĩzaamatan Jesus panaobanaa nii. <sup>28</sup> Na'iki ma'ozaka Apollos kashadaakapan Jewnao tuma na'ii. Iriba'o pidannao abatapan pu'u, utukapa-kidan ĩ'ati Tominkaru paradan di'iki, mishi'o wuru'u Jesus, uruu Christ.<sup>†</sup>

## 19

### *Paul kakuwaapan Ephesus ii*

<sup>1</sup> Aizii Apollos kakuwaapatinan pu'u Corinth ii, Achaia Baara ia'oraz, Paul una'ian zii pa'an baza antanapu Asia Baara an. Uwa'atin atii ukaawan Ephesus ati. Na'ii uikodan mishidainao Jesus, <sup>2</sup> na'iki upishaan ĩdyaun kaikapa'a: “Kaimana'o Doronaa morotanii unyukunuu iti umishidan dono?”

---

<sup>†</sup> **18:28** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

“Aonaa na'apainim zii waabatauzon Kaimana'o Doronaa dau'an,” ĩkian u'ati.

<sup>3</sup> “Na'apa'oram mooko uchikaawunu-kaoaz?” ukian ĩ'ati.

“Na'apa John Chikaawunuupauzon kawan, utominapa-kidan kawana'ati pidannao,” ĩkian.

<sup>4</sup> “Mazan John chikaawunuuan pidannao tanawatinainaou'u naa pa'oian ai, uduyudan idi ĩmishidan wuru'u kaina'iki'oraz uwa'atin padawu'ati. Uruu Jesus, dau'ana'o wuru'u una'apanuz,” ukian ĩ'ati.

<sup>5</sup> Pidannao abatan idi uparadan na'apa, sari-apa ĩchikaawunu-kidinan Naobanai Jesus uu ida'an.

<sup>6</sup> Uruu dauna'an Paul muudan naa paka'u ĩ'ida'a, sariapa Kaimana'o Doronaa morotan ĩnyukunuu kida di'iti.\* Na'iki ĩparadan naa ba'oran kaduz parada-karu kida ida'an. Na'iki ĩkowaadan naa kuwai Tominkaru di'iki kida'o. <sup>7</sup> Uikoda mani 12 wuru'u pidannaouz.

<sup>8</sup> Idikinauda'u kauzu Paul na'ian, ukakuwaapatinan pidannao ati synagogue† ii. Uaipan idi ĩmishidan, ma'ozaka ukakuwaapan, na'iki kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz dau'u. <sup>9</sup> Mazan kaina'a pabi'i kida pidannao dikintapa, aonaa ĩmishida'azon Paul kuwaa. Na'iki iriba'o pidannao abatapan pu'u dikauda sodi kida ĩparadan, wuru dau'ana'a da'anainaouz “Jesus Kaduz.” Uruu idi Paul na'akan mishidainao pa'idiwaru patuma,

---

\* **19:6** Kaimana'o Doronaa morotan ĩnyukunuu kida di'iti oo “Kaimana'o Doronaa kaawan ĩ'ida'ati.” † **19:8** synagogue: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

tominpauzo-kizai dapunaa iti, Tyrannus idiwauz.  
<sup>10</sup> Na'ia'a naa utominapatin-kidan pidannao ipai kamoo, atii dya'utam wunu. Uruu idi ipai, ipai pidannao, Jewnao na'iki Gentilenao, wuru'u mashaapainao kidaz Asia Baara ii aka abatan wuru'u Paul kowaadanii kidaz Tominkaru paradan, Naobanai Jesus dau'u kida'oraz.

*Sceva dainao tiwaan paso'otan oia'o doronainao Jesus uu ida'an*

<sup>11</sup> Tominkaru aipan ati Paul sha'apatan umanawun kida'o aimaakan aona'oraz pidan ka'iitan pasha'apatan. <sup>12</sup> Atii Paul linson, na'iki kamicha pishatapa'o umada, na'aka-kao karinainao di'iti, na'iki ipishata-kao u'idi sariapa ikakudan. Na'iki sariaapa'o nii kapam oia'o doronainao koditan pidannao di'iki.

<sup>13</sup> Kaina'a kapam pabi'i kida Jewnao, chi'ikapan na'iki iso'oopan oia'o doronai kida pidannao ai. Sariapa itamakapan itimaan kapam paso'otan oia'o doronai Naobanai Jesus uu ida'an. Ikian oia'o doronai ati, “Wakian pukodita Jesus tawuru'u Paul kowaadapaniaz uu ida'an,” ikian. <sup>14</sup> Sceva dainao wuru'u na'apainpainaouz. Aizii wuru'u idaru Jewnao faadaan zowaunaa uruu, 7 wuru'u udainaouz.

<sup>15</sup> Mazan oia'o doronai kian i'ati, “Oaitapanii Jesus na'iki Paul. Mazan unao, aonaa oaitapan,” ukian. <sup>16</sup> Upu'a'a naa mazan pidan, wuru'u oia'o doronai zaamatapaniaz, zaka'utina'akan naa idyaun na'iki uzo'ii bi'ia'akan naa ipai idyaun tuukia'o ida'an, ipai imada izain, na'iki ipai kapam ukuzuua'akan ikamichan kida imada iki. Uruu idi

ĩkidoopan naa udapu iki, na'iki pamada kaziwan bii'i, ĩdima'akan naa u'ai kadimana'o ida'an. <sup>17</sup> Ipai Jewnao na'iki ipai Gentilenao, mashaapainao kidaz Ephesus ii abatan ipai wuru'u aimaakan sha'apanuz kaikapa'a. Uruu idi tuukii pidannao tarian, na'iki tuukii ĩdi'itinpan. Na'iki kaiman pa'idiwaru pidannao paradan Naobanai Jesus dau'an. “Ei, ma'ozaka'o mishi manawun uruu,” ĩkian. <sup>18</sup> Uruu dono iriba mishidainao kowaadan ipai oii kida'o pasha'apaapauzonii iriba'o pidannao abatapan pu'u. <sup>19</sup> Ba'orainao kida kowaadan na'apam pamarunao-tinpauzon. Mazan uruu dono ipai ĩna'akan naa pamarunao-tinpan kaaritannaa kida. Uruu idi pidannao kanaapu'u ipai ĩkawaodan wuru'u pakaaritan kidaz. Aizii ĩaitaan ipai wuru'u kaarita kida winipinaaz, dobata, dobata, ubaokopatinan uikoda fifty thousand wizi'i kida'o puraata.† <sup>20</sup> Aizii mishidainao tukapan idi ma'ozaka kuwai pishatan pidannao nyukunuu, powa'a zii ĩma'ozakadinan pakakuwaatinan dau'ati. Uruu idi powa'a zii mishidainao iribainan.

### *Pidannao to'oradinan Ephesus ii*

<sup>21</sup> Aizii ipai wuru'u aimaakan kida sha'apan dauna'an kaikapa'a, Paul di'itinpan, na'iki uaipan pamorowautapan wiizai kawana'ati kida wuru'u Macedonia na'iki Achaia Baara ii aka kida'oraz. Na'iki'o ni'i naa uaitan padobatan atii Jerusalem iti. Paul kian, “Ōkaawan dauna'an Jerusalem

---

† **19:19** wizi'i kida'o puraata: Greek paradan ida'an drachmas. Bauda'apa drachma, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa.

iti, òmakon nii na'iki òmorowautapa'anan nii kapam Rome iti.” <sup>22</sup> Uruu idi udyuudan pamin-kaudinannao, Timothy na'iki Erastus kiwiitan Macedonia iti. Aizii Paul una'ia'akan zii pa'an Ephesus ii, Asia ia'oraz.

<sup>23</sup> Mazan uruu dono'o naa pidannao to'oradinan Ephesus ii tuukii manawun, usha'apanum kau'an iriba'a naa ìtukapan pidannao da'anan “Jesus Kaduz.” <sup>24</sup> Kaina'a pidan Ephesus ii, Demetrius kia'o u'uu. Uruu tomapauzo iriba, iriba, tominkaruaba Artemis dapunaa dikin kida silver idi. Utomanuzu duusodi kida'a. Na'apa'o ida'an dobata, dobata uikodan puraata pa'ati, na'iki pidannao ati, wuru'u kaudinainao kidaz utuma. <sup>25</sup> Uruu idi udapadan na'iki ubaokopatan ipai pidannao kaudinainao patuma na'iki ba'orainao kida na'apa'o kapam ìkaudinanan ìnao kawan. Na'ia'a naa ukian ipai ìnao ati, “Òpaonarunao, aizii òparada'azon u'ati. Ipai unao uaitapa kanom kaduz wakaudin-kizi nii. Na'iki uaitapa dobata, dobata waikodan puraata watomanii kida ida'an. <sup>26</sup> Aizii utukapa, na'iki uabata ukinao idi na'apam Paul dikauda kian wuru dau'ana'a watomanii kidaz aimaakan. Ukian, ‘Wuru'u toma-kariwai kidaz tominkaru nii ka'ui idi'oraz, mazanu'o karikaonan, aonaa mishi'o mani.’ Uruu idi ipai'i naa una'apatan da'ainao pidannao nyukunuu, paparadan kawana'ati, atii ipai di'ii'aka'a Asia Baara kawana'ati kida, iriba'a naa ìmishidan uparadan. <sup>27</sup> Aizii pidannao dakoopan ni'i naa watomapanii kidaz. Na'iki umanawunu'oraz watominkarunuaba Artemis,

odapu tukapa-kao ni'i naa madiwautapa-ka'o nii karikaonan. Na'iki aona'o ni'i naa powa'a pidannao dyautan oroo, atii na'apa'o ni'i naa karikaonan omanyukunuuta-kao. Ipai unao, uaitapa ipai pidannao toriinpauzon o'ati, da'a'a Ephesus an, na'iki ipai Asia Baara ii aka, na'iki ipai ba'oran amazada kawana'ati kida."

<sup>28</sup> Aizii pidannao abatankan idi una'apan, sariapa mishi i'to'ora'akan, na'iki ikadakoina'akan naa diiwa, diiwa. "Ma'ozaka'o, na'iki umanawunu'o watominkaruaban Artemis, da'a'a Ephesus ida'a," kia'o wuru'u ikadakoinanuz.

<sup>29</sup> Uruu idi iriba, iriba pidannao kadakoinan diiwa'o ida'an, i'to'oradinan naa mapidankiaka uruu wiizai di'ii'aka. Upu'a'a naa ikoda'akan Gaius na'iki Aristarchus. Sariapa i'zaamatan i'dyaun. I'nao Paul minauda'unao Macedonia iki'o i'wa'atin. I'na'aka'akan naa kowas i'nao pidannao baokopainpauzo-kizi iti. <sup>30</sup> Tuukii padamata Paul mako'ozon na'iti, pidannao kanaapu iti. Mazan aonaa mishidainao kashaapan umakon na'iti.

<sup>31</sup> Kaina'ia'o kapam Paul paonarunao na'ii, tuubaru kidainao pidannao. I'nao dyuudan paparadan u'idi'iti, aonaa kizi umakon pidannao baokopainapa-kizi iti. <sup>32</sup> Aizii na'ia'a naa pidannao to'oradinan tuukii, ba'orainao kadakoinan pana'iti sodi kida'a naa karikaonan, usha'apanum kau'an, kaina'a pabi'i kida pidannao aonaa i'aitapan kanom dau'ati'o manawun wuru'u pawa'atinuz.

<sup>33</sup> Aizii Jewnao aipan idi pakazannaatinan, sariapa i'zaamatan pabii iki Alexander parada'o nii pidannao kanaapu iti, marii kizi ukowaadan i'ati

aonaa ipai'o mani wuru'u Jewnao sha'apaapanuz aimaakan kaikapa'a. Soo Paul pa'an wuru'u na'apainpa'oraz. Sariapa Alexander sawadan paka'u, uaipan pidannao mashaadinan na'iki ĩabata kizi uparadan. <sup>34</sup> Aizii pidannao tukapankan naa uruu Jew, ipai baokopa ĩkadako'okan patumaaka kaikapa'a: "Ma'ozaka'o, na'iki umanawunu'o watominkaruaban Artemis da'a'a Ephesus ida'a," kia'o wuru'u ĩkadakoinanuz atii tomunu'iki.

<sup>35</sup> Upu'u mazan donoi zowaunaa kaawan ĩ'ida'ati, sariapa umashaatan wuru'u ĩkadakoinapanuz. Ukian ĩ'ati kaikapa'a: "Uabata ōparadan Ephesus sannao. Ipai pidannao aitapan soo wawiizi Ephesus taapa'o wuru'u umanawunu'oraz tominkaruaba Artemis dapunaa. Na'iki ipai pidannao aitapan kaina'a kapam wataapan umanawunu'o kuba, oroo kawanu'oraz utoma-kao, tawuru'u waotauzoz aokazi iki. <sup>36</sup> Aonaa turuu pidan kashadan na'iki udakooan watominkaruaban Artemis. Ukau'an usookada'a naa wuru'u ukaikapainpanuzu'u. Mana'a usha'apaapa'ana'a aimaakan madoronaa-daun. <sup>37</sup> Unao kaawa-kidanii wuru'u pidannaouz da'ati'i, ĩmasha'apatakan pu'u dikauda'o aimaakan, aonaa kanom ĩkoidapan watominkaruaban dapu iki, na'iki aonaa ĩdakooan watominkaruaban dikauda'o ida'an. <sup>38</sup> Aizii Demetrius na'iki ipai umin-kaudinannao, ĩkaakapaa'azon an pidannao, marii pa'an ĩkaakapaan, na'iki ĩna'akan ĩdyaun Rome iki'o naobanai di'iti, na'ii kizi ĩkootowapa-kida-kao, kootowapa-karu kamoon dono. <sup>39</sup> Aizii unao mani, kaina'a zii uparada'azon aimaakan

dau'an? Uparada'azon an, marii uabata-kidan wuru'u uparadan kidaz, wuru di'ia'a kabaun toma-kariwaiz kawiiiziinao miitiniapakizi nii. <sup>40</sup> Aizii di'i wuru'u washa'apatanuz aimaakan kaikapa'a, kichana'iki-kia'o wuru'u, wato'oradinan mapidankiaka manawun. Aizii Rome iki'o naobanai abatan ana'a naa pa'i wuru'u wadikaudainapanuz, sariaapa'o nii upishaa-kidan waunao kanom dikin ia'o wuru'u wato'oradinanuz kaikapa'a. Aona'o nii waaitapan na'apam wakazannaatinan.” <sup>41</sup> Donoi zowaunaa ipaian dauna'an paparadan kaikapa'a, usookada'akan naa miitiniapa-karu.

## 20

*Paul morowautapankan dono'o Macedonia na'iki Achaia Baara ii*

<sup>1</sup> Pidannao sookadan dauna'an pato'orainpan, Paul dapada-kidan na'iki ubaokopatan naa ipai mishidainao. Uruu ukowaadina'azon naa i'ati, na'iki uma'ozakadan i'nyukunuu, ma'ozaka kizi kapam i'taapan pamishidan. Pazaamaaka'uan dauna'an mishidainao, umakon naa Macedonia iti. <sup>2</sup> Aizii pamakopa-kizi donoi kawana'ati kida, Paul ma'ozakadan pidannao nyukunuu pakowaadapan ida'an kaiman kida'o kuwai i'ati. Atii ukaawan Achaia Baara iti. <sup>3</sup> Idikinauda'u kauzu una'ia'akan. Udauna'an uminziiwan naa koshan uruu umako'ozon naa atii Syria iti. Upu'u mazan pidannao kowaadan Paul ati, kaina'a Jewnao zaudapan uruu i'aipan pazowianuzu. Uruu idi ukiwan powa'a an koshan Macedonia an. <sup>4</sup> Na'iki kaikapauda'u pidannao makon



utuma. Berea iki Sopater, Pyrrhus daniz; Thessalonica iki Aristarchus na'iki Secundus; Derbe iki Gaius; Asia Baara iki Tychicus na'iki Trophimus; na'iki Timothy mako kapam. <sup>5</sup> Īnaou'u naa kiwiita Troas iti, na'ia'o ni'i naa ĭzaudapan waunao.\* <sup>6</sup> Mawiki'ina'o Bread Nikauzo-kao Kamoon dauna'an, wamakon naa kapam kanawa ida'an Philippi iki. Atii baka'iauda'u kamoo dauna'an waikodan zii wairibannao Troas ia'a naa. Bauda'apa sondii wana'ia'akan Troas ii.

*Ubaukapan naa Paul morowautapan Troas ati*

<sup>7</sup> Saturday dono, kamoo tipitan dauna'an, ipai wabaokopatinan, waaroopa'azon idi baokopa, na'iki wanika'azon idi bread wanyukunuitapakinanaa nii Jesus mawakan wa'ati. Paul aitapan idi uwa'aka'azon mishidainao ba'oran kamoo, ukakuwaapatinan ĭ'ati atii tomunzikon di'iti. <sup>8</sup> Kabaun nazoo dokoa'o di'ia'o wuru'u wabaokopatinanuz, na'iki na'ii iriba'o lamp kida maodapan. <sup>9</sup> Kaina'a pa'ina'o zii daonaiora Eutychus kia'o u'uu, usakanatapan windoo paawa'a. Aizii Paul kakuwaapatinan atii Eutychus da'awununun. Udauna'an uda'awu'ukan naa, atii masha'apakiaka uwaota'akan naa imi'i baara iti. Idikinauda'u'o utara'apaawatimpan paawa iki'o wuru'u uwaota'akanuz. Pidannao dokobatanuzu, mazan mawaka'aka'a naa uruu. <sup>10</sup> Mazan upu'u Paul kaawa'akan u'ida'ati, na'iki udokobata'akan naazu. “Mana'a ukasha'ora'ana'a, kakuda'aka'a naa uruu powaa iti,” ukian ĭ'ati. <sup>11</sup> Uruu dauna'an

---

\* **20:5** Verse 5 ida'a watukapan Luke saada'oraz di'oraz kaarita'a baokopatinan koshan Paulnao tuma.

ĩzaidan naa powaa iti kabaun nazo iti, uru'u naa ĩaroopan naa na'iki ĩnikan naa bread baokopa. Uruu dauna'an powa'a zii Paul kakuwaapatinan pidannao ati, atii wakankanaanin. Uruu kii uwa'akauzon ĩdyaun. <sup>12</sup> Aizii wuru'u waota'oraz daonaiora, ukiwan naa padapu iti pairibannao tuma, aonaa usha'apan. Aizii uiribannao kaiman ĩnyukunuu ĩkiwan.

*Paul kowaadinan mishidainao ati Ephesus iainaouz*

<sup>13</sup> Troas iki pakidiba ida'an Paul makon Assos iti. Mazan waunao, kanawa ida'an pa'an wamakon na'iti. Na'ia'o ni'i naa Paul aitan paikodan waunao. <sup>14</sup> Atii na'apa'a naa mishi. Ukaawan dauna'an na'iti, upaidinan naa watuma kanawa zo'iti, na'iki'i naa wamakon atii wakaawan Mitylene iti. <sup>15</sup> Ba'oran kamoo wadobatapa'akan wiizai dazaba an, Chios kia'o u'uu. Ba'oran kamoo ida'a wakaawan Samos iti. Ba'oran kamoo wadobatan koshan atii wakaawan Miletus iti. <sup>16</sup> Aona'a naa Paul aipan patomunu'ikinpan Asia Baara an. Mazan kadimana'a naa pa'an uaipan pakaawan Jerusalem iti, Pentecost ua'ii. Uruu idi aonaa umakon Ephesus iti. <sup>17</sup> Soo udyuudakidan pa'an paparadan na'iti, marii kizi choochi zowaunaanao wa'atin u'ida'ati Miletus ati.

<sup>18</sup> Aizii ĩkaawan dauna'an u'ida'ati, ukian naa ĩ'ati, "Ipai unao utukapauzonii na'apam ōkaudinan, na'iki utukapa na'apam ōmashaapauzon kiwiin da'ana'a Asia Baara an kida. Ōsakadan di'iki'o ōkaudinan da'ana'a, atii di'i, uaitapa na'iki utukapa ipai ōkaduz. <sup>19</sup> Ōbaiatan bii'i tuukii kasha'ora'o, Jewnao dakotautan pu'u

pasha'apatan ôgaru, mazan upu'u mashaa, na'iki minziiwa ôsha'apatan ôkaudin-kizi, ônyukunuu kasha'oran bii'i. Usha'apanum kau'an Tominkaru poitorun idi ôgaru. <sup>20</sup> Na'iki aonaa kanom ôdizapan na'iki ôtaapa-kidan unao ai, ipai ôkowaadan u'ati kaiman kida'o kakinaorii tawuru dono'o ôkakuwaapatinan dono'oraz u'ati, udapu ii kida, na'iki iriba'o pidan bii ii. <sup>21</sup> Aizii Jewnao ati na'iki Gentilenao ati na'apa pa'idiwaru ôparadan, ôkakinaowan îdyaun tuukii, îtanawatin kizi'i naa pa'oian ai Tominkaru ida'ati, na'iki îzaamata kizi'i naa wanaobanaa Jesus Christ panyukunuu naobanaa nii.

<sup>22</sup> “Mazan aizii ômakon ni'i naa Jerusalem iti, ôizo'atin nii Kaimana'o Doronaa paradan. Aonaa ôaitapan na'apam nii ôsha'apata-kao na'ii. <sup>23</sup> Usha'apanum kau'an ipai dono'i, ôkakuwaatin-kizi kawana'ati, Kaimana'o Doronaa kowaadan ô'ati, kaina'a'o nii dikauda'o aimaakan sha'apan ô'ati, na'iki ôtaraa-kida-kao nii na'ii. <sup>24</sup> Mazan aonaa usha'apan ôzowii-kao. Kanom tuukia'o ôsha'apata'azon, ôaipan pa'an ôipaian ôkaudin-kizi wuru'u Naobanai Jesus dyuudaniaz ôsha'apatan. Udyuudan ôkowaadan Kaimana'o Kuwai ipai pidannao ati, Tominkaru kaimanan na'iki ukamunanun dau'u.

<sup>25</sup> “Aizii ipai'i naa ôkowaadan u'ati Tominkaru naobanai-tinan dau'u. Aizii wuru dauna'ana'a, aona'o ni'i naa powa'a utukapan ôgaru. <sup>26-27</sup> Mazan aizii ôkia'azon unao ati, na'apainim unao oo ba'orainao mawakan, pakawan pa'oian bii'i zii, aonaa ôgaru aipan ati'o mani wuru'u. Usha'apanum kau'an aonaa kanom ôdizapan unao

ai. <sup>28</sup> Ukau'an uzaudinpa'a naa pa'i kaiman kizi'i naa utaapan udoronaa, na'iki kaiman pa'i kapam ukazannaatapa mishidainao wuru'u Kaimana'o Doronaa taaniaz uawunuutapan nii. Usha'apanum kau'an Tominkaru zaamatanii wuru'u ĩnaouz pa'idiwau nii pauDani izain ida'an na'iki umawakan ida'an. <sup>29</sup> Ōaitapa di'i ōwa'akan dauna'an unao, kaini'iki'o nii pidannao kaawan ubii ati, ĩmariidan nii na'iki ĩpozawaabi'ii-kidan nii unao atii ĩtanawatin-kidan nii unao umishidan ai Jesus. ĩkaawan nii ma'ozaka, na'apa'o nii to'oraba'o baudokoru pozawaabi'ii-kidan kawan kaznizonao atii uzowian ĩdyaun. <sup>30</sup> Na'iki kaina'a'o nii kapam pidannao unao bii iki'o, ĩmariidan nii na'iki ĩbuutan nii pabi'i kida mishidainao pa'ida'ati. <sup>31</sup> Ukau'an uzaudinpa'a naa pa'i, unyukunuitapa na'apam ōtominapa-kidan unao, ōbaiatan bii'i kasha'ora'o na'iki to'ora-karu bii'i. Mazan upu'u ōkakinaotan ipai unao, wakanadan pu'u na'iki aiwaka'an kida atii idikinauda'u wunu.

<sup>32</sup> “Aizii ōwa'akan ni'i naa unao Tominkaru ka'u ida'a. Uru'o nii kazannaatapa unao. Na'iki ōwa'akan Kaimana'o Kuwai utuma, Tominkaru kamunanun daua'o, uruu kida'o nii ma'ozakadapa unyukunuu. Na'iki uruu kida kuwai ida'ana'o nii uikodan kaimana'o manawun aimaakan, wuru'u Tominkaru aipaniaz pataan diina'iti'i ipai pidannao ati, ubuutaniinaouz pa'ati.

<sup>33</sup> “Ipai unao, utukapa na'iki uaitapa ōkaduz, aonaa na'apainim ōna'azootapan wuru'u konaunam kida'oraz pidannao kamichan, oo wuru'u ĩtaapanii kidaz gold oo silver.

<sup>34</sup> Aonaa òna'azootapan usha'apauz, mazan utukapa na'apam òkaudinán dadara òka'u ida'an, òikoda-kinaa nii aimaakan òmashaapa-kinaa nii, na'iki òmin-kaudinannao ati'o nii kapam.

<sup>35</sup> Òmashaapan ida'an kaikapa'a, na'iki òkaudinán ida'an dadara, òtominapa-kidan unao. Na'apa kizi ukaudinán, na'iki ukaminka'uta kizi kapam pidannao, wuru'u aona'oraz manawun ìka'iitan pakaudinán. Karikaonan kizi kapam unyukunuitapan tawuru'u Naobanai Jesus kiauzonuz: 'konaukia'o nii pidan minziiwa'oraz utaan aimaakan ba'oran pidan ati, aimaakan taa-kao ai pa'ati.' ”

<sup>36</sup> Paipaian dauna'an pakadakinpan, Paul kodoru'ukan naa pakakinaotaniinao tuma. Na'iki ìtoriinpan naa Tominkaru ati. <sup>37</sup> Uruu dauna'an Paul kowaadinán naa, ipai ìdokobatan uruu, ìzaadan naa mazan u'ati. <sup>38</sup> Ìnyukunuu kasha'oran tuukii usha'apanum kau'an “Aona'o ni'i naa powa'a utukapan ògaru,” ukian idi ì'ati. Udauna'an ìwa'anpankan naa uruu, atii kanawa di'ii.

## 21

### *Paul makon naa Jerusalem iti*

<sup>1</sup> Wazaamaaka'uan dauna'an mishidainao zowaunaanao, wamako'okan naa udaru'o kanawa ida'an. Na'iki'o wamakon sariapa Cos iti. Ba'oran kamoo wadobatan naa koshan, Rhodes ii wakaawa'akan, na'iki'i naa wamakon atii wakaawan Patara iti. <sup>2</sup> Na'ia'a naa wazaamatan ba'oran kanawa tu'uz mako'o Phoenicia iti, Syria ia'oraz. Wapaidinan dauna'an, wamakon naa koshan. <sup>3</sup> Maonapa wadobatan

paran baoko a'o katonaru Cyprus danoma an, wa'ashabaron antanapu wataapanuzu. Wamakon atii wakaawan Tyre iti, Syria ia'oraz. Na'ii wamaaratina'akan zii kanawa di'iki. Usha'apanum kau'an na'ia'o nii zii kanawa wazoo kida maaraa-kao. <sup>4</sup> Uruu wiizai di'ii, waikoda mishidainao Jesus. Uruu idi bauda'apa sondii wana'ia'akan ituma, kanawa sannao tomunu'ikinpan kawana'ati. Uruu dono Kaimana'o Doronaa kowaada-kidan mishidainao ati, na'apam nii Paul sha'apata-kao Jerusalem ii. Uruu idi tuukii imashaatanuzu, aonaa kizi umakon na'iti. <sup>5</sup> Mazan na'apaini'o ni'i naa wadobatan kamoon aita-kao. Uruu idi wamakon naa koshan kanawa di'iti. Ipai mishidainao, paudaiaro na'iki paudainao tuma kida ida'anan waunao atii paran danoma iti. Na'ia'a naa paran danoma ii wakodoru'ukan baikopa na'iki watoriinpan naa Tominkaru ati. <sup>6</sup> Izaamaaka'uan dauna'an waunao, wapaiddinan naa kanawa zo'iti. Aizii mishidainao, ikiwan naa kapam padapu iti kida.

<sup>7</sup> Na'iki'i naa koshan wadobatan, atii Ptolemais ii kanawa mashaadinan. Uruu idi na'ii wamorowautapa'akan mishidainao kida di'ii.

<sup>8</sup> Ba'oran kamoo wadobatan, atii wakaawan Caesarea iti, wasookadinan Philip dapu ii. Uruu Philip kowaadapauzoz Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u pidannao ati. Na'iki uruu tawuru'u zaamata-kariwaiz Jerusalem ii, 7 sha'atii izaamata-kao buuta'o nii wanyukunui patumaaka kida.\*

<sup>9</sup> Kaina'a 4 Philip dainao zunnao, aona'o zii ikaudaiarun kida. Inao prophetiabanao.† <sup>10</sup> Aizii

---

\* **21:8** Acts 6:1-6    † **21:9** prophetiabanao: kowaadapa'o Tominkaru paran.

dobata zaa kamoo wana'a'akan dauna'an, uru'u naa prophet, Agabus kia'o u'uu, kaawan Judea Baara iki. <sup>11</sup> Ukaawan wa'ida'ati, sariapa uso'otan Paul zadawu ukonon iki, na'iki uwatudan pataba'u, na'iki paanoba uzadawu idi. Ukian, “Kaimana'o Doronaa kian, kaikapa'o nii Jewnao watudan wuru'u kazadawu'oraz Jerusalem ii, na'iki ĩtaan niizu Gentilenao ati.”

<sup>12</sup> Aizii waabatan idi kaikapa'a parada-karu'u, tuukii waunao na'iki ba'orainao kida tiwaan pamashaatan Paul, aonaa padamata wataapadan umakon Jerusalem iti. <sup>13</sup> Mazan ukian, “Kandii nii uzaadan ōdau'ati kaikapa'a, ukasha'orada'azon ōnyukunuu? Ōwatuda-kao an oo ōzowii-kao an na'ii, Naobanai Jesus dikin ii, aonaa usha'apan, mazan upu'a'o nii ōmakon,” ukian. <sup>14</sup> Atii aonaa waka'iitan wamashaatanuz. Uruu idi wakian u'ati, “Marii mooko pusha'apata-kao Tominkaru aipan kawana'ati.”

<sup>15</sup> Uruu dauna'an waminziiwan naa, na'iki wamakon naa Jerusalem iti wakidiba ida'an. <sup>16</sup> Pabi'i kida mishidainao Caesarea iki mako kapam watum. Uruu idi baokopa'a naa wamakon, atii wakaawan Jerusalem iti. ĩnaou'u naa na'aka waunao Mnason dapu iti, wasookapa'azoo-kizi iti. Uruu kotua'o uwa'atin Cyprus iki, na'iki kotua'ora'a naa pa'an uzaamatan Jesus panaobanaa nii. <sup>17</sup> Wakaawan dono Jerusalem iti tuukii mishidainao konaukii-kidan waunao.

*Paul morowautapan James di'iti*

<sup>18</sup> Ba'oran kamoo Paul makon baokopa watum, utukapa'anan James. Wakaawan na'iti, waikoda ipai choochi zowaunaanao na'ii. <sup>19</sup> Uruu

idi tuukii Paul konaukii-kidan ĭdyaun. Udauna'an ukowaadan naa ĭ'ati ipai aimaakan Tominkaru sha'apatanii kida Gentilenao ati, pakaudinan dono ĭbii ii aka.

<sup>20</sup> Ipai wuru'u abatainaouz Paul kuwaa, tuukii ĭkonaukian. “Kaimana'o manawun mishi pugaru,” ĭkian Tominkaru ati. Udauna'an ĭkian Paul ati. “Wa'inawuzu Paul, mishi putukapa na'apam iriba, iriba Jewnao ipai amazada kawana'ati mishidan naa naobanai Jesus. Mazan ĭnao, tuukii ĭmarainpan na'iki ĭizo'atin tawuru'u Moses kakinaori kidaz. <sup>21</sup> Aizii kaina'a ĭabatan dikauda kida'o parada-karu pudau'u. ĭabatan putominapa-kidan na'iki pukakinaotan Jewnao wuru'u mashaapainaoz Gentilenao wiizi ii aka kida, aona'a naa kaikin puaipan ĭsha'apatinan Moses kakinaori kida kawana'ati. Na'iki aona'a naa kaikin puaipan ĭchoota-kidan<sup>†</sup> paudani daonaioranao, Moses kakinaori kawana'ati, na'iki aona'a naa kaikin puaipan wuru sha'apata-kaoa'a waunao Jewnao kaduz kidaz. <sup>22</sup> Masakauda'u dauna'an, ĭabatan ni'i naa wuru'u pukaawanuz. Aizii mani, na'apam nii washa'apatinan? <sup>23</sup> Wadi'itinpan kaikapa'a, waaipan pusha'apatinan waparadan kawana'ati. Kaina'a 4 daonaioranao kowaadauzo pamishia'azon paparadan Tominkaru ati. § Kaina'a'a naa ĭdyaun kaida'a'a, ĭipaia'a naa pasha'apatan wuru'u ĭkowaadauzoniaz pasha'apata'azon. <sup>24</sup> Ukau'an turuu pumakon

---

<sup>†</sup> **21:21** choota-kidan: Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **21:23** Numbers 6:1-20



baokopa ĭtuma, puchikaina'an kizi ĭtuma Tominkaru ati, Jewnao kakinaori kawana'ati. Na'iki pukowaada kizi'i naa pugaru'o nii kawinipinaata uzainao ĭtaan nii faadaanao ati. ĭipaian dauna'an pachikainan, ĭsokozoo-kao ni'i naa ĭtukapa-kida-kinaa ni'i naa pamishian paparadan Tominkaru ati. Uruu ida'ana'o nii Jewnao tukapan aonaa mishi'o mani wuru'u pumashaatanuz pidannao sha'apatan aimaakan wakakinaorinaa ai. Usha'apanum kau'an, pugaru na'apa kapam pusha'apatan wuru'u wakakinaorinaa aiapanii kidaz usha'apata-kao.

25 “Mazan Gentilenao ati, wuru'u mishidainaouznaa, waunao choochi zowaunaanao saadani'i naa pa'an wakaaritan ĭ'ati, na'iki wataa ĭ'ati idikinauda'u karikaonan kakinaorii waaipaniaz ĭizo'atin. Kaikapa'a wuru'u wakianuz wakaaritan ida'a: ‘Aonaa unika'ana'a wanyukunui taa-kariwaiz ba'oran kaduz tominkarunao ati. Na'iki aonaa unika'ana'a izai, na'iki aimaakan dunaa wuru'u dyukuruuta-kariwaiz uzowii-kao. Na'iki aonaa ukashaapa'ana'a daonaiera na'iki zun kiaapaakan pamamazidakan pu'u,’” kia'o wuru'u ĭkianuz Paul ati.

26 Ba'oran kamoo na'apa'a naa Paul sha'apatinan padyuuda-kao kawana'ati. Una'akan naa wuru'u daonaioranaouz, na'iki na'ia'a naa ĭchikainan utuma Moses kakinaori dyuudauzon kawana'ati. Uruu dauna'an Paul makon Tominkaru Dapu iti, ukowaadankan naa faadaanao ati 7 kamoo ida'a ĭipaian ni'i naa pachikainan Tominkaru ati. Uruu dono'o ni'i naa uzainao kawaoda-kao ĭkawana'ati kida.

*Paul zaamata-kao  
Tominkaru Dapu ii*

<sup>27</sup> Mazan 7 kamoo ĩsha'apaapan wuru'u pasha'apaapanii kidaz, na'iki ĩpaian pu'a'a naa kapam. Upu'u Jewnao wa'atiinao Asia iki, tukapan Paul Tominkaru Dapu ii. Sariapa ĩkimudan na'iki ĩto'oradan pidannao kasaba'ukinpainao na'ii. Una'apan pu'u ĩzaamata'akan naa Paul, <sup>28</sup> na'iki ĩkadakoinan naa kaikapa'a: “Unao Israelitenao, ukaminka'uta wazaamatan di'oraz pidana'a. Uruu tawuru'u chi'ikapa'oraz ipai amazada kawana'ati, dakoopa'ita'oraz Israelitenao, na'iki dakoopa'o wakakinaorinaa Moses taauzonii kidaz wa'ati, na'iki udakooapan kapam wuru'u di'oraz Tominkaru Dapu'u. Aizii di'i, ukaniribaa-kidan Tominkaru Dapu, una'akan idi Gentilenao unazo ati.” <sup>29</sup> (ĩto'oran na'apa usha'apanum kau'an ĩtukapanii Trophimus, Ephesus san, Paul tuma donoi ii. ĩ'itiiman mani kaina'a Paul morota-kidan uruu patuma Tominkaru Dapu iti.)

<sup>30</sup> Uruu dono tuukii, tuukii pidannao to'oradinan uruu wiizai di'ii. ĩdiman naa di'iki kida'a kasaba'u, kasaba'uan Tominkaru Dapu iti. ĩmorotan sariapa ĩzaamatan Paul, na'iki ĩkozoota'akan naazu Tominkaru Dapu iki. Udauna'an ĩtarata'akan naa paniinom. <sup>31</sup> Aizii wuru'u pidannaouz, ĩaipan naa pazowia'akan uruu. Upu'u mazan parada-karu kaawan Rome iki'o soldyaanao zowaunaa ida'ati. Kaikapa'a wuru'u parada-karu dyuuda-kaoaz: “Ipai, ipai pidannao to'oradinan kai Jerusalem ii, tuukia'o kaiwuru'u ĩto'oradinanuz.” <sup>32</sup> Soldyaanao

zowaunaa abatankan idi na'apa'o kuwai, sariapa una'akan soldyaanao, panaobanaanao tuma kida. Kadimana'o ida'an ïmako'okan naa pidannao to'oradinainao di'iti. Aizii pidannao tukapankan soldyaanao zowaunaa, pasoldyaannao tuma, sariapa ïsookada'akan pazowiautapan Paul.

<sup>33</sup> Soldyaanao zowaunaa kaawan na'iti, sariapa uzaamatan Paul ï'ai. Udauna'an udyuudan naa uwatuda-ka'o dya'utamtinpa'o chain idi. Na'iki upishaan naa pidannao kaikapa'a: “Kanom kaduz wuru'u di'oraz pidana'a? Kanom mooko usha'apata?” <sup>34</sup> Mazan pana'a sodi kida pidannao kadakoinan. Ba'orainao kian, “uruu kaikapa'ora'a,” ba'orainao kian, “kaikapa'o uru'u.” Atii aonaa soldyaanao zowaunaa aitanan kanom diki ia'o wuru'u ïto'oradinanuz u'ati. Uruu idi udyuudan naa Paul na'aka-ka'o soldyaanao mashaapa-kizi nazo iti. <sup>35</sup> Mazan ïmorotan ua'ii kabaun nazo iti, pozai ida'a zii, uru'u naa soldyaanao sawata'akan naa Paul, usha'apanum kau'an tuukia'a naa manawun pidannao to'oradinan. <sup>36</sup> ïwa'atin baokopa udawu'ati kasaba'u, kasaba'uan, pakadakoinan tuma. “Uzowii uruu, uzowii uruu,” kia'o wuru'u ïkadakoinanuz.

### *Paul kakuwaapan naa padau'u*

<sup>37</sup> Soldyaanao kaawa-kida'anan pu'a'a naa uruu padapu nazo iti. Sariapa Paul kian soldyaanao zowaunaa ati Greek ida'an, “Turuu õparadan pu'ati?”

“Kaa! Puaitapanii sha'a Greek?” ukian Paul ati.  
 38 “Ō'itiiman shaa pugaru Egypt san, tawuru'u toma'oraz mizaataaka-karu diiki'i za'a Rome ikiinao tuma, na'iki taazata-kida'oraz 4000 zowii-mikinao pidannao mapidantaka'o amazada di'iti.”

39 “Aonaa. Ōgaru Jew, Tarsus ia'o ōshakatan, umanawunu'oraz manawun wiizai Cilicia Baara ii. Pukashaapa shoman ōparadan pidannao ati,” Paul kian.

40 “Kaiman, turuu puparadan,” ukian. Pozai paawa ia'a naa Paul kadishitan na'iki usawadan paka'u, pidannao mashaada-kizi. Sariapa mishi pidannao mashaada'akan. Udauna'an uparadan naa Jewnao ati iparadan Hebrew ida'an.

## 22

1 Kaikapa'a wuru'u ukianuz i'ati: “Ōiribannao Jewnao, uabata ōparadan, ōkowaada'azon u'ati, aonaa mishi'o mani wuru'u aimaakan uabataniaz ōdau'u,” ukian i'ati. 2 Īabatan idi Paul paradan Hebrew ida'an, powa'a zii ĩmashaada'akan. Uru'u naa ukian i'ati: 3 “Ōgaru Jew, ōshakatan Tarsus ii, Cilicia Baara ia'oraz. Mazan ōdyaupain da'a'a, Jerusalemi'i. Gamaliel tominapa-kidauzonii ōgaru, na'iki kaimanaiman ukakinaotan ōgaru, ōizo'ati kizi ipai Tominkaru kakinaori wuru'u wadokozu-daunnao ati'oraz utaa-kao kida. Uruu idi tuukii ōizo'atin wuru'u kakinaorii kidaz, na'iki tuukii ōtaainan Tominkaru ati kapam, na'apa unao kawan. 4 Ōgaru, ōzowiapa-kidauzonii na'iki ōantamikitaizonii pidannao, wuru'u da'anpainaouz Jesus Kaduz. Na'iki ōwatuda-kidauzonii na'iki ōkaboota-kidauzonii

taraa-kizai iti zunnao na'iki daonaioranao.  
<sup>5</sup> Umanawunu'o Faadaa na'iki ipai kootowapa-  
kidauzonao pidannao aitapa kaiman-daun  
wuru'u ōsha'apatauzonuz aimaakan kida na'apa.  
Īnao turuu ĩkowaadan unao ati mishi'o kaiwuru'u  
ōparadanuz. Usha'apanum kau'an ōgaru ida'ana'o  
ĭdyuudauzon pasaadanii kaarita kida Damascus  
iainao Jewnao ati'o. ĩkowaadan pakaaritan ida'a  
ōwa'atin, ōzaamata'anan pidannao mishidainaouz  
Jesus. Udauna'an ōna'aka kizi ĭdyaun watudinapa  
Jerusalem ati, marii kizi kazowautapainao  
Jewnao antamikitan ĭdyaun.

*Paul kowaadan na'apam pazaamatan Jesus  
panaobanaa nii*

*(Acts 9:1-19; 26:12-18)*

<sup>6</sup> “Uruu dono ōmakopaanan pu'u Damascus iti,  
sakitapa kamoo ōmaonapatan naa na'iti, mazan  
masha'apakiaka doko iki'o Kanada'o manawun  
kanadapa'akan ōgaru. <sup>7</sup> Sariapa ōwaota'akan imi'i  
baara iti. Na'iki ōabata parada-karu kian ō'ati,  
‘Saul! Saul! Kandii nii puantamikitan ōgaru?’

<sup>8</sup> “‘Naobanai, kanom pugaru?’ ōkian.

“‘Ōgaru Jesus, Nazareth iki'oraz, ōgaru wuru'u  
puantamikitaniaz,’ ukian ō'ati. <sup>9</sup> Pidannao,  
wuru'u ōtumainaouz, ĭtukapa kapam wuru'u  
Kanada'oraz. Mazan aonaa pa'an ĭabatan wuru'u  
parada-karuz ō'ati.

<sup>10</sup> “Uruu idi ōpishaanuzu kaikapa'a: ‘Ōnaobanaa,  
kanom puaipan ōsha'apata?’

“Naobanai kian, ‘Pukadishita, na'iki pumako  
Damascus iti. Na'ia'o nii ipai ukowaada-  
kao pu'ati, na'apam nii Tominkaru aipan

pusha'apatinan.' <sup>11</sup> Amazada kanadan idi manawun, sariapa u'ishada'akan òawun. Na'iki aona'a naa kanom òtukapan. Uruu idi òminauda'unao ka'utan naa ògaru Damascus iti.

<sup>12</sup> “Aizii na'ii kaina'a pidan Ananias kia'o u'uu. Uruu mishida'o Tominkaru, na'iki izo'ati'o ipai kakinaorii wuru'u taa-kariwai kidaz wa'ati. Na'iki ipai na'iainao Jewnao naudapan uruu.

<sup>13</sup> Uruu kaawan ò'ida'ati. Ukian ò'ati, ‘Ò'inawuzu Saul, marii putukapan koshan!’ Sariapa mishi òawun saabaina'akan na'iki kaiman òtukapa'akan uruu.

<sup>14</sup> “Udauna'an ukian ò'ati, ‘Tominkaru, wuru'u wadokozu-daunnao mishidaniaz, uzaamatan pugaru, utukapa-kida'azon idi pu'ati kanom ua-iapanii pusha'apatan pa'ati. Na'iki uaipan idi kapam putukapan wuru'u kaimana'oraz manawun papoitoru. Na'iki uaipan puabatan uparadan udako iki manawun. <sup>15</sup> Ukau'an pugaru'o ni'i naa kakuwaapatin udau'u, na'iki na'aka'o nii uparadan. Pukowaadan nii ipai pidannao ati, ipai wuru'u putukapaniaz na'iki puabatanii kidaz aimaakan. <sup>16</sup> Aizii kanom zii puzaudapan? Kadiman naa, puchikaawunuin kizi'i naa, na'iki puparada'a naa Naobanai ati kai, marii kizi uchikaan ipai pu'orian pu'ai,’ ukian ò'ati.”

*Paul zaamata-kao kakuwaapatina'o nii Gentile-nao ati*

<sup>17-18</sup> Uruu dauna'an òwa'atin naa Jerusalem ati. Na'ia'a naa òmorotan Tominkaru Dapu iti òtoriinpapa'anan u'ati. Òtoriinapatinan pu'u òtukapan Naobanai. Ukian ò'ati, “Puminziiwa kadiman, pumako kizi Jerusalem iki, kai,

kai. Usha'apanum kau'an aona'o nii da'ainao pidannao mishida'azon pukuwaa òdau'u.”

<sup>19</sup> Mazan òkian, “Naobanai, ipai ìnao, ìaitapanii ògaru kaimanaiman. Ìaitapanii wuru'u òmakouzonuz synagogue kawana'ati kida, òzaamata'anan ipai pidannao mishidainao kidaz pugaru. Udauna'an òtaraa-kidan na'iki òba'izii-kidan da'i ìdyaun. <sup>20</sup> Aizii tawuru'u Stephen, kakuwaapatinauzoz pudau'u, uruu zowii-kao dono, na'ia'o kapam ògaru. Patumaaka'o ònyukunuu zowii-mikinao tuma. Ògaru taapanii ìchaakitan kida ìzowian dono Stephen paboori kuba kida idi.”

<sup>21</sup> Mazan Naobanai kian, “Pumako di'iki'i, òdyuudan nii pugaru munapo Gentilenao di'iti.”

<sup>22</sup> Mashaa pidannao abatapan Paul kadakotinan. Mazan aizii ìabatankan ukowaadan wuru'u padyuuda-kaoaz Gentilenao di'iti, sariapa ìkadakoina'akan diiwa'o ida'an. “Una'aka uruu di'iki'i! Marii uzowii-kao! Aonaa turuu utaapa-kao kakupa,” ìkiainan. <sup>23</sup> Ìto'oran na'iki ìkadakoinan tuukii. Uruu idi ìkaboowan pashooton kida doko iti, ba'orainao kida kaboowan imi'i doko iti kapam. <sup>24</sup> Sariapa soldyaanao zowaunaa dyuudan Paul na'aka-kao soldyaanao mashaapa-kizi nazo iti. Na'iki udyuudan naa pasoldyaannao ba'iziinuzu, marii kizi ukowaadan ì'ati, kanom dikin ia'o manawun wuru'u Jewnao to'oradinanuz u'ati kaikapa'a. <sup>25</sup> Uruu idi ìdodowan naa Paul na'iki ìba'izia'azon naazu. Mazan upu'u Paul kian soldyaanao zowaunaa ati, wuru'u maonapa'oraz ukadishitapan udazaba'a, “Puaitapanii Rome di'iti'o ò'uu saadinpan? Na'apa dii Rome iki'o

kakinaorii kiauon, ukashaapa mani òba'izii-kao madiwautapaka, òmakootowapa-kida-kanao pu'u?"

<sup>26</sup> Aizii soldyaanao zowaunaa abatan idi wuru'u Paul na'apanuz, sariapa umakon pazowaunaa di'iti, na'iki ukian u'ati, "Na'apam nii pusha'apatinan aizii? Tawuru'u pidan pudyuudaniaz ba'izii-kao, Rome di'iti'o u'uu saadinpan."

<sup>27</sup> Uruu idi soldyaanao zowaunaa wa'atin Paul ida'ati, na'iki ukian u'ati, "Pukowaada ò'ati, mishi'o Rome di'iti'o pu'uu saadinpan?"

"Oo," ukian u'ati.

<sup>28</sup> Soldyaanao zowaunaa kian Paul ati, "Ògaru òsaada-kidan ò'uu Rome di'iti, òkawinipinaatan idi dobata puraata wiizai zowaunaanao ati."

"Mazan ògaru, ò'uu saadinan Rome di'iti òshakatan di'iki'o," Paul kian u'ati.

<sup>29</sup> Sariapa soldyaanao, wuru'u ba'izia'azoinaouz Paul, munapodina'akan u'ai. Na'iki soldyaanao zowaunaa, tuukii utaria'akan, uabatan idi kanom kaduz wuru'u Paul, na'iki uwatuda-kidan idi kapamazuu chain idi.

### *Paul kootowapa-kida-kao*

<sup>30</sup> Tuukii soldyaanao zowaunaa aipan paaitapan kanom dau'ana'o wuru'u Jewnao to'orainapanuz Paul ati. Ba'oran kamoo udyuudan naa Paul, buzuuta-kao. Na'iki udyuudan naa kapam faadaanao zowaunaanao na'iki ipai kootowapa-kidauzonao pidannao baokopatinan. Udauna'an una'akan naa Paul f'idi'iti, na'iki udyuudan naa ukadishitan ikanaapu iti.



## 23

<sup>1</sup> Uruu idi Paul awunuupa'akan sakitapa kootowapa-kidauzonao pidannao di'iti. Na'iki ukian i'ati, “Õ'inawuzunao, karikaonan òmashaapan kaiman Tominkaru ati, na'iki òaitapa aonaa kanom oia'o nii aimaakan òsha'apatan, ba'azootin-kida'o nii ògaru. Òmashaapa kaiman atii kai.” <sup>2</sup> Sariapa Umanawunu'o Faadaa, Ananias kia'o u'uu, dyuudan Paul dazaba iainao pidannao ta'ikan uruu padako ida'ati. <sup>3</sup> Sariapa Paul kian u'ati, “Pugaru kaniriba'o kabaun daarazi kawanu'o, zichida-kariwaiz baraka'o idi. Mishi'oraiman pudako'o nii pa'an Tominkaru ta'ika. Pusakanatapan di'i, putiwaa-kidapan ògaru, kakinaorii aipan kawana'ati. Mazan upu'u zii pudikintapan wuru'u kakinaoriiz pudyuudan ida'an wunao ta'ikan òdako'o.”

<sup>4</sup> Pidannao maonapainao Paul dazaba'a kian u'ati, “Kandii nii puparadan arawu ati kaikapa'a, Tominkaru zaamataniaz Umanawunu'o Faadaa nii?”

<sup>5</sup> Paul kian, “Õ'inawuzunao, kasha'ora ò'ati òna'apan, aonaa pa'an òaitapan Umanawunu'o Faadaa uruu. Usha'apanum kau'an Tominkaru paradan kian, ‘Mana'a udakoopa'ana'a pidan kazowautapa'o unao.’”

<sup>6-8</sup> Sariapa Paul di'itapan wuru'u kootowapa-kidauzonaouz pidannao. Pabi'i kida utukapa kaina'a zaamatinpainao Sadduceenao di'iti, kaina'a kapam utukapan zaamatinpainao Phariseenao di'iti. (Sadduceenao, aonaa ìmishidan pidan kadishitan nii pamawaka-kizi iki. Na'iki aonaa ìmishidan angel kaina'an, na'iki aonaa

kapam ĩmishidan doronai kaina'an. Mazan Phariseenao ipai pa'an ĩmishidan wuru'u na'apa kida'oraz.) Uruu idi Paul kian diiwa'o ida'an, "Õ'inawuzunao, õgaru Pharisee na'apa õdarunao kawan. Õkootowapa-kida-kao, na'iki õkadishita-kida-kao unao kanaapu'u, õmishidan idi kadishita'o nii mawakainao diina'iti'i." Aizii ĩabatankan wuru'u Paul na'apanuz, sariapa Phariseenao na'iki Sadduceenao kashadaakapan tuukii. Uruu idi ĩkadakowaakapan naa atii ĩbuutaakapan.

<sup>9</sup> Na'iki powa'a zii pidannao diwadan pakadakowaakapan. Kaina'a tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, zaamatinpainaouz Phariseenao di'iti, ĩnao kadishitan na'iki ma'ozaka ĩparadan Paul dau'an. "Aonaa kanom waikodan dikauda'o nii arawu sha'apatanu'u. Panaadon mishi'o doronai oo angel paradan u'ati," ĩkian.

<sup>10</sup> Mazan kichana'iki-kia'a naa manawun ĩkashadaakapan. Uruu idi soldyaanao zowaunaa dyuudan naa pasoldyaannao makon pidannao bii iti, ĩkazata kizi Paul ĩ'ai, marii kizi ĩna'akan uruu soldyaanao dapunaa nazoo iti.

<sup>11</sup> Uruu wamarutan ida'a Tominkaru paradan Paul ati uzanda'awun ii. "Mana'a putaria'ana'a. Ipai wuru'u pukowaadaniaz pidannao ati õdau'an da'ana'a Jerusalem an, ipai õaipan kapam pukowaadanuz Rome ii aka," ukian u'ati.

### *Pidannao dakotan pazowian Paul*

<sup>12</sup> Ba'oran chaapi'iki, pabi'i kida Jewnao baokopatinan na'iki ĩkadakotinan. Uruu dono ĩbauda'apatan panyukunuu na'iki ĩtaan paparadan Tominkaru ati. ĩkian, "Aona'o nii

wanikan wawanyukunuu na'iki aona'o nii watuzan wariwun, atii wazowian dauna'an zii Paul. Marii Tominkaru pataka'utan waunao wamazowiikan an Paul.” <sup>13</sup> Uwazoota 40 daonaioranao baokopatinan, wuru'u na'apatainaouz panyukunuu. <sup>14</sup> Inao wa'atin faadaanao zowaunaanao ida'ati, na'iki Jewnao zowaunaanao ida'ati. Ikian i'ati, “Waunao, wakiinii Tominkaru ati aona'o nii wanikan wawanyukunuu, na'iki aona'o nii watuzan wariwun atii wazowian dauna'an zii Paul. <sup>15</sup> Uruu idi waaipan ipai unao dyuuda-kidan uparadan soldyaanao zowaunaa di'iti. Umariida kizi uruu, marii kizi udyuudan Paul unao ida'ati. Ukii kizi u'ati. ‘Waabata'azon powa'a zii kanom ni'o manawun wuru'u Paul zaamatapa-kaoaz.’ Aizii waunao, wadizinpan ni'i naa, wazowian nii uruu ukaawan ua'ii da'ati'i unao ida'ati,” ikian.

<sup>16</sup> Mazan Paul chaonain abata ipai wuru'u ikadakotinanz. Uruu idi sariapa umakon soldyaanao dapunaa iti, ukowaadankan Paul ati wuru'u iparadan kidaz izowia'azonuz uruu. <sup>17</sup> Sariapa Paul dapadan bauda'apa soldyaanao zowaunaa, na'iki ukian u'ati, “Puna'aka wuru'u di'oraz daonaiora'a unao zowaunaa di'iti, kaina'a ukakuwaapa'azon u'ati.” <sup>18</sup> Uruu idi soldyaanao zowaunaa na'akan naazu pazowaunaa di'iti, na'iki ukian u'ati, “Paul, taraapa-kariwaiz, dyuudan ona'akan di'oraz daonaiora'a pu'ida'ati, usha'apanum kau'an kaina'a ukakuwaapa'azon pu'ati.”

<sup>19</sup> Sariapa soldyaanao zowaunaa na'aka'akan wuru'u daonaioraz pana'itinapu pidannao

ai. Na'ia'a naa upishaan uruu kaikapa'a:  
“Na'apa'oram wuru'u pukakuwaapa'azonuz  
ō'ati?”

<sup>20</sup> Ukian naobanai ati, “Kaina'a Jewnao  
baokopainpan, pazowaunaanao tuma, ipai  
īna'apatan panyukunuu īaipan pamariidan  
pugaru. Uruu idi kaini'iki'o nii īdyuudan  
paparadan pu'ida'ati, īaipan pudyuudan  
Paul waikana'an Jewnao kootowapa-kizi  
dapunaa iti. Īkian nii pu'ati, ‘Kootowapa-  
kidauzonao pidannao aitapa'azon powa'a zii  
kanom ni'o manawun wuru'u Paul zaamata-  
kaoaz.’ <sup>21</sup> Mazan mana'a pa'i pumishida'ana'a  
īparadan, aonaa pudyuuda'ana'a Paul ī'idi'iti.  
Usha'apanum kau'an kaina'a'o nii Jewnao  
dizinpan īzowia'azonuzu ukaawa-kida-kao  
ua'ii. Uwazootanii 40 daonaioranao wuru'u  
dizina'azoinaouz. Ipai īnao, ītaan paparadan  
Tominkaru ati. Īkian, ‘Aona'o nii wanikan  
wawanyukunuu na'iki aona'o nii watuzan  
wariwun atii wazowian dauna'an zii Paul.’  
Taa'azo'o naa kaina'iki īdyaun, soo pugaru'u naa  
īzaudapan, īabata'azon na'apam pukian.”

<sup>22</sup> Udauna'an soldyaanao zowaunaa kian daon-  
aiaora ati, “Mana'a pa'i pukowaada'ana'a pidan  
ati wuru'u pukakuwaapanuz ō'ati.” Udauna'an  
udyuuda'akan naa ukiwan powaa iti.

*Paul dyuuda-kao  
naobanai Felix di'iti*

<sup>23</sup> Uruu dauna'an soldyaanao zowaunaa,  
dapada-kidan dya'utam pasoldyaannao  
naobanaanao, na'iki ukian ī'ati, “Udyuuda 200  
soldyaanao minziiwan, īmako kizi Caesarea

iti aizii 9 o'clock, aiwaka'an. Na'iki marii 70 soldyaanao makon kapam kawaro barau an kida. Na'iki marii powa'a zii 200 soldyaanao makon kapam pachipararin za'aba'i kida tuma. <sup>24</sup> Na'iki uminziiwa-kida pa'i kapam Paul kawaronnao nii. Kaiman mazan pa'i òaipan una'akan uruu, aonaa òaipan usha'apata-kao, kaiman òaipan ukaawa-kidan uruu naobanai Felix di'iti, wiizainao zowaunaaz,” ukian ì'ati. <sup>25</sup> Udauna'an utaan naa ì'ati pasaadanii kaarita naobanai Felix di'iti'oraz. Kaikapa'a wuru'u usaadaniaz:

<sup>26</sup> “Di'oraz kaarita ògaru Claudius Lysias di'iki'o. Pugaru umanawunu'o naobanai Felix ati'o. Tuukii ònaubaan pugaru òkaaritan ida'an. <sup>27</sup> Jewnao zaamatan wuru'u di'oraz daonaiora'a, na'iki maonapa'ora'ana'a padamata ìzowianuzu. Òabatan idi u'uu saadinpan Rome di'iti, sariapa òkazannaatan uruu òsoldyaannao tuma.

<sup>28</sup> “Òaitapa'azon kanom dikin ia'o wuru'u ìto'oradinanuz u'ati, uruu idi òna'akan uruu Jewnao kootowapa-kidauzonao pidannao di'iti.

<sup>29</sup> Na'apaini'i naa òabatan wuru'u ìto'oranuz u'ati soo pakakinaorinaa sodi kida dau'ana'o karikaonan. Aonaa turuu pidan zowii-kao oo taraa-kao, soo na'apa'o dikin ii karikaonan.

<sup>30</sup> Mazan ukowaada-kao idi ò'ati ìzowia'azon naa uruu, sariapa òdyuudan uruu pu'idi'iti kadimana'o ida'an. Na'iki òdyuuda Jewnao kowaadan pu'ati, kanom dikin ia'o oo kanom wuru'u usha'apataniaz, ìto'ora-kinaaz u'ati. Uruu kaduz. Atii ba'oran dono.”

<sup>31</sup> Na'apa'a naa mishi soldyaanao na'akan

Paul padyuuda-kaō kawana'ati. Atii ikaawa-kidanuzu aiwaka'an wiizai Antipatris iti. <sup>32</sup> Ba'oran chaapi'iki, soldyaanao, wuru'u pakidiba ida'an kidainaouz, iḡadantan naa powaa iti pawa'ati-kizi iki, atii padapunaa di'iti. Mazan kawaro barau an kidainaouz, inaou'u naa pa'an dobata Paul tuma, <sup>33</sup> atii ikaawan Caesarea iti. Na'ia'a naa itaan kaarita naobanai Felix ati. Na'iki itaan naa kapam Paul u'ati. <sup>34</sup> Uipaiān dauna'an paaitaan wuru'u kaarita, uru'u naa upishaan Paul, na'iki'oram amazada di'iki'o uwa'atin. Ukowaadan pawa'atin wiizai Cilicia Baara ia'o di'iki. <sup>35</sup> Uruu idi ukian Paul ati, “Ōzaudapan nii zii wuru'u zowia'azoinaouz pugaru kaawan. Ōabatan dauna'an na'apam ikian pudau'an, uruu ōaitapan ni'i naa na'apam ōsha'apatan pugaru.” Uruu idi udyuudan naa soldyaanao taratan Paul, umanawunu'o kabaun di'ii, naobanai Herod tomauzoniaz, na'iki iawunuutapa-kizi uruu na'ii.

## 24

### *Jewnao kaakapaan Paul Felix ati*

<sup>1</sup> Aizii baka'iauda'u kamoo dauna'an, Ananias, Umanawunu'o Faadaa makon naa Caesarea iti kazowautapainao Jewnao tuma na'iki lawyer\* tuma, Tertullas kia'o u'uu. Inao makon naa naobanai Felix di'iti ikaakapaa'anan Paul u'ati. <sup>2</sup> Ikaawan na'iti, udauna'an Paul na'aka-kaoa'a naa i'ida'ati. Na'ia'a naa Tertullas kaakapaan naa uruu kaikapa'a:

---

\* **24:1** lawyer: uruu kashadaakapauzo kootowapa-karu dono Rome iki'o kakinaorii kawana'ati.

“Ōnaobanaa Felix, pugaru umanawunu'o naobanai. Konaukii pidannao mashaapan pukazowautapan idi wawiizi kaiman. Na'iki ipai pusakitapadan wa'ati wuru'u aimaakan kida kasharutapa'oraz waunao wawiizi ida'a. <sup>3</sup> Uruu idi kaiman pidannao nyukunuu pu'ati ipai wiizai kawana'ati pukazowautapanii kidaz. <sup>4</sup> Aonaa ōmashaatapa'azon pugaru tomunu'iki manawun, mazan ōaipan puabatan waparadan masakauda'u. <sup>5</sup> Di'oraz daonaiora'a aonaa ukaimanan, kichana'iki-kia'o uruu. Ipai, ipai amazada kawana'ati ukimudautan na'iki uto'orataaka-kidan Jewnao. Na'iki uruu kazowautapa'o Nazareth san pidanannao. <sup>6</sup> Na'iki uaipan kapam pakaniribaa-kidan Tominkaru Dapu pawazootapan ida'an kakinaorii. Uruu dikin ia'o wazaamatanuzu. [Wakootowapa-kida'azoo nii padamata uruu wakakinaorinaa kawana'ati, <sup>7</sup> mazan Lysias, soldyaanao zowaunaa kaawan, sariapa una'akan uruu wa'ai. <sup>8</sup> Na'iki ukian kanom kaakapaa'azon an Paul, marii uwa'atin pu'ida'ati.]† Aushaa, pupishaa mooko uruu, puabatan nii kanom dikin ia'o wuru'u wato'oranuz u'ati.” <sup>9</sup> Ipai wuru'u abatapainaouz Jewnao, na'apa ũnyukunuu uparadan kawana'ati. “Mishi'o kaiwuru'u uparadanuz,” ĩkian.

*Paul kazannaatinan  
Felix kanaapu'u*

<sup>10</sup> Uruu idi naobanai Felix sawadan paka'u Paul di'iti. “Pugaru'u naa parada aizii,” ukian.

---

† 24:8 Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Sariapa Paul kian naobanai ati, “Ōaitapa kotua'o mishi pukazowautapan wairibannao Jewnao, ipai wuru ida'a'a amazada ĩwiizaitapaniaz. Pugaru puaitapanii ipai ĩkaduz. Uruu idi tuukii ōkonaukian, usha'apanum kau'an aizii ōkakuwaapan nii pu'ati.

<sup>11</sup> Aizii di'i 12 kamoo dobatan ōkaawan dauna'an Jerusalem iti, ōtoriinpa'anan idi Tominkaru ati. Turuu pupishaan pidannao pumishida'azon an.

<sup>12</sup> Aonaa Jewnao ikodauzon ōkashadakowaakapan pidan tuma Tominkaru Dapu ii, na'iki aonaa na'iam zii ĩkodon ōto'orataaka-kidan pidannao synagogue ii oo pawiizi an kida. <sup>13</sup> Ukau'an aonaa mishi'o mani kaiwuru'u ĩparadanuz. Aonaa kanom ĩkodon pamishii-kinaa nii kaiwuru'u ĩkaakapaanuz ōgaru pu'ati. <sup>14</sup> Mazan ōkowaadan nii pu'ati aimaakan ōsha'apatauzonii. Mishi karikaonan ōtoriinpauzon wadarunnao Tominkarun ati, soo Jesus tominapa-kidan kawana'ati. Mazan ĩkian pana'iti'o karikaonan wuru'u na'apa'oraz. Mazan ipai ōmishidan wuru'u kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ati. Na'iki ipai ōmishidan wuru'u Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz. <sup>15</sup> Na'apa ōmishidan Tominkaru, wunao mishidan kawanu'u diinaouzu'u, na'iki ōmishida kapam bauda'apa kamoo ipai'o nii pidannao, kaimanainao na'iki oiainao kadishita-kida-kao nii pabaaranaa iki. <sup>16</sup> Uruu idi karikaonan ōtiwautinan, kaiman ōaipan ōtaapinan, aonaa ōaipan ōnyukunuu kasharutinpan pidannao tuma oo Tominkaru tuma.

<sup>17</sup> “Dobata wunu ō'aonaankan Jerusalem iki. Ōkaawan powa'a ati ōwa'anan idi'o puraata ōiribannao Jewnao ida'ati. Na'iki ōkawaoda-



kida'azon idi kapam uzai Tominkaru Dapu ii.  
<sup>18</sup> Ōipaian pu'a'ora'a naa ōsha'apaapan uruu kida aimaakan, na'iki ōipaian kapam ōchikainan Tominkaru ati, wuru'u ūikodanuz ōgaru Tominkaru Dapu ii. Aonaa pidannao kasaba'uinpan ōtuma uruu dono, na'iki aonaa pidannao kasharutaakapan uruu dono. <sup>19</sup> Mazan na'ia'o pabi'i kida Jewnao Asia iki'o ūwa'atin. Ūnao pa'an turuu ūna'aka-kao da'ati'i pukanaapu ati, ūkowaada kizi kanom dikauda'o aimaakan ōsha'apatan, turuu ūkaakapaan ōgaru pu'ati. <sup>20</sup> Aushaa pupishaa mooko wunaou'u di'oraz Jewnaou'u. Kanom dii ūikoda dikauda kida'o nii aimaakan ōsha'apaapan, tuubaru kida'o Jewnao kootowapa-kidan dono ōgaru Jerusalem ii? <sup>21</sup> Soo kaina'a bauda'apa aimaakan dikin ii ōto'oradan ūdyaun, ōdako'atin idi ūparadan ma'ozaka kaikapa'a: 'Ukootowapa-kidan ōgaru soo ōmishidan idi bauda'apa kamoo mawakainao kadishita-kida-kao nii pamawakakizi iki,' ōkian idi ū'ati."

<sup>22</sup> Felix, uaitapani'i naa "Jesus Kaduz" dau'u. Uruu idi ukian, "Turua'a naa shoman. Ōzaudapan nii zii Lysias, soldyaanao zowaunaa kaawan. Uruu dauna'an ōaitapan nii na'apam ōsha'apatan pugaru," ukian. Udauna'an usookada'akan naa wuru'u kootowapa-karuz, <sup>23</sup> na'iki Felix kian naa soldyaanao zowaunaa ati, "Aonaa ōaipan utaratapa-kao, marii uawunuutapa-kao karikao-nan. Uiribannao kamunanu'uzon an u'ati, turuu ūna'akan aimaakan uaiapanii kida," ukian.

*Paul paradan Felix  
na'iki udaiaro ati*

<sup>24</sup> Atii dobata kamoo, uruu dauna'an Felix kaawan naa powa'a ati paudaiaro Drusilla tuma. Jewaba wuru'u Felix daiaroz. Īkaawan na'iti, sariapa Felix dyuudan Paul na'aka-kao pa'ida'ati, uabata'azon ukakinaopan. Uruu idi ipai Paul kowaadan u'ati na'apa'oram wuru'u pidan mishidanuz Christ Jesus. <sup>25</sup> Na'iki ukowaada kapam u'ati kaiman kida'o mashaapa-karu dau'u, na'iki ukowaada na'apam pidan ma'ozakadan panyukunuu oia'o sha'apata-kao ai. Na'iki ukowaada kapam u'ati diina'iti'i Tominkaru kootowapa-kidan nii ipai pidannao. Mazan sariapa Felix taria'akan paabatan idi na'apa kida'o kakinaorii. Uruu idi ukian, “Turua'a naa zii shoman. Ba'oran dono ōturuudinan dono ōdapada-kidan nii koshan pugaru.” <sup>26</sup> Felix itiiman shaa Paul taan nii puraata pa'ati, pakodita-kinaa nii. Uruu idi mapuda udapada-kidan Paul, na'iki ukadakotinan nii da'i utuma. <sup>27</sup> Mazan dya'utam wunu dauna'an Porcius Festus zaamata-kao tuubaru'o naobanai nii Felix wadaun nii. Uruu idi Felix muudinan naa. Mazan Paul una'ian naa kowas uwa'akan uruu taraa-kizai ii, uaipan idi Jewnao kaimanan pa'ati.

## 25

### *Paul aipan padyuuda-kao naobanai Caesar di'iti*

<sup>1</sup> Aizii Festus zaamata-kao dauna'an tuubaru'o naobanai nii, ukaawan naa Caesarea ati. Idikinauda'u kamoo pakaawan dauna'an, umakon Jerusalem iti. <sup>2</sup> Aizii Jerusalem ia'a naa, faadaanao zowaunaanao, na'iki Jewnao naobanaanao kaakapaan naa Paul, Festus ati.

<sup>3</sup> Na'iki tuukii ĩpishaan Festus kaikapa'a: “Turuu shoman pudyuudan Paul na'aka-kao Caesarea iki, Jerusalem ati, marii kizi ukootowapa-kida-kao da'a'a.” Wuru'u ĩaipanuz Paul na'aka-kao, ĩaipan pazowii-kidan uruu dunapo ii ukaawan ua'ii Jerusalem ati. <sup>4</sup> Mazan Festus kian ĩ'ati, “Aonaa! Marii Paul taapa-kao na'ii, Caesarea ii, usha'apanum kau'an kadimana'o nii ōkiwan powaa iti. <sup>5</sup> Marii uzowaunaanao makon ōtuma di'iki'i, umishiin an ĩaitapan Paul sha'apatan dikauda kida'o aimaakan, marii ĩkowaadan na'ii kanom wuru'u dikauda kida'oraz usha'apatan.”

<sup>6</sup> Festus na'ian 8 oo 10 kamoo Jerusalem ii. Uruu dauna'an zii ukiwan powaa iti Caesarea iti. Ba'oran kamoo pakaawan dauna'an, uru'u naa usakanatan kootowapa-kizai dapunaa nazo ii. Na'iki udyuudan naa Paul na'aka-kao pa'ida'ati. <sup>7</sup> Uruu una'aka-kaoa'a naa ĩ'ida'ati. Sariapa Jewnao, wa'atiinao kidaz Jerusalem iki, kasaba'ukinan naa Paul dazaba an. Na'iki ĩkowaadan naa iriba dikauda kida'o aimaakan usha'apaapan. Aizii ĩpishaa-kaoa'a naa, mazan aona'a naa zoobaba ĩmishian wuru'u paparadan udau'an kida'oraz. <sup>8</sup> Udauna'an Paul paradan kaikapa'a pakazannaatin-kinaa nii: “Aonaa ōkashadan oo ōdakoopan kakinaorii wuru'u taa-kariwaiz waunao Jewnao ati. Na'iki aonaa ōsha'apatan Tominkaru Dapu, oo ōsha'apaapan dikauda kida'o aimaakan na'ii. Na'iki aonaa kanom dikauda'o nii ōsha'apatan udaru'o naobanai Caesar\* tuma na'iki aonaa ōdikintapan

---

\* **25:8** Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ukakinaori kida,” ukian.

<sup>9</sup> Mazan Festus aipan pakaimandan Jewnao nyukunuu pa'ati. Uruu idi upishaan Paul kaikapa'a: “Na'apa punyukunuu, turuu mani pumakon Jerusalem iti, na'ii kizi pukootowapa-kida-kao òkanaapu'u wuru dau'ana'a Jewnao kowaadanii kidaz pusha'apatan?”

<sup>10</sup> Paul kian u'ati, “Mazan dii òkadishitapa-kida-kao pugaru kanaapu'u, naobanai Caesar kabootaniaz kaudina'o nii da'a'a. Ukau'an turuu òkootowapa-kida-kao di'oraz kootowapa-kizai ida'a. Puaitapa aonaa kanom dikauda'o nii aimaakan òsha'apatan Jewnao ati. <sup>11</sup> Dii mani òsha'apatan an dikauda'o aimaakan, turuu mani òzowii-kao udikin ii, aonaa mani òmarainan òzowii-kao. Mazan aizii puabatan pu'u aonaa òsha'apatan dikauda'o aimaakan, aonaa turuu pudyuudan ògaru i'idi'iti. Mazan òzaamatinpan idi Rome di'iti, turuu pa'an pudyuudan ògaru Rome iti, na'ii kizi òkootowapa-kida-kao naobanai Caesar kanaapu'u,” ukian.

<sup>12</sup> Sariapa Festus tanawatinan, na'iki ukadakotinan pidannao tuma, wuru'u kaudinainao kidaz patuma. Udauna'an utanawatinan koshan Paul ida'ati, na'iki ukian u'ati, “Mishi tuukii puaipan pudyuuda-kao naobanai Caesar di'iti, ukau'an na'iti'o ni'i naa pudyuuda-kao,” ukian.

*Festus paradan King Agrippa ati Paul dau'an*

<sup>13</sup> Udauna'an King Agrippa na'iki udadakoo Bernice kaawan Caesarea ati, ìmorowautapa'anan Festus ida'ati, na'iki ìkonaukii-kida'anan unaobanai-tinan. <sup>14</sup> Na'apain ìmorowautapan dono, Festus kowaadan naa King ati ipai daunuuda'u

Paul taratapa-kao dau'an. Ukian, “Kaina'a pidan taratapa-kao kaida'a'a, una'an Felix wa'akan. <sup>15</sup> Aizii òmakonkan dono Jerusalem ii, Jewnao faadaanao zowaunaanao, na'iki kazowautapa'o Jewnao kaakapaan uruu ò'ati, ìkowaadan usha'apaapan dikauda kida'o aimaakan, na'iki ìdyuuda òzowii-kidan uruu. <sup>16</sup> Mazan òkian ì'ati, ‘Waunao Rome sannao, aonaa pa'an wakashaapan pidan sha'apata-kao, oo uzowii-kao sariapa. Waunao, wakaduz kaikapa'a, waaipan nii zii pa'an ukadishita-kida-kao kiwiin wunao kanaapu iti'i kaakapainauz uruu. Waabata kizi na'apam ukian padau'an, ukazannaatin-kinaa nii.’

<sup>17</sup> “Ìnao Jewnao kaawankan dono da'ati'i, aonaa òtomunu'ikinpan ìdyaun. Ba'oran kamoo ida'a òdapada-kida'akan naa Paul na'iki òkootowapa-kida'akan naaz. <sup>18</sup> Aizii wuru'u Jewnaouz, ìkaakapaan naazu, mazan aonaa zoobaba kanom òabatan ìkowaadan usha'apatan dikauda'o nii aimaakan. Ò'itiiman sha'a dikauda'o aimaakan nii wuru'u usha'apataniaz. Ukau'an aonaa kanom dikin ii uzowii-kao. <sup>19</sup> Kanom dikin ii òabatan ìkashadaakapan utuma, soo paTominkarun kakinaori kida dau'an karikaonan. Na'iki pidan mawaka'ora'a naa dau'an, Jesus kia'oraz u'uu, uruu dau'ana'o kapam wuru'u ìto'oranuz u'ati. Mazan Paul kian, ‘Kakupa uruu!’ <sup>20</sup> Aonaa òaitapan na'apam òsha'apatan wuru'u kaikapa'oraz aimaakan kida'a. Uruu idi òpishaan Paul, ‘Turuu mani pumakon Jerusalem iti, na'ii kizi pa'an òkootowapa-kidan pugaru, wuru dau'ana'a aimaakan kida kowaada-kariwaiz

pudau'an?' <sup>21</sup> Mazan ukian, uaiapan soo naobanai Caesar kootowapa-kida'o nii paugaru. Uruu idi òdyuudan utarata-kao powaa iti, atii kaina'a'o nii na'apainim òdyuudan uruu, naobanai Caesar di'iti."

<sup>22</sup> King Agrippa kian, "Õgaru, õabata'azoo kapam kaiwuru'u ukuwaa kidaz." "Waikana'ana'o nii puabatan ukuwaa," Festus kian.

<sup>23</sup> Ba'oran kamoo King Agrippa na'iki udadakoo Bernice wa'atin naa, umanawun kida'o pakamichan ìkaiwadan. Baokopa ìmorotan kabaun kasaba'uinapa-kizai nazo iti, soldyaanao zowaunaanao tuma, na'iki umanawun kida'o pidannao tuma. Udauna'an Festus dyuudan naa Paul nanaka-kao.

<sup>24</sup> Ukaawa-kida-kao dauna'an, Festus kian naa, "King Agrippa, na'iki ipai unao pidannao. Dii wuru'u daonaiora da'ainao Jewnao, na'iki Jerusalem ii akainao Jewnao kaakapautaniaz, na'iki tuukia'oraz ìaipan uzowii-kao. <sup>25</sup> Mazan aonaa zoobaba õabatan dikauda'o nii aimaakan usha'apatan uzowii-kida-kinoo nii. Na'iki paaipan ati pa'an upishaan padyuuda-kao Rome iti, naobanai Caesar di'iti. Uruu idi òdyuudan nii uruu Rome iti. <sup>26</sup> Mazan aonaa kanom õikodan, õsaadan nii naobanai Caesar di'iti udau'an. Aizii di'i òkadishita-kidan uruu ipai unao kanaapu iti, na'iki pugaru kanaapu ati'o manawun King Agrippa. Puabatan dauna'an uparadan, panaadon puabatan nii kanom dikin ia'o Jewnao to'oratinan u'ati. <sup>27</sup> Usha'apanum kau'an aonaa turuu òdyuudan tarainpa'o pidan, õmasaadakan pu'u kanom dikin ia'o wuru'u utarainpanuz," ukian.

## 26

### *Paul kazannaatinan King Agrippa kanaapu'u*

<sup>1</sup> Uruu idi King Agrippa kian Paul ati, “Puparada'azon an pudau'an, turuu puparadan.” Sariapa Paul sawadan paka'u na'iki uparadan kaikapa'a: <sup>2</sup> “Naobanai Agrippa! Kaiman manawun ò'ati pukashaapan ôparadan. Aizii ôkazannaatinan nii pukanaapu'u Jewnao to'orainpan ai ò'ati, ômasha'apatakan pu'u dikauda'o aimaakan. <sup>3</sup> Pugaru, puaitapanii kaiman-daun Jewnao kaduz kida, na'iki puaitapa ipai kanom dau'ana'o îkashadaakapauzon kapam. Uruu idi ôaipan puabatapan ôkuwaa kaimanaiman.

<sup>4</sup> “Ipai Jewnao îaitapanii ôgaru, îaitapa ôkaduz kida ôkoraidaonaan iki'o atii kai. Îaitapanii na'apam ômashaapauzon ôwiizi ii, udauna'an Jerusalem ii. <sup>5</sup> Înyukunuu na'apan an, marii îkowaadan pu'ati kai na'apam îtukapauzon ômashaapan kiwiin, na'iki marii îkowaadan kanom ômishidanii. Ôgaru Phariseenao di'iti'i da'i ôzaamatinpauzon. Înao tuukia'oraz manawun îizo'atin Jewnao kakinaori kida. <sup>6</sup> Aizii di'i ôkadishitan da'a'a, ôkootowapa-kida-kao soo ômishidan idi tuukii, wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz da'i pasha'apata'azon wadokozu-daunnao ati. <sup>7</sup> Uruu idi'o tawuru'u wairibannao, 12 Jacob dainaouz, na'iki înao takaan-daunnao, karikaonan da'i îtorinpan na'iki îtaainan Tominkaru ati, ipai kamoo na'iki maruta'o. Îzaudapan idi'i naa kaimana'o taa'azoo-kariwaiz pa'ati. King Agrippa, uruu kapam wuru'u ôzaudapaniaz naa, na'iki uruu dikin ia'o wuru'u Jewnao to'orainapanuz ò'ati.

<sup>8</sup> Ukau'an ipai unao da'ainaou'u, kandii nii mooko aonaa umishida'azon wuru'u Tominkaru kadishita-kidanuz pidan mawaka'o?

<sup>9</sup> “Ōgaru na'apa'o zii da'i kiwiin, tuukia'o ōaipan ōmashaatan wuru'u pidannao da'ananuz Jesus, Nazareth sanaz. <sup>10</sup> Ōkowaadan nii na'apam ōsha'apaapauzon da'i aimaakan kida Jerusalem ii. Faadaanao zowaunaanao dyuudan kawana'ati ōkaboota-kidauzon mishidainao Jesus taraa-kizai iti. Aizii īzowii-kao an, kaiman ō'ati na'apa ōnyukunuu īkawan. <sup>11</sup> Ōmakon nii da'i ipai synagogue kawana'ati, ōdorotan wuru'u mishidainaouz Jesus, marii kizi īpataka'uta-kao. Na'iki tuukii ōdyuudan īdakoopan wuru'u pamishidanuz Jesus. Ōto'oran idi ī'ati tuukii, ōmakouzon da'i ba'oran donoi kawana'ati kida ōdorotan īdyaun.

*Paul kowaadan na'apam pazaamatan Jesus panaobanaa nii*

*(Acts 9:1-19; 22:6-16)*

<sup>12</sup> “Bauda'apa kamoo ōmakopaanan Damascus iti, ōna'akapanii kaarita faadaanao zowaunaanao saadanii, ma'ozaka kizi na'iki mabaa'azoo kizi ōsha'apatan pidannao uruu ida'an. <sup>13</sup> King Agrippa, dunapo ii sakitapa kamoo ōtukapan aimaakan kanada'o, ukanadapan ōgaru na'iki ōminauda'unao. Ukanadapan aokazi iki kanada, kanada powa'a zii manawun kamoo ai. <sup>14</sup> Ipai wawaota'akan imi'i baara iti, na'iki ōabata parada-karu kian ō'ati Hebrew\* paradan ida'an, 'Saul! Saul! Kandii nii puantamikitan ōgaru

---

\* **26:14** Hebrew: uruu Jewnao mashaapainao Israel ii paradan.



kaikapa'a? Puantamikitan idi õgaru na'apa, puikodan kaziwa'o manawun pu'ati.'

15 “ Õnaobanaa, kanom pugaru?” õkian.

“Sariapa udako'atin õparadan, ‘Õgaru Jesus! Õgaru wuru'u puantamikitaniaz,’ ukian õ'ati.

16 ‘Pukadishita! Õaidinan pu'ati, usha'apanum kau'an õzaamatan idi pugaru aizii õpoitoru nii. Aizii pukowaada'a naa pa'i pidannao ati ipai, ipai wuru'u putukapaniaz õsha'apatan pu'ati. Na'iki kaina'a'o nii zii õaidan powa'a aimaakan kida pu'ati pukowaadan nii pidannao ati kapam.

17 Õdyuudan nii pugaru Jewnao na'iki Gentilenao bii iti, na'iki õkazannaatan nii ãsha'apatan an pugaru. 18 Pugaru õaipan tukapa-kida'o nii ã'ati mishi'o kuwai õdau'an. Marii kizi ãkoditan maruta'o-karu iki, kanada'o-karu ati. Na'iki ãmuudin kizi'i naa panaobanaitapan ai Satan, ãzaamata kizi'i naa pa'an Tominkaru panaobanaa nii. Aizii ãmishidan an õgaru, mainaabata-karu nii ã'oian, na'iki Tominkaru buutan ni'i naa ãdyaun papidanannao nii,' kia'o wuru'u ukiauzonuz õ'ati.

*Paul kakuwaapan pakaudinan dau'u*

19 “Naobanai Agrippa, õizo'ati wuru'u aokazi iki'oraz parada-karu. 20 Kiwiin õkakuwaapan Damascus ii aka, udauna'an Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka õkakuwaapan. Uruu dauna'an õmakon Gentilenao bii ii aka kapam. Õkakuwaapan na'iki õkakinaopan ãdyaun, ãmuuda kizi'i naa pasha'apaapan oii kida'o aimaakan. ãtanawatin kizi'i naa pa'an Tominkaru ida'ati, na'iki ãtukapa-kida kizi'i naa mishi

patanawatinan pa'orian ai, pamashaapan ida'an kaimana'a naa. <sup>21</sup> Kaikapa'o dikin ia'o wuru'u Jewnao to'orainapanuz ò'ati. Tominkaru Dapu ia'o wuru'u ìzaamatanuz ôgaru. Na'iki na'apain ãipan pazowia'akan ôgaru. <sup>22</sup> Mazan Tominkaru kazannaatapa ôgaru ã'ai, atii di'i ôkadishitapanu'u. Ukau'an ipai ôkowaadan naa wuru'u ôtukapanii kidaz aimaakan ipai pabi'inaaka pidannao ati, na'iki naobanainao ati. Mazan aonaa pa'inaa kida'o aimaakan mani wuru'u ôkowaadapaniaz Tominkaru prophetinnao na'iki Moses saadauzonii kida ai. Mishi'oraiman uruu dau'ana'o pa'an tawuru'u ãsaadanii kidaz. <sup>23</sup> Ìkian Christ pataka'uta-kao nii, atii uzowii-kao nii. Mazan uru'o nii kiwiin kadishita pamawakakizi iki, kowaada'o nii, na'iki tukapa-kida'o nii kanada'o Jewnao ati na'iki Gentilenao ati.”

<sup>24</sup> Paul paradan idi na'apa, sariapa Festus kadako'okan Paul ati kaikapa'a: “Paul! Madorona'a naa puzowau, putominapatin-kinaa.”

<sup>25</sup> Paul kian, “Naobanai, aonaa ôzowau madoronan, mishi'o na'iki sakitapa'o kaiwuru'u ôparadanuz. <sup>26</sup> King Agrippa! Aonaa ôkiba'azon ôparadan pu'ati, usha'apanum kau'an pugaru, puaitapanii ipai kanom daua'o kaiwuru'u ôkadakotinanuz. Usha'apanum kau'an aonaa dizinpa'o mani Jesus sha'apata-kao, ipai uaitapaka-o. <sup>27</sup> King Agrippa! Pumishida wuru'u Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz udau'an? Ôaitapa ipai pumishidanuzu, mishii?”

<sup>28</sup> Naobanai Agrippa kian Paul ati, “Pu'itiiman pupana'adan nii ônyukunuu aizi'ika'o pukuwaa

ida'an?"

<sup>29</sup> Paul kian, “Aonaa usha'apan puabatan parada-karu aizi'ika'o, na'iki kotua'iki'ora'a naa puabatautan, mazan ōtoriinpan nii Tominkaru ati, marii kizi pugaru na'iki ipai wuru'u abatapainaouz kai, na'apa kizi umishidan ōgaru kawan, mazan aona'o nii pa'an uwatudapa-kao ōgaru kawan.”

<sup>30</sup> Udauna'an King Agrippa, na'iki naobanai Festus, na'iki Bernice, na'iki ipai ba'orainao pidannao kadishita'akan na'iki ikodia'akan naa.

<sup>31</sup> Pakoditan dauna'an, ikian pa'atiaaka kida, “Aonaa kanom dikauda'o nii usha'apatan, aonaa kanom dikin ii uzowii-kao oo utaratapa-kao.”

<sup>32</sup> Sariapa King Agrippa kian Festus ati, “Aonaa mani upishauzon padyuuda-kao naobanai Caesar di'iti, umuuda-kaoa'a naa mani padamata aizii wuru'u,” ukian.

## 27

### *Paul dyuuda-kao Rome iti*

<sup>1</sup> Aizii Paul na'iki ba'oran taraapa-kariwainao pidannao dyuuda'azoo-kao dono'o naa Rome iti, Italy Baara'a ia'oraz, uru'u naa itaa-kaoa'a naa Julius ka'u iti. Uruu kaudina'o tuubaru kidainao soldyaanao tuma, Caesar soldyaannaouz.

<sup>2</sup> Wapaidin-kida-kaoa'a naa\* udaru'o kanawa zo'iti, wa'ati'o Adramyttium iki, una'akapikinao kiwapaanan naa powaa iti Asia iti. Na'iki imashaadinpaanan nii kanawa mashaadin-kizi

---

\* **27:2** Da'a'a watukapan Luke, saada'oraz di'oraz kaarita'a, baokopatinan koshan Paulnao tuma.

kida kawana'ati Asia ii aka kida'oraz. Na'a'o kapam Aristarchus watuma, Thessalonica san, Macedonia ia'oraz. <sup>3</sup> Ba'oran kamoo wakaawan Sidon iti. Kaiman mazan Julius kamunanun Paul ati, ukashaapa umorowautapan na'ii papaonarunao di'ii'aka, ñtaa kizi u'ati aimaakan uaiapanii kida. <sup>4</sup> Na'iki'i naa koshan wamakon, mazan ma'ozaka manawun awaru wakanaapu iki. Uruu idi wakora'ukan katonaru Cyprus di'iti, wadikindina'azon idi awaru ai ubarau ii aka. <sup>5</sup> Udauna'an kanawa kora'uka-kida-kao baza iti, Cilicia na'iki Pamphylia itinapu, na'ii'aka'a naa wamakon atii wakaawan Myra iti, Lycia ia'oraz. Na'ii wamaaratina-kida-kao kanawa di'iki. <sup>6</sup> Na'ia'a naa Julius, soldyaanao zowaunaaz pishaan pamakon ba'oran pidannao kanawan ida'an, Alexandria iki'o ñwa'atin, na'iki Italy iti'o ñmako'onan. Uruu idi wapaidin-kida-kaoa'a naa koshan uruu kanawa zo'iti.

<sup>7</sup> Na'iki'i naa wamakon kona'ii, kona'ii, usha'apanum kau'an ma'ozaka manawun awaru wakanaapu iki. Atii iriba kamoo dauna'an, kasha'apanna'o ida'an wamaonapatan padamata donoi Cnidus iti, mazan aona'a naa kanawa zikadina'azon, ma'ozaka manawun awaru wakanaapu iki. Uruu idi wakora'ukan wadaba itinapu, paran baoko a'o katonaru di'iti, Crete kia'o udakotapa-kao. Waaipan wadikindinan awaru ai ubarau ii aka. Maonapa wadobata'akan Solmone an, katonaru dyuo a'oraz. <sup>8</sup> Mazan kasha'apannaa wamakon katonaru za'an atii wakaawan “Kaimana'o Mashaadin-kizai” di'ii, maonapa'oraz donoi Lasea iti, na'ii mazan uruu katonaru di'ia'oraz.

<sup>9</sup> Aata, iriba'a naa kamoo wawaziwa'akan. Aizii dobata'aka'a naa amazada Jewnao Sanadinpauzon Kamoon, na'iki kichana'iki-kia'o ni'i naa chi'ikapa-karu paran baoko an awaru ma'ozakan idi'i naa. Uruu idi Paul kakinaowan kanawa na'akapikinao. <sup>10</sup> “Aonaa turuu wadobatan kai. Wamakon dono, dikauda'o nii aimaakan sha'apan wa'ati. Panaadon wawaziwaan nii kanawa na'iki uwazoo kida na'iki pidannao kapam.” <sup>11</sup> Mazan tuukii pa'an kanawa na'akapikinao zowaunaa, na'iki kakanawanu'o dobata'azon. Uruu idi tuukii ina'apatan soldyaanao zowaunaa nyukunuu paparadan kawana'ati. Aonaa umishida'azon Paul paradan. <sup>12</sup> Na'ii wuru'u kanawa mashaadin-kiziz, aonaa sookapa-kizai kaimanan amazada wadidiizon dono.† Uruu idi iriba pidannao kanawa zo'ainao na'apatan panyukunuu. Tuukii iaipan padobatan, kanawa na'akapikinao zowaunaa paradan kawana'ati. Kaina'a ba'oran wiizibai na'ii, uruu katonaru tokon itinapu, maonapa'oraz donoi Phoenix iti. Na'ii pa'an iaipan patoman pawiiiziba nii, atii amazada wadidiizon ipain. Na'iki uruu di'ii aonaa awaru zowiauzon tuukii manawun amazada, ukashakarutinpan idi.

### *Ma'ozaka'o awaru daua'o*

---

† **27:12** amazada wadidiizon dono: English ida'an udakota-kao ‘winter.’ Kasha'apannaa chi'ikapa-karu kanawa ida'an paran baoko ii aka. Usha'apanum kau'an ma'ozaka manawun awaru amazada wadidiizon dono. Turuu wuru'u ma'ozaka'oraz awaru zowian udaru'o kanawa, na'iki unaraadanuz pidannao tuma.

<sup>13</sup> Upu'a'a naa awaru kaawan kona'ii wadaba iki, paran baoko ikinapu. Tuukii ñkonaukian, na'iki ñkian, “Turua'o nii wamakon.” Uru'u naa mazan ñkosotan kimisha'o aimaakan wuru'u mashaadinapa-kida'oraz kanawa. Udauna'an ñkida'ukina'akan naa, maonapa zii kanawa makopaanan Crete danoma an. <sup>14</sup> Kadiman aka uruu dauna'an ma'ozaka'o manawun awaru kaawa'akan naa wadaba iki, katonaru di'ikinapa. <sup>15</sup> Sariapa awaru zowitan kanawa padaba iki. Aka, watiwaan naa padamata wasakitapadan kanawa zowau, mazan aona'a naa waka'iitan wana'akan kanawa wamako'ozoo-kizi an. Uruu idi wamuuda'akan naa kanawa, na'iki'i naa awaru kida'uka'akan naazu atii wadaba iti paran zikon iti.

<sup>16</sup> Uruu idi kanawa makon atii maonapa ba'oran katonaru sodi, paran zikon ia'o dazaba an, Cauda kia'oraz udakota-kao. Na'ii wadikinda'aka-kao masakauda'u awaru ai. Udauna'an kanawa na'akapikinao saabatan naa kanawa sodi, paminauda'u udaru'o paawa iti, atii kasha'apannaa ñipaian pawatudanuz.

<sup>17</sup> Uruu dauna'an kanawa na'akapikinao watuan naa kaimanaiman pakanawan tu'uz ushazodan ai. Tuukii ñtarian, ñzauda-kidan paikodan maanaaba'o, Libya danoma an. Uruu idi ñapowa'adan na'iki ñtoka-kidan naa kamicha mada kida'ukapa'oraz udaru'o kanawa, mazan upu'u zii awaru kidu'ukan wuru'u kanawaz.

<sup>18</sup> Aonaa awaru mashaadan, pakawan ma'ozaka uto'oradinan. Ba'oran kamoo ñkaboowan naa kanawa wazoo kida wunu baoko iti.

<sup>19</sup> Ba'oran kamoo ida'a uruu ñkaboowa'akan

naa kanawa sha'apauzinaa kida wunu baoko iti. <sup>20</sup> Iriba kamoo aonaa watukapan kamoo oo wizinao. Pakawan awaru ma'ozaka, na'iki kichana'iki kii manawun, aona'a naa waaitapan na'apam naa washa'apatinan powa'a. Wa'itiiman shaa wamawakan naa wuru'u.

<sup>21</sup> Dobata'a naa kamoo, aonaa pidannao nikan pawanyukunuu. Uruu idi, Paul kadishitan ikanaapu iti na'iki ukian i'ati, "Uabata o'paradan. Uizo'atiizon an mani o'paradan, kaina'ii zii mani padamata waunao kai Crete ii, aonaa mani dikauda'o aimaakan sha'apan wa'ati kaikapa'a, na'iki aonaa mani padamata wawaziwaan aimaakan kida. <sup>22</sup> Mazan aizii okia'azon ipai unao ati! Uma'ozakada unyukunuu, aona'o nii bauda'apa pidan mawakan. Soo kanawa'o nii karikaonan wawaziwada. <sup>23</sup> Usha'apanum kau'an aiwaka'an angel kaawankan o'ida'ati Tominkaru o'taapiki na'iki onaubanaa di'iki'o. Uduyudan pa'angelin paradan o'ati kaikapa'a: <sup>24</sup> 'Paul, aonaa putaria'ana'a, aona'o nii pusha'apan. Mishi'o nii pukadishita-kida-kao naobanai Caesar kanaapu iti Rome ii. Tominkaru kaimanan idi manawun, ukazannaatan nii ipai wuru'u putumainauz pidannao.'" <sup>25</sup> Uruu idi Paul kian i'ati, "Ukau'an uma'ozakada unyukunuu. Omishida Tominkaru kazannaatan nii waunao, paparadan kawana'ati o'ati. <sup>26</sup> Mazan waua'ii, awaru kidu'ukan nii wakanawan maana'o-karu iti, katonaru danoma iti," ukian i'ati.

*Kanawa zo'ainao tarian panaraan ai*

<sup>27</sup> Uruu dauna'an awaru kida'ukapan naa kanawa ipai kamoo na'iki ipai maruta'o Mediterranean baoko ii aka. Aizii tomun-zikon, dya'utam sondiitan ida'a'a naa, kanawa na'akapikinao kian, “Maonapa'o kawanu'ora'a naa aizii wakaawan paran danoma iti.” <sup>28</sup> Sariapa ĩwaota-kidan aimaakan kimisha'o paran baoko iti ĩtukapa'azon idi na'apam wunu kaanan. Uruu idi ĩtukapan wunu kaanan 120 feet. Masakauda'u dauna'an ĩwaota-kidan naa koshaniz. Uruu idi ĩtukapan powa'a'a naa umaanan, 90 feet. <sup>29</sup> Uruu idi tuukii ĩtarian, ĩzauda-kidan naa pakanawan zowiitinan kuba kida di'iti. Sariapa ĩmashaadin-kidan pakanawan, ĩwaota-kidan wunu baoko iti 4 kimisha kida'o manawun chipirari, sukuruu-tinapa kida'oraz kanawa dikapo itinapu. Kadimana'ora'a naa padamata ĩaipan wakanada'akan. <sup>30</sup> Aizii pidannao kaudinainao kanawa zo'ii, ĩtiwaan naa pakidoopan kanawa udaru'o di'iki. Sariapa ĩwaota-kidan duusodi'o kanawa wunu baoko iti. ĩtukapa-kaao ikodanii mishi tawuru'u ĩwaota-kidanuzu kimisha'o chipirari kanawa zowau iki. <sup>31</sup> Mazan Paul aitapa, uruu idi ukian soldyaanao ati na'iki ĩzowaunaa ati, “Wuru'u pidannao, kaudinainaouz kanawa zo'o, ĩkidoopan an wuru kanawa di'iki'i, kaiman-daunu'o nii pidan mawakan.” <sup>32</sup> Sariapa soldyaanao dukutan wuru zuna'a, kanawa sodi pidannao toka-kidaniaz, uruu idi uamara'akan naa.

<sup>33</sup> Aizii wakanada'anan di'iti'i naa Paul kian ipai pidannao ati, “Akarachii! Dya'utam sondii aonaa kanom unikan, udi'itinpan na'iki utarian idi. <sup>34</sup> Mazan aizii ōaiapa ipai unao nikan



uwanyukunuu uma'ozaka-kinaa nii, na'iki ukakupa-kinaa nii, usha'apanum kau'an ipai waunao, aona'o nii kanom sha'apan wa'ati. Na'iki aona'o nii bauta'apa wawaziwadan wazowaud,” ukian. <sup>35</sup> Paparadan dauna'an i'ati, Paul zaamatan naa bread na'iki utoriinapa-kidan naaz Tominkaru ati. “Kaiman manawun wakian pu'ati di'oraz bread dau'ati,” ukian ipai pidannao kanaapu'u. Udauna'an udushotan naa pawanyukunuu nii na'iki uaroopan naa. <sup>36</sup> Uruu idi ipai pidannao ma'ozakadan panyukunuu, na'iki inikan naa pawanyukunuu kapam. <sup>37</sup> Iriba'o pidannao wuru'u kanawa zo'ainaouz, kaikapauda'u'o wabaokopatinanu'u 276. <sup>38</sup> Pidannao nikan dauna'an pawanyukunuu, uru'u naa ikaboowa'akan naa ipai poroom kida paran baoko iti, iaiapan idi kanawa shaakadinan.

*Kanawa shaazoobi'iinan daua'o*

<sup>39</sup> Udauna'an amazada kanadan naa, sariapa pidannao tukapan maonapa paran danoma. Mazan aonaa iaitapan na'ia'oram wuru'u amazadaz. Na'iki itukapa kapam kashakarutinpa'o amazada, na'iki kaatu baaratinpa'o paran danoma. “Aushaa, watiwaa wana'akan kanawa na'iti, panaadon turua'o nii usakanatan maana'o-karu ii,” ikian. <sup>40</sup> Uruu idi idukuta'akan naa wuru'u kimisha kida'o sukuruutapa-kariwaiz kanawa kadu'iki kida, una'ian naa iwa'aka'akan kidaz wunu baoko ii. Upu'a'a naa iwaota-kidan powaa iti udaru'o poora wunu baoko iti, kanawa kadikapotapa-kinaoaz. Udauna'an ikazadan naa powaa iti udaru'o kamicha mada doko'o kanawa zowau ida'a,

kaiman kizi ĩaipan awaru pootan wuru'u kanawaz udanoma iti. <sup>41</sup> Aonaa zii ĩkaawan udanoma iti, mazan kanawa kaawa'akan naa maana'o-karu ati, uruu una'ian naa uwaziwainan kaatu baara ii. Aizii wunu paran ma'ozakan idi manawun, sariapa uzowitan kanawa dikapo ma'ozaka'o ida'an. Uruu idi ipai ushazoo-bi'ia'akan kanawa.

<sup>42</sup> Sariapa soldyaanao zowii-bi'ia'aka'azon naa ipai daunuuda'u wuru'u taraapa-kariwainaouz pidannao. ĩzauda-kidan ĩnyootan unaawa iti na'iki ĩkidoopan pa'ai. <sup>43</sup> Mazan tuukii pa'an ĩzowaunaa aipan pakazannaatan Paul, uzowii-kao ai. Uruu idi umashaatan ĩdyaun. Na'iki udyuudan naa pa'an nyoobainao kida pidannao zaka'utan ki-wiin, marii kizi ĩnyootan unaawa iti. <sup>44</sup> Udauna'an marii ba'orainao wuru'u aona'oraz ĩnyooban, iko-dan atamun oo paranka idin kida, uruu ida'an kizi'i naa ĩnyootan paran danoma iti. Uruu na'apa'o wanyootauzon unaawa iti, aonaa kanom sha'apan wa'ati.

## 28

### *Paran baoko ia'o katonaru, Malta kia'o u'uu*

<sup>1</sup> Wamaaratinan dauna'an unaawa ati, ukowaada-kao wa'ati, katonaru Malta Baara'a'o wuru'u wamaaratinanuz. <sup>2</sup> Tuukii kawiiiziinao konaukii-kidan patukapan waunao. Upu'a'a naa wunu kaawan, na'iki wadidi amazada. Sariapa ĩpu'ukadan tikazi wa'ati. <sup>3</sup> Paul zowaidan naa zowaakaru na'iki udokobatan naazu, na'iki usharawaan naa tikazi. Tikazi wiichan idi, sariapa kowazaz mawaka-kinai, koditan zowaakaru bii iki, na'iki sariapa uarotan

Paul paka'u ida'a, aonaa umuudinan una'an ukazadinpan uka'u kadu iki. <sup>4</sup> Aizii kawiiiziinao tukapan idi wuru'u kowazaz arotanuz Paul ka'u, sariapa ïdi'itinpan udau'u, na'iki ïkian pa'atiaaka kida, “Ei, zowia'o pidan arawu'u! Aonaa umawakan oo unaraan paran baoko'o, mazan watominkarun, wuru'u sha'apata'oraz pa'an pidan pa'oian dikin ii, mishi'o nii uzowii-kidan uruu kowazaz arotan ida'anazu.” <sup>5</sup> Sariapa Paul ra'oka'akan kowazaz tikazi wu'iti, mazan aonaa usha'apan paarota-kao pu'u. <sup>6</sup> Ìzaudapan naa Paul poodan, na'iki ïtukapa'azon naa udorautan masha'apakiaka oo umawaka'akan naa, mazan tomunu'u naa uarota-kao dauna'an, aonaa kanom sha'apan u'ati. Uruu idi ìpana'adan naa padi'itinpan, na'iki ïkian, “Ei, tominkaru pa'i uruu!”

<sup>7</sup> Maonapa wamaaratin kizi amazada iki, kaina'a udaru kida'o zakapu baara, Publius paoriba baawu kida, uruu kazowautapa'o wiizai uruu katonaru baara ii. Wamorowautapankan dono udapu ii, tuukii ukonaukii-kidan waunao, idikinauda'u kamoo utaapan waunao padapu ii. <sup>8</sup> Uruu dono tuukia'o Publius daru karinaan, umada wiichan na'iki utyoodapan izai. Uruu idi Paul morotan uda'awupa-kizi iti, na'iki umuudan paka'u u'ida'a, na'iki utoriinpan, upishaan Tominkaru marii kizi karina'o kakudan, sariapa mishi ukakuda'akan. <sup>9</sup> Ipai pidannao kawiiizi-tinpainaouz katonaru di'ii abatan wuru'u usha'apatanuz aimaakan na'apa, uruu idi na'apainim ïiribannao karinaan dono, ïna'akan nii ïdyaun Paul ida'ati, na'iki ipai ukakudan

ĩdyaun. <sup>10</sup> Idikinauda'u kauzu wana'ian ĩtuma, kaiman ĩtaapan waunao, ĩtaa wa'ati aimaakan mawinipinaa-daun kida. Aizii wadobata'azon dono'o naa, iriba pidannao na'akan aimaakan kida wa'ati wakaiwaan nii, na'iki wanikan nii wamakopa-kizi an.

*Malta iki'o wamakon Rome iti*

<sup>11</sup> Idikinauda'u kauzu dauna'an, wamakon naa ba'oran kanawa ida'an, "Shamaannao Tominkarunao"\* kia'o u'uu. Wuru'u wiizaiz wamaratin-kiziz, di'ia'a naa kanawa na'akapikinao mashaadinan amazada wadidiizon dono. Alexandria iki'o wuru'u kanawa na'akapikinao wa'atipaanz. <sup>12</sup> Uruu idi baokopa'a naa wamakon ĩtuma atii wakaawan Syracuse iti, idikinauda'u kamoo wana'ia'akan. <sup>13</sup> Na'iki'i naa koshan wamakopaanan atii wakaawan kanawa sookadinauzo-kizi iti, Rhegium ia'oraz. Ba'oran kamoo wadobatan koshan, uruu dono awaru kaawan wabarau ikinapu. Uruu idi dya'utam kamoo ida'a wakaawa'akan naa donoi Puteoli iti, Italy Baara ia'oraz naa. <sup>14</sup> Uruu wiizai di'ii waikoda mishidainao Jesus. ĩpishaan waunao ĩaipan wana'a'akan zii patuma bauda'apa soondii sakodaz. Uruu idi wana'ia'akan zii ĩtuma. Uruu wiizai di'iki wakidiba ida'ana'a naa wamakopaanan Rome iti. <sup>15</sup> Aizii mishidainao Rome iainaouz abata'aka'a naa wuru'u wawa'atipanuz, sariapa ĩwa'atin ĩikodapa'anan

---

\* **28:11** Shamaannao Tominkarunao: wuru'u kanawa uu, na'iki na'akapikinao tominkarunnaouz, Castor na'iki Pollus kia'o ĩ'uu kida. ĩnao kawanu'o utoma-kaos wuru'u ĩmuudaniaz pakanawan zowau ida'a.

waunao. Waikoda pabi'i kida mishidainao zaudapan waunao market ii, Appius ia'oraz. Na'iki'i naa wadobatan baokopa ituma, atii wakaawan wiizai di'iti dakotapa-kariwaiz Idikinauda'u Sookapa-kizai kii. Na'ii ba'oran mishidainao zaudapan waunao. Paul tukapan idi idyaun, tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru. Uruu idi powa'a zii uma'ozakadan panyukunuu Tominkaru ati. Atii baokopa'a naa wakaawan ituma dono'i Rome iti.

*Paul kakuwaapan Rome ii*

<sup>16</sup> Aizii wakaawan dono'o naa Rome iti, aonaa Paul taratapa-kao na'ii. Kashaapa-kao umashaapan pa'ida'a, mazan kaina'a soldyaa muuda-kao awunuutapa'o nii uruu. <sup>17</sup> Idikinauda'u kamoo Paul kaawan dauna'an, udapada-kidan naa kazowautapainao Jewnao Rome ainao kidaz. Aizii ibaokopatinan dauna'an u'ida'ati, ukadakotinan naa ituma. Ukian, "Ö'inawuzunao, Jewnao, ökia'azon unao ati, aonaa ösha'apatan dikauda'o aimaakan wairibannao Jewnao ati, na'iki aonaa öpana'adan oo ödakoopan waunao Jewnao kaduz kida, wuru'u wadokozu-daunnao dyuudauzonii kidaz washa'apatan. Mazan upu'u Jewnao zaamatan ögaru Jerusalem ii, atii itaraa-kidan ögaru Rome iki'o naobanainao ati. <sup>18</sup> Aizii ökootowapa-kida-kao dono'o naa, aonaa kanom Rome ikiinao ikodan dikauda'o nii ösha'apatan, özowii-kidainao nii. Uruu idi iaipan padamata ömuuda-kao. <sup>19</sup> Mazan aonaa Jewnao aipan ömuuda-kao. Uruu idi öpishaan ödyuuda-kao da'ati'i Rome ati. Mazan aonaa ökadakotina'anan mani dikauda

õiribannao Jewnao dau'an, soo õparada'azon idi õdau'an naobanai Caesar kanaapu'u, da'a'a õkootowapa-kida-kao dono. <sup>20</sup> Uruu idi'o õdapada-kidan unao, õkakuwaapa'azon na'iki õkowaada'azon idi u'ati kanom dikin ia'o wuru'u õzaamata-kaoaz. Utukapa di'i, õanoba sukuruutapa-kao chain idi, aonaa kanom dikin ia'o mani, soo õmishidan idi'o Christ, tawuru'u tuukia'oraz naa Israelitenao zaudapan.”

<sup>21</sup> Sariapa ãkian Paul ati, “Aonaa zoobaba kaarita dyuuda-kao wa'ati, Judea Baara iki pudau'an. Na'iki aonaa kapam wairibannao kaawainao kida na'iki kakuwaapan pudau'an. Uruu idi aonaa kanom dikauda'o nii waabatan pudau'an.

<sup>22</sup> Waunao, waabata'azoo kapam na'apa'oram wuru'u pumishidanii kidaz. Usha'apanum kau'an ipai amazada kawana'ati waabatan dikauda kida pa'idiwaru pidannao kadakotinan wuru dau'ana'a pumishidaniaz.” <sup>23</sup> Uruu idi ãkainaabatan naa kanom dono'o nii ãabata'azon wuru'u ukuwaa kidaz.

Paainaa kamoo dono'o naa, iriba pidannao kaawan Paul mashaapa-kizi ati. Uruu idi ukakuwaapan ã'ati chaapi'iki, atii wachuupun di'iti.

Kaimanaiman ukowaadan ã'ati na'apa'oram manawun wuru'u Tominkaru naobanaita-kaoaz naa. Na'iki kaimanaiman ukowaadan ã'ati, ipai aimakaan tawuru'u Jesus sha'apatanii kidaz, na'iki kasha'ora kida'oraz ubaiaapauzon na'apa manawun tawuru kawana'ati'i, Moses na'iki Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz Christ dau'u.

<sup>24</sup> Pabi'i kida pidannao tuukii ãmishidan wuru'u ukuwaa kidaz, ba'orainao aonaa ãmishidauan.

25 Uruu dikin ii tuukii ïkashadaakapan pa'atiaaka kida. Mazan ïkoditan ua'ii paniba iti, Paul kian ï'ati, “Mishi'o mishi tawuru'u Kaimana'o Doronaa kiauzonuz wadokozu-daunnao ati, prophet Isaiah ida'ana'oraz ukowaada-kidauzon. 26 Kaikapa

sha'atii tawuru'u ukianuz:  
‘Pumako di'oraz pidannao di'iti, na'iki pukii ï'ati:  
Uabatautan nii kuwai powa'an kida,  
mazan aonaa na'apainim nii uaitapan  
wuru'u parada-karuz.

Utukapautan nii aimaakan kida sha'apaapa-kao,  
mazan aonaa na'apainim nii uaitapanuzu.

27 Usha'apanum kau'an, tuukii manawun un-  
yukunuu dadaran.

Na'iki tuukii u'inidan ukinao umaabata'azookan  
idi parada-karu.

Na'iki uawun utarata umatukapa'azookan idi.  
Aata utukapa mani, na'iki uaitapa mani  
padamata  
wuru'u utukapa'azooniaz.

Na'iki sariapa mani padamata utanawatinan  
powa'a ati õ'ida'ati.

Uruu idi õkakuda mani na'iki õsaabaa mani  
padamata unao,

kia'o wuru'u Tominkaru kiauzonuz.’ ”†

28 Uru'u naa Paul katokonta'akan naa  
paparadan kaikapa'a: “Ukau'an, õaipan unao  
Jewnao aitan, Tominkaru dyuuda-kidan  
parada-karu wuru'u kazannaatin-karu dau'u  
kida'oraz, Gentilenao ati'o. Usha'apanum kau'an  
ïnao, ïabata na'iki ïmishida pa'an wuru'u kuwai  
kidaz!” 29 [Sariapa Jewnao kodita'akan ïabatan

---

† 28:27 Isaiah 6:9-10

idi Paul paradan na'apa, tuukii na'iki ma'ozaka  
ĩkashadaakapan naa pa'atiaaka kida.]†

<sup>30</sup> Dya'utam wunu Paul mashaapan kabaun  
pakawinipinaapanii di'ii. Ipai umorota-kidan,  
na'iki unaubaan pidannao morowautapainao  
kida pa'ida'ati. <sup>31</sup> Kaimanaiman ukowaadan  
ĩ'ati na'apa'oram manawun wuru'u Tominkaru  
naobanaita-kaoaz, na'iki ipai ukowaadapan  
pidannao ati Naobanai Jesus Christ dau'an.  
Mabaa'azoo ukakuwaapan na'iki ma'ozaka  
kapam. Na'iki aonaa kanom mashaatan  
ukakuwaapatinan.

---

† **28:29** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadin-  
panu'u.



## **Kaimana'o Tominkaru Paradan New Testament in Wapishana (GY:wap:Wapishana)**

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Wapishana

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

### **Copyright Information**

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

### **The New Testament**

in Wapishana

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files  
dated 29 Jan 2022  
198b856d-ac64-5e95-afee-2b1cb3b356c1